

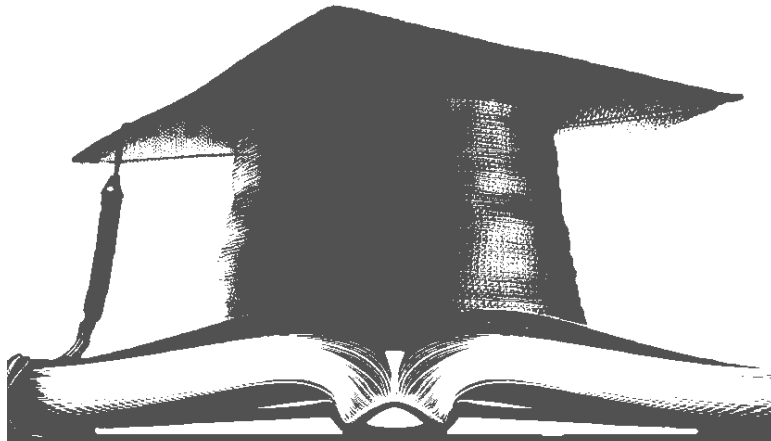

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ ΑΡΓΥΡΟΥΛΑΣ ΠΑΠΑΔΕΑ
(Α.Μ.: 1012202103038)

**Θέμα: «Η εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα με έμφαση στην ευρωπαϊκή
διάσταση (1980 έως σήμερα)»**

Επιβλέπων Καθηγητής : Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Συνεπιβλέπων Καθηγητής : Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπων Καθηγήτρια : Ιωάννα Κοτσώρη

ΚΑΛΑΜΑΤΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2024

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	3
Εισαγωγή	5
Α΄ Κεφάλαιο	7
Εννοιολογικό Πλαίσιο	7
1.1 Ορισμός της εκπαιδευτικής πολιτικής.	7
1.2 Σκοπός και σημασία της εκπαιδευτικής πολιτικής.	8
1.3 Η εκπαιδευτική πολιτική ως κρατική παρέμβαση.	9
Β΄ Κεφάλαιο	13
Ιστορική Αναδρομή.....	13
2.1 Η εκπαιδευτική πολιτική τον 20 ^ο αιώνα έως τη δεκαετία του '80.	13
2.2 Η εκπαιδευτική πολιτική από τη δεκαετία του '80 έως και σήμερα.	17
Γ΄ Κεφάλαιο	25
Παράγοντες Διαμόρφωσης νέων Προσεγγίσεων και Αντιλήψεων σε τομείς της Εκπαίδευσης.....	25
3.1 Η εκπαίδευση και η οικονομία της αγοράς	25
3.2 Τεχνολογία και καινοτομία στην εκπαίδευση.	30
3.3 Η κοινωνική διάσταση στην εκπαιδευτική πολιτική.....	32
3.4 Η παγκοσμιοποίηση και η θεσμική διάσταση της ΕΕ στην εκπαίδευση.	35
3.5 Η προσέγγιση στην οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης.	39
Δ΄ Κεφάλαιο	42
Η Ευρωπαϊκή Διάσταση της Εκπαίδευσης.....	42
4.1 Η ευρωπαϊκή ενοποίηση ως αφετηρία ιδεολογικών αντιλήψεων και η επίδραση της στην εκπαιδευτική πολιτική.....	44
4.2 Πολιτικές και προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην εκπαίδευση.	51
4.3 Η στρατηγική «Ευρώπη 2020».....	56
4.4 Επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης στην Ελλάδα.	58
Ε΄ Κεφάλαιο	62
Οι νέες πτυχές της σύγχρονης ιστορίας στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής. ...	62
5.1 Η αλληλεπίδραση των παραγόντων της σύγχρονης εποχής ως παρέμβαση στη διάσταση της εκπαίδευσης.	62
5.2 Νέες προοπτικές και προκλήσεις της εκπαίδευσης στη σφαίρα της σύγχρονης κοινωνίας του 21 ^{ου} αιώνα.	64
ΣΤ΄ Κεφάλαιο	67
Προτάσεις.....	67

Επίλογος.....	70
Πηγές και Βιβλιογραφία.....	71
Περίληψη	79

Πρόλογος

Η παρούσα Διατριβή Μεταπτυχιακής Ειδίκευσης, εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο: «Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία: Νέες Θεωρήσεις και Προοπτικές» του Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Ο τίτλος της είναι: «Η εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα με έμφαση στην ευρωπαϊκή διάσταση (1980 έως σήμερα)» και σε αυτή πραγματεύεται η διαμόρφωση και εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής από την δεκαετία του '80 έως και σήμερα.

Για την σύνταξή της, απαραίτητη παράμετρος υπήρξε η μελέτη και χρησιμοποίηση θεωριών που θεμελιώνονται μέσα από τα επιστημονικά πεδία της Πολιτικής Ιστορίας, Ιστορίας της Εκπαίδευσης, Κοινωνιολογίας και Οικονομίας. Την περίοδο αναφοράς, συντελείται σημαντική μεταστροφή των πολιτικών του παρελθόντος αποτελώντας κομβικό σημείο στην Ελληνική Ιστορία της Εκπαίδευσης. Η διερεύνηση των εκπαιδευτικών φαινομένων, είτε είναι γλωσσικού είτε διοικητικού – δομικού χαρακτήρα, δεν είναι απομονωμένη από το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο. Αντίθετα, οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές παράμετροι έχουν ερμηνευτική λειτουργία στη διαδικασία εφαρμογής, ανάπτυξης και αξιολόγησης της εκπαιδευτικής πολιτικής η οποία είναι αποτέλεσμα των σύγχρονων απαιτήσεων και αλλαγών στα κοινωνικά, ιδεολογικά, οικονομικά και πολιτικά πεδία. Μέσα από την καταγραφή και επεξήγηση των εκπαιδευτικών αλλαγών συντελείται η ερμηνεία στη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών πολιτικών και ανακύπτει η ανάγκη για εφαρμογή νέων προοπτικών και προκλήσεων.

Η εκπόνηση της παρούσας Διατριβής προήλθε με αντικειμενική κριτική θεώρηση, ως προϊόν εμβάθυνσης του όρου εκπαιδευτική πολιτική και χωρίς να υιοθετούνται στείρα διαμορφωμένες απόψεις. Ειδικότερα, η περίοδο αναφοράς αποτέλεσε σταθμό για τη χώρα μας, καθώς οι εξελίξεις στον τομέα της εκπαίδευσης με την εισαγωγή νέων θεωρήσεων και τον επηρεασμό από υπερεθνικές πολιτικές στα πλαίσια διεθνών οργανισμών και παγκοσμιοποίησης, κατέστησαν αναγκαίο τον εναρμονισμό στις νέες εξελίξεις της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής. Επιπρόσθετα, σημαντικές ήταν οι αλλαγές που συντελέστηκαν τόσο σε κοινωνικό όσο και οικονομικό πλαίσιο με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση στάσεων και πολιτικών με προσαρμογή σε νέα δεδομένα συμβατά με τις σύγχρονες συνθήκες.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να εκφράσω την εκτίμηση και ευχαριστίες μου στους συνεπιβλέποντες Καθηγητή κύριο Θανάση Χρήστου και Καθηγήτρια κυρία Ιωάννα Κοτσώρη για τη σημαντική συμβολή τους στις σπουδές μου και τη σύνταξη της παρούσας εργασίας. Ιδιαίτερος, για τον Καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας κύριο Θανάση Χρήστου, ο οποίος από τα πρώτα μου βήματα και μέχρι την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου προγράμματος σπουδών με κατεύθυνε και ενθάρρυνε, μεταδίδοντας τη γνώση με ιδιαίτερη αγάπη και ευγένεια σε κάθε του ενέργεια.

Ευχαριστώ, βαθύτατα τον επιβλέπον καθηγητή μου κύριο Ιάκωβο Μιχαηλίδη, για τη συμβολή, στήριξη και καθοδήγηση για την εκπόνηση και ολοκλήρωση της εργασίας, με αποτέλεσμα να αποκομίσω μέσα από αυτή πλήθος γνώσεων και ιδιαίτερη αγάπη για το αντικείμενο της.

Επίσης, δεν θα μπορούσα να μην αναφερθώ στην οικογένεια μου, το σύζυγο μου Ιωάννη Γκουλγκούτη και τα παιδιά μου Άγγελο – Χρήστο, Φίλιππο - Μάριο και Λυδία – Κωνσταντίνα, τους οποίους και ευχαριστώ για την αμέριστη υπομονή, συμπαράσταση και κατανόηση, συμβάλλοντας θετικά στην προσπάθεια μου ως κινητήριο δύναμη για την ολοκλήρωση του έργου μου.

Τέλος, θα ήθελα να σημειώσω ότι φέρω ακέραια την ευθύνη για το περιεχόμενο της παρούσας διατριβής, όπως επίσης και για τυχόν λάθη ή παραλήψεις.

Αργυρούλα Κων. Παπαδέα

Καλαμάτα, Φεβρουάριος 2024

Εισαγωγή

«Αυτοί που μελέτησαν προσεκτικά τον τρόπο διακυβέρνησης των ανθρώπων, πρέπει να έχουν πεισθεί πως η τύχη των εθνών εξαρτάται από την εκπαίδευση των νέων».

Αριστοτέλης, Έλληνας Φιλόσοφος (384 – 322 πχ)

Από το γνωμικό ενστερνιζόμαστε την άρρηκτη σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και πολιτικής. Η εκπαίδευση ενθαρρύνει τους δημοκρατικούς θεσμούς και διδάσκει τους πολίτες για να κάνουν τις σωστές επιλογές ενώ μέσα από τους πολιτικούς θεσμούς η εκπαίδευση προάγει αξίες και βελτιώνει τις δεξιότητες. Ειδικά για τις δημοκρατικές χώρες όπως η χώρα μας, αυτό υλοποιείται μέσα από ένα εκπαιδευτικό σύστημα με την εφαρμογή κατάλληλων εκπαιδευτικών πολιτικών.

Στην παρούσα διατριβή στοχεύουμε στη μελέτη της εκπαιδευτικής πολιτικής και τον τρόπο που διαμορφώθηκε αυτή τα τελευταία χρόνια. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη χώρα μας και μέσα από το πλαίσιο της Ιστορίας της Εκπαίδευσης οδηγούμαστε στις τελευταίες δεκαετίες, στις οποίες και το ισχύον πλαίσιο αλλάζει ριζικά, αναδύοντας νέες θεωρήσεις και προοπτικές στο χώρο της παιδείας. Ειδικότερα, η εργασία αυτή θα μας οδηγήσει στην εύρεση και εξαγωγή κρίσιμων συμπερασμάτων – προτάσεων, που προκύπτουν μετά από ανάλυση των πολιτικών και στρατηγικής που υιοθέτησε η χώρα μας, σε ένα περιβάλλον πολυποίκιλο και συνεχώς μεταβαλλόμενο κατά τα εξεταζόμενα έτη στον τομέα της εκπαίδευσης με οδηγό την ευρωπαϊκή προοπτική και τα κοινά ιδεώδη.

Η έρευνα θα διεξαχθεί αρχικά με την περιγραφή στοιχείων εννοιολογικού πλαισίου. Με τον τρόπο αυτό μπορούμε να κατανοήσουμε τη διαδικασία με την οποία και θεσπίζονται όλα τα μέτρα που αφορούν τόσο τη γενική φιλοσοφία της εκπαίδευσης αλλά και τους επιμέρους κανόνες που ρυθμίζουν την λειτουργία των οργανισμών. Το κράτος εφαρμόζοντας πολιτικές, θέτει στόχους, προγράμματα και πρακτικές, που βελτιώνουν την ποιότητα εκπαίδευσης, την πρόσβαση σε αυτή, καθώς και στην αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος.

Εν συνεχεία, ακολουθεί μία σύντομη αναφορά των κυριότερων γεγονότων εκπαιδευτικής πολιτικής τον τελευταίο αιώνα. Μέσα από μια ιστορική ανάλυση, επιτυγχάνεται εκτενέστερη αντίληψη των παραγόντων διαμόρφωσης της σημερινής κοινωνίας, με αποτέλεσμα αυτό να ενέχει ιδιαίτερη σημασία στην κατανόηση του

θέματος. Οι νέες πτυχές της σύγχρονης δημόσιας σφαίρας για αντιλήψεις που προέρχονται από τη θρησκεία, τις ατομικές ελευθερίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την αναγκαιότητα για συνεχή εκπαίδευση και εξειδίκευση κ.α., επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την προσέγγιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τους στόχους της.

Μετέπειτα, ακολουθεί η ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης. Στον τομέα αυτό, επισημαίνεται ότι οι νομικά δεσμευτικές πράξεις της Ένωσης δεν μπορούν να περιλαμβάνουν εναρμόνιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών. Ωστόσο, αυτό δεν την καθιστά απλό παρατηρητή, αντιθέτως χωρίς να αντικαθιστά την αρμοδιότητα των κρατών, έχει αναλάβει συντονιστικό, υποστηρικτικό και συμβουλευτικό ρόλο ενθαρρύνοντας τη συνεργασία των μελών της. Στο σημείο αυτό, η γνώση διευρύνεται από τα εθνικά σύνορα αναπτύσσοντας διαδικασίες για την διαμόρφωση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου διά βίου μάθησης με συνεκτικότητα. Η υλοποίηση γίνεται μέσα από νέες προσεγγίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης, που διευρύνουν την αμοιβαία κατανόηση και από-εθνικοποιούν σε σημαντικό βαθμό τα κράτη – μέλη με γνώμονα την προώθηση του κοινοτικού πλαισίου και κοινών αξιών. Εστιάζεται η αναφορά σε τομείς όπως: η διαπολιτισμική αγωγή, η εκπαίδευση της θρησκείας, τα ευρωπαϊκά προγράμματα δράσης, τα δικαιώματα στην εκπαίδευση, η δια βίου μάθηση, η ηγεσία της εκπαίδευσης και οι μέθοδοι διδασκαλίας.

Καταλήγοντας, ακολουθεί μια βαθύτερη διερεύνηση του ρόλου των θεσμών, του ιστορικού πλαισίου και της ιδεολογίας στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ελλάδα. Εξετάζονται οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ αυτών των παραγόντων, καθώς και οι τρόποι με τους οποίους έχουν επηρεαστεί οι αποφάσεις για την εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα. Τέλος, αναφερόμενοι στις προσδοκίες του 21^{ου} αιώνα και τις νέες προκλήσεις του πολυποικίλου σύγχρονου περιβάλλοντος γίνεται αναφορά στις προοπτικές της εκπαίδευσης και καταλήγουμε σε προτάσεις.

Α' Κεφάλαιο

Εννοιολογικό Πλαίσιο

Στο υπόψη κεφάλαιο, αναλύονται οι βασικές έννοιες για τη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, γίνεται κατανοητή η διαδικασία με την οποία διαμορφώνονται και θεσπίζονται, τόσο οι εκπαιδευτικές πολιτικές, όσο και επιμέρους ρυθμιστικοί κανόνες και αποφάσεις για την λειτουργία των εκπαιδευτικών οργανισμών. Έτσι, οι δράσεις των ατόμων μέσα σε ένα καθορισμένο θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο κανόνων, πόρων και πρακτικών, πραγματώνουν τους στόχους της εκπαίδευσης. Το κράτος, εφαρμόζοντας πολιτικές, θέτει στόχους, προγράμματα και πρακτικές που βελτιώνουν την ποιότητα εκπαίδευσης, την πρόσβαση σε αυτή καθώς και στην αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος. Στη διαδικασία αυτή θεωρείται σημαντικό, να συμμετέχουν όλες οι ενδιαφερόμενες ομάδες για την (συν)διαμόρφωση κοινών αντιλήψεων και προσεγγίσεων προκειμένου τη συλλογική ύπαρξη της κοινωνίας και τη δημιουργία των εκπαιδευτικών θεσμών.

Ειδικά στις σημερινές κοινωνίες, όπου αυτές χαρακτηρίζονται ως σύνθετες και πολυποίκιλες, αποτέλεσμα είναι ο ρόλος των εκπαιδευτικών θεσμών να είναι ιδιαίτερα κρίσιμος. Η παροχή των εκπαιδευτικών υπηρεσιών, πρέπει να εξασφαλίζεται με τρόπους δικαιοσύνης αλλά και ποιότητας, έτσι ώστε να εξυπηρετούνται οι στόχοι ανάπτυξης, προάγοντας ταυτόχρονα το σεβασμό και την κοινωνική συνοχή. Με τον τρόπο αυτό, το κατεξοχήν κοινωνικό δικαίωμα της εκπαίδευσης, θα διασφαλίσει την απόκτηση γνώσεων αλλά και την συγκρότηση ηθικής, κοινωνικής και πολιτιστικής συνείδησης, έτσι ώστε το άτομο να συμμετέχει με συνθήκες αξιοπρέπειας στο κοινωνικό κεκτημένο. Προϋπόθεση για το σύγχρονο και δημοκρατικό εκπαιδευτικό επίτευγμα, είναι η κατανόηση του κοινωνικού πλαισίου και των κοινών ηθικών αρχών, σε συνδυασμό με την δημοκρατική διακυβέρνηση των εκπαιδευτικών θεσμών¹. Για το σκοπό αυτό και στα πλαίσια ενός κανονιστικού πλαισίου, η κυβέρνηση είναι επιφορτισμένη με τη θέσπιση εκπαιδευτικών πολιτικών μετά από νομιμοποιημένη εκχώρησης άσκησης κρατικής εξουσίας².

1.1 Ορισμός της εκπαιδευτικής πολιτικής.

¹ Ε. Ζαμπέτα, «Δημοκρατική Διακυβέρνηση και Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Εκπαίδευση», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ.27 (2021), σ.39-60

² R Hague, - M.Haggor, *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*, Αθήνα 2011, σ.37

Ο Stephen Ball αναδεικνύει την πολιτική προσέγγιση: «ως προϊόν (στρατηγικοί στόχοι, λειτουργικές και οργανωτικές δομές) και ως διαδικασία (για να καταστούν λειτουργικές οι ρυθμίσεις)³». Εξειδικεύοντας τον όρο «εκπαιδευτική πολιτική», είναι εύκολα κατανοητό ότι δεν θα μπορούσε να αναφέρεται σε κάτι άλλο από την πολιτική που ακολουθεί το κράτος για το εκπαιδευτικό του σύστημα. Με άλλα λόγια θα μπορούσε να πει κανείς ότι, η εκπαιδευτική πολιτική εφαρμόζει με θεσμοθετημένες διαδικασίες δεσμευτικές επιλογές για την οργάνωση, την λήψη αποφάσεων και την κατανομή των πόρων που αφορούν την εκπαίδευση⁴. Κατά την έννοια αυτή, καταλήγουμε ότι η εκπαιδευτική πολιτική αποτελεί πρακτικές εξουσίας, για την εφαρμογή εκπαιδευτικών πολιτικών – πρακτικών που ακολουθούν νόμιμες διαδικασίες κοινωνικού ελέγχου, μέσα από μηχανισμούς διαβούλευσης αλλά και παρακολούθησης, ελέγχου, αξιολόγησης και επανεκτίμησης της υλοποίησης αυτών⁵.

1.2 Σκοπός και σημασία της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η διαδικασία διαμόρφωσης εκπαιδευτικής πολιτικής, δεν εξαντλείται στο θεσμικό πλαίσιο αλλά είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το κοινωνικό υπόβαθρο και τις κοινωνικές δομές. Η διαμόρφωση μετασχηματικών θεσμών, είναι σε άμεση συνάρτηση με την ανθρώπινη δράση και τη λειτουργία της κοινωνίας. Η διαδικασία αυτή δεν είναι εύκολη και για την επιτυχή υλοποίηση της θα πρέπει να συμμετέχουν όλες οι ενδιαφερόμενες ομάδες, περιλαμβάνοντας όλες τις κοινωνικές αντιλήψεις. Ο ρόλος που αποκτά η εκπαίδευση είναι ρυθμιστικός, μέσω της εφαρμογής δράσεων που υλοποιούνται από τα άτομα και φορείς, προκειμένου την απόκτηση μιας μελλοντικής επιθυμητής κατάστασης του εκπαιδευτικού, οικονομικού και κυρίως κοινωνικό-πολιτικού συστήματος. Με τον τρόπο αυτό οροθετούνται και παγιώνονται στάσεις, σχέσεις και συμπεριφορές που έχουν απώτερο σκοπό την επιμόρφωση, την οικονομική μεγέθυνση, την κοινωνική πρόνοια και την πολιτική τάξη. Το εκπαιδευτικό σύστημα ουσιαστικά, μέσα από ένα στρατηγικό προσανατολισμό με περιορισμούς αλλά και νέες δυνατότητες, προετοιμάζει τις κοινωνικές δομές και τους πολίτες, προκειμένου την μετάβαση τους σε ένα νέο σημείο ισορροπίας που επιχειρεί τη γεφύρωση των επιδιωκόμενων σκοπών.

³ S. Ball, *Education reform: a critical and post-structural approach*, Buckingham 1994

⁴ Συλλογικό Έργο, *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό*, Αθήνα 1989, σ.3918

⁵ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, *Εισαγωγή στις Εκπαιδευτικές Πολιτικές*, Αθήνα 2015, σ.40-42

Οι αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική δεν μπορούν να υλοποιηθούν «ξαφνικά». Για την επίτευξη των στόχων, ακολουθείται μία τυπική διαδικασία η οποία και απαιτεί κατάλληλο συντονισμό, προγραμματισμό και χρόνο για την σχεδίαση και υλοποίηση της καθώς και την αξιολόγηση και τυχόν μετέπειτα τροποποίηση της. Βασική προϋπόθεση αποτελεί να έχουν τεθεί σαφείς, συνεπείς αλλά και εφικτοί στόχοι οι οποίοι να έχουν εναρμονιστεί με τις πολιτικές και το πλαίσιο στο οποίο θα επιτευχθούν αυτοί. Ενισχυτικό είναι το γεγονός, οι καθορισμένες λειτουργίες να υποστηρίζονται όχι μόνο από την κυβερνητική ηγεσία, που έχει την απαραίτητη νομιμοποιημένη εξουσία, αλλά και λοιπούς φορείς, άτομα, ομάδες συμφερόντων και κοινωνικά δίκτυα. Πέραν όμως των αναφερομένων, επιπρόσθετη και απαραίτητη συνθήκη είναι η ύπαρξη κατάλληλου κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού υπόβαθρου, στο οποίο θα αλληλοεπιδράσουν οι εμπλεκόμενοι δρώντες για την πραγμάτωση των πολιτικών αυτών⁶.

Συνοψίζοντας, για την εφαρμογή πολιτικής και την επιτυχή υποστήριξη αυτής, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η κατανόηση της τελικής επιδίωξης και ο καθορισμός των στόχων, οι οποίοι πρέπει να διακατέχονται από σαφήνεια και εφεκτικότητα. Ακολουθεί η συνεκτίμηση παραμέτρων, όπου και εξετάζονται οι πιθανές αλλαγές, οι περιορισμοί, ο βαθμός συναίνεση και οι απαιτούμενοι πόροι. Στο στάδιο αυτό περιλαμβάνονται και λοιπές υφιστάμενες συνθήκες, όπως οι κοινωνικοπολιτικές αξίες, οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, η κοινή γνώμη, η κοινωνική και συνταγματική δομή. Στη συνέχεια, καθορίζονται οι στρατηγικές οι οποίες θα μας καθοδηγήσουν στην επιδιωκόμενη κατεύθυνση, οι οποίες και θεσμοθετούνται μέσα από κυβερνητικές αποφάσεις, σε κανόνες που οδηγούν στην εφαρμογή «επίσημης» πολιτικής. Τέλος, καταγράφονται αποτελέσματα και επιπτώσεις τα οποία και αξιολογούνται. Πολλές είναι οι φορές, όπου γίνεται εφαρμογή πιλοτικών προγραμμάτων. Αυτό συμβαίνει στα πρώτα στάδια χάραξης πολιτικής, όπου και αξιολογούνται τα αποτελέσματα των προγραμμάτων αυτών. Στην περίπτωση δε, όπου αυτά ολοκληρωθούν ικανοποιητικά, τότε παρέχουν τη βάση για την μελλοντική μεταρρύθμιση.

1.3 Η εκπαιδευτική πολιτική ως κρατική παρέμβαση.

⁶ Α. Δακοπούλου, «Εκπαιδευτική Αλλαγή – Μεταρρύθμιση – Καινοτομία» στο *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων (Επιμ. Αθανασούλα –Ρέππα – Μ. Κουτούζης – Γ. Μαυρογιώργος, Δ. Χαλκιάτης)*, Αθήνα 2008, σ.71

Το σύγχρονο κράτος αποτελεί το θεσμικό, νομικό αλλά και λειτουργικό πλαίσιο, βασικό διαχειριστή των συνιστωσών που δομούν και (συν)διαμορφώνουν την κοινωνία⁷. Αποτελεί ρυθμιστή της εξουσίας κατά το γενικό συμφέρον και παρά την «φιλελεύθερη» στάση του, με βασικό γνώμονα το κράτος δικαίου, παρεμβαίνει στην κοινωνία των πολιτών σε μια προσπάθεια χειραγώγησης στάσεων και συμπεριφορών.

Η εκπαίδευση ως μηχανισμός παρέμβασης, αποτελεί βασικό εργαλείο που θα οδηγήσει το κράτος να επιτύχει πολλούς από τους στόχους του, όπως για παράδειγμα, αυτών της ευημερίας των πολιτών, ισότητας, παιδείας, απασχόλησης, υγείας, προστασίας περιβάλλοντος, δικαιοσύνης, κοινωνικών δικαιωμάτων κ.α.. Επιπλέον, η εκπαίδευση αποτελεί επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο καθώς οδηγεί στην ανύψωση του επιπέδου ικανοτήτων και της παραγωγικότητας. Στις μέρες μας γίνεται εύκολα κατανοητή η συμβολή του ρόλου της γνώσης, αλλά και των δεξιοτήτων στο επίπεδο της αποτελεσματικότητας και παραγωγικότητας. Οι σύγχρονες τάσεις της τεχνολογίας, πληροφορικής και επικοινωνίας καθιστούν απαραίτητη την αναβάθμιση του επιπέδου εκπαίδευσης και κατάρτισης, η οποία και επιτυγχάνεται μέσα από την εφαρμογή εκπαιδευτικών πολιτικών⁸. Οι δημόσιες αυτές πολιτικές, λειτουργούν σε ένα πλαίσιο ισότητας, δικαιοσύνης και χρηστής αξιοποίησης των πόρων, με αποτέλεσμα να διαμορφώνουν τις συνθήκες εκείνες για περισσότερο αποτελεσματική εκπαίδευση⁹.

Από την άλλη, η εκπαίδευση αποτελεί κατεξοχήν πεδίο διαβούλευσης και συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών, με κυριαρχία στις θεμελιώδεις συνταγματικές αξίες που κατοχυρώνουν το δημόσιο συμφέρον¹⁰. Οι έννοιες κράτος – κοινωνία –οικονομία- εκπαίδευση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Ο τρόπος που σχετίζονται και προσεγγίζονται αυτές μεταξύ τους και οι επιδιωκόμενοι στόχοι, καθορίζουν τις πολιτικές που θα εφαρμοστούν ως παρεμβάσεις για την επίτευξη βέλτιστων αποτελεσμάτων στις επιδιώξεις που έχουν τεθεί. Το κράτος ως εκπρόσωπος της κυρίαρχης ομάδας πολιτών αντλεί νομοθετημένη εξουσία και με εξ ορθολογισμό καθορίζει και εφαρμόζει πολιτικές εκπαίδευσης που έχουν στόχους μάθησης σε όλο το φάσμα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής. Έτσι, η

⁷ Ν. Παπαδάκης, *Εκπαιδευτική πολιτική: η εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική* (;) *Επιστημολογικές μεθοδολογικές όψεις και θεσμικά πεδία*, Αθήνα 2003, σ.55

⁸ Κ. Γιαννακόπουλος – Μ. Ντεμούσης, *Οικονομική της Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2015, σ.19-23

⁹ Κ. Γιαννακόπουλος – Μ. Ντεμούσης, ο.π., σ.79

¹⁰ Ε. Ζαμπέτα, ο.π., σ.40

εκπαίδευση μέσω της κρατικής παρέμβασης, αντανακλά ως μια δημόσια και κοινωνικά ελεγχόμενη λειτουργία με δημόσιο χαρακτήρα, σε ένα πλαίσιο που διασφαλίζει τα ατομικά δικαιώματα, την κοινωνική δικαιοσύνη και το αξιακό ιδεώδες. «Η σχέση αυτή κράτους και εκπαίδευσης είναι αμφίδρομη, η κοινωνία με την πολιτική της έκφραση καθορίζει την εκπαίδευση και η εκπαίδευση, με τη σειρά της, επηρεάζει σε ένα βαθμό την κοινωνία»¹¹. Οι φιλελεύθερες προσεγγίσεις αντιμετωπίζουν το κράτος ως: ουδέτερο εργαλείο που διασφαλίζει την κοινωνική ευημερία (πρόνοια των πολιτών) και το μοντέλο της ελεύθερης αγοράς και απασχόλησης. Για την κάλυψη νέων αναγκών που προκύπτουν στην κοινωνία και την ικανοποίησή τους, ανατίθεται στο εκπαιδευτικό σύστημα, ως διορθωτική παρέμβαση, η εφαρμογή εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης με αλλαγές που θα διευκολύνουν τις νέες λειτουργίες¹².

Επιπρόσθετα, το δικαίωμα στην εκπαίδευση δεν μπορεί να αποστερηθεί από τα άτομα και αποτελεί διακύβευμα του συλλογικού χώρου. Το κράτος έχοντας πρωταρχικό ρόλο στην διαμόρφωση και έλεγχο του χώρου αυτού, έχει την δυνατότητα χρησιμοποίησής του ως προνομιακό πεδίο παρέμβασης για την διαμόρφωση στάσεων και αντιλήψεων. Η δυναμική αυτή διαδικασία δίνει την δυνατότητα επιρροής και ελέγχου στην κοινωνική δομή. Πολλές είναι οι ομάδες συμφερόντων και ισχυρά παγιωμένοι φορείς, λόγο πόρων και θέσης στην κοινωνική δομή, που προσβλέπουν στον έλεγχο της εκπαίδευσης. Τέτοια παραδείγματα είναι η εκκλησία, τα πολιτικά κόμματα, τα κοινωνικά κινήματα, οι νέοι πληθυσμοί, τα συγκροτημένα επαγγελματικά και επιχειρηματικά συμφέροντα. κ.α..

Στις μέρες μας, όπου οι συλλογικές δράσεις και λήψεις αποφάσεων ξεπερνάνε τα στενά τοπικά, κυβερνητικά αλλά και εθνικά όρια, μέσω της εκχώρησης πολλών αρμοδιοτήτων που παραδοσιακά υπαγόταν σε αυτούς, η διασφάλιση του δημόσιου αγαθού της εκπαίδευσης είναι επιτακτική. Το πλαίσιο για διεκδίκηση του ελέγχου της εκπαίδευσης, εγκυμονεί κινδύνους για τη δημοκρατία και παράλληλα υπονομεύει την θεσμική του αξία. Αξίζει να επισημανθεί ότι η εκπαίδευση δεν αφορά μόνο το στενό εκπαιδευτικό κύκλο των μαθητών και των εργαζομένων σε αυτή, αντιθέτως υπερβαίνει τα στενά όρια της σχολικής κοινότητας, με αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικές πολιτικές να βρίσκουν ανταπόκριση και αποδοχή μέσω των κρατικών παρεμβάσεων, σε ένα ευρύ μέρος της κοινωνίας των πολιτών.

¹¹ Κ. Μπαλάσκας, *Κοινωνική Θεώρηση της Παιδείας*, Αθήνα 1984, σ.78

¹² Ν. Παπαδάκης, *Εκπαιδευτική Πολιτική*, Αθήνα 2003, σ.67

Συνοψίζοντας από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι, η εκπαιδευτική πολιτική τα τελευταία έτη, εκφεύγει ολοένα και περισσότερο του στενού χώρου της εκπαίδευσης με την έννοια της μάθησης, ανάπτυξης συναισθημάτων, αντίληψης, συνεργασίας, δικαιοσύνης, δικαιωμάτων, κ.α.. Επιπρόσθετα, αποκτά κυρίαρχο ενισχυτικό ρόλο στην κοινωνία, για την επίτευξη στόχων σε πολλαπλούς τομείς. Μέσα από την εκπαίδευση, τόσο πρακτικά όσο και βιωματικά αναπτύσσονται στάσεις και αντιλήψεις καθώς και εκπαιδευτική κατάρτιση. Τα στοιχεία αυτά, διαμορφώνουν την συνείδηση αλλά και το ρόλο κάθε πολίτη στο κοινωνικό σύνολο. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργείται ένα πλαίσιο αλληλεπίδρασης σε ένα πολύπλοκο περιβάλλον (κοινωνικό, πολιτισμικό, πολιτικό, βιολογικό, φυσικό) που επιδρά άμεσα στην διαμόρφωση συμπεριφοράς και επιβίωση του¹³.

Η εκπαίδευση ως αναπόσπαστο μέρος της παιδείας κάθε πολίτη, λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος για την συνένωση γνώσεων, στάσεων και συμπεριφοράς που αντανακλώνται στις καθημερινές συνήθειες. Για την επιτυχή διεξαγωγή της εκπαίδευσης, η οποία αντανακλά στις επιδιώξεις που έχουν τεθεί, εφαρμόζεται καθορισμένη πολιτική. Η πολιτική αυτή, με τη χρήση εργαλείων που σχεδιάζουν, αναπτύσσουν, συντονίζουν και υλοποιούν προγράμματα και δράσεις, αναπτύσσει ικανότητες, κατάρτιση και απόδοση του προσωπικού, κάτω από συνθήκες δικαιοσύνης και διαφάνειας. Η διαδικασία αυτή, πλαισιώνει τον στρατηγικό σχεδιασμό για την εκπαίδευση και περιγράφεται στα επόμενα κεφάλαια.

¹³UNESCO, «Glossary», ιστότοπος της UNESCO, διαθέσιμο στο: <https://uis.unesco.org/en/glossary>, ημερομηνία προσπελάσεως 22.2.2024

Β' Κεφάλαιο

Ιστορική Αναδρομή

Το κεφάλαιο αυτό ακολουθεί μία σύντομη ιστορική αναδρομή κυριότερων γεγονότων εκπαιδευτικής πολιτικής και καίριων μεταρρυθμίσεων του εκπαιδευτικού συστήματος τον τελευταίο αιώνα. Αυτή αποσκοπεί στην απόκτηση γενικότερης αντίληψης παραγόντων και αντιλήψεων που διαμορφώνονται ανά περίοδο και ανάλογα των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών που επικρατούν και επηρεάζουν τη διαμόρφωση των στόχων και της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Με τον τρόπο αυτό μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα την αναγκαιότητα προσαρμογής της εκπαιδευτικής πολιτικής σε νέες απαιτήσεις που προσεγγίζουν το κοινωνικό σύστημα της σημερινής περιόδου. Οι νέες πτυχές της σύγχρονης δημόσιας σφαίρας για αντιλήψεις που προέρχονται για παράδειγμα, από τη θέση της θρησκείας, τις ατομικές ελευθερίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την αναγκαιότητα για συνεχή εκπαίδευση και εξειδίκευση κ.α., επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την προσέγγιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τους στόχους της.

2.1 Η εκπαιδευτική πολιτική τον 20^ο αιώνα έως τη δεκαετία του '80.

Στο χρονικό της ιστορίας, διαφαίνεται ότι η εκπαίδευση αποτελούσε προνόμιο των λίγων καθώς μέχρι και τα μέσα του 18^{ου} αιώνα αυτή αποτελεί ευθύνη κυρίως της οικογένειας¹⁴. Η συγκρότηση εκπαιδευτικών συστημάτων συντελείται μέσα από ουσιαστικές δομικές αλλαγές στο χώρο της κοινωνίας και της οικογένειας αλλά και το ιστορικό φαινόμενο της βιομηχανικής περιόδου. Μόλις τους τελευταίους δύο αιώνες η ευρεία εξάπλωση της παιδείας συνδέεται με την απόκτηση χρηστής ανατροφής των νέων με τα ιδεώδη της ελευθερίας, ισότητας, ισονομίας και αδελφότητας¹⁵. Με τις αξίες αυτές, η διάδοση της παιδείας και των γραμμάτων, ενίσχυσε τη διαφύλαξη της ιδιοκτησίας, της ασφάλειας, της ελεύθερης συνείδησης, της γνώμης του τύπου και την εξύψωση των ηθικών αξιών¹⁶. Η διαμόρφωση των εκπαιδευτικών θεσμών συνδέεται άμεσα με το ρόλο του κράτους. ενώ η εκπαίδευση

¹⁴ Οι γόνοι αριστοκρατικών οικογενειών εκπαιδεύονται είτε με ιδιωτικούς δασκάλους στο σπίτι είτε φοιτούν σε σχολεία, συνήθως οικοτροφεία, τα οποία και ιδρύονται από εκκλησιαστικούς φορείς ή ιδιώτες. C. Fletcher, *Computational Galerkin Methods*, New York 1984, σ.181-185

¹⁵ Θ. Χρήστου, *Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1821) έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947)*, Αθήνα 1999

¹⁶ Η θεσμοθέτηση της υποχρεωτική εκπαίδευσης στην Ελλάδα έγινε το έτος 1834 και για τις ηλικίες 5-12 ετών, περίπου μισό αιώνα νωρίτερα από τις περισσότερες αναπτυγμένες οικονομίες και κοινωνίες.

διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση των κοινωνικών δομών του έθνους – κράτους¹⁷.

Για πρώτη φορά στην ιστορία, η εκπαίδευση απέκτησε την υπόσταση του ανθρώπινου δικαιώματος σύμφωνα με την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1948), μετά το τέλος του ΄Β ΠΠ. «Η κατανόηση της εκπαίδευσης ως αγαθό θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος, συνεπάγεται την αναγνώριση της ηθικής υποχρέωσης του κράτους για τη διασφάλιση του προς όλους, χωρίς εξαιρέσεις»¹⁸. Έτσι, τα κράτη θέτουν νέους στόχους και προσβλέπουν στην ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την προοπτική της ελπίδας και ανάπτυξης για ένα μέλλον δομημένο σε αρχές που στηρίζουν τα δημοκρατικά ιδεώδη της ισότητας και ελευθερίας. Η εκπαίδευση θωρακίζεται ως δικαίωμα και συνάμα αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την υποστήριξη των κοινωνικών δομών αλλά και της οικονομίας που πασχίζει για την ανοικοδόμηση παραγωγικών υποδομών ώστε να επανέρθει στην κανονικότητα. Την περίοδο αυτή, η αγάπη για την πρόοδο, την επιστήμη και το πείραμα και η ανάπτυξη της τεχνολογίας αποτέλεσε προτεραιότητα με αποτέλεσμα την αναγκαιότητα αναβάθμισης των παρεχόμενων προγραμμάτων εκπαίδευσης και την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της έρευνας και της εξειδίκευσης. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται γρήγορα αντιληπτό ότι για να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος σκοπός ήταν απαραίτητη η εφαρμογή στοχευμένων πολιτικών συγκροτημένων από το εθνικό σύστημα εκπαίδευσης¹⁹. Αυτός ο σχεδιασμός και η επίβλεψη της εκπαίδευσης αποτέλεσε την εκπαιδευτική πολιτική, η οποία στις μέρες μας αποτελεί ένα γνωστικό αντικείμενο που συνδυάζει πέρα των Επιστημών της Εκπαίδευσης, στοιχεία της Πολιτικής, Οικονομίας, Κοινωνιολογίας αλλά και των Μαθηματικών.

Η εκπαιδευτική πολιτική μέχρι την δεκαετία του ΄80 παρουσιάστηκε ως ενιαία και συγκεντρωτική εκπορευόμενη από την εθνική κυβέρνηση. Το κράτος, συγκροτούσε το πλαίσιο αναφοράς για την υλοποίηση των τιθέμενων σκοπών, καθορίζοντας τους στόχους και συντελώντας μεταβολές με γνώμονα την επίτευξη των πολιτικών του και την διάχυση μιας ομογενούς εθνικής ταυτότητας. Ιδιαίτερα, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα την περίοδο αυτή παρέμεινε συγκεντρωτικό με τις λειτουργικές αρμοδιότητές του να απορρέουν κατά αποκλειστικότητα από το κράτος

¹⁷ Ε. Ζαμπέτα, *Αγωγή και Εκπαίδευση της Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας στην Ευρώπη – Συγκριτική Προσέγγιση*, Αθήνα 1998, σ. 19-53

¹⁸ Ε. Ζαμπέτα, «Δημοκρατική Διακυβέρνηση και Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Εκπαίδευση», σ.44

¹⁹ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ. 20-24

(δομή και οργάνωση, έλεγχος σχολικής γνώσης, διδακτικό προσωπικό, χρηματοδότηση)²⁰.

Στην Ελλάδα, η εκπαίδευση παρέμεινε για μεγάλο διάστημα ως πεδίο ιδεολογικών αντιπαράθεσεων και έντονων πολιτικών συγκρούσεων. Σε αυτή, εμπλεκόταν όχι μόνο τα πολιτικά κόμματα αλλά και άλλοι φορείς, κοινωνικοί, συνδικαλιστικοί, θρησκευτικοί και επιστημονικοί²¹. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα διαμορφώθηκε πληθώρα ρευμάτων εκπαιδευτικής πολιτικής με κυρίαρχες δύο υποστηρικτικές ομάδες. Σε αυτούς που υποστήριζαν για ισότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και κινητικότητα, όπως αυτά επιδιώχθηκαν μέσα από τις μεταρρυθμίσεις του 1913, 1929 και 1964 και από την άλλη τους υποστηρικτές διατήρησης του συντηρητικού σχήματος, αγκιστρωμένους στο «ένδοξο παρελθόν» και αντίθετους σε κάθε μεταρρύθμιση²².

Επιπρόσθετα, ελληνική ιδιαιτερότητα αποτέλεσε η αντιπαράθεση για την καθιέρωση επίσημης γλώσσας. Η γλωσσική μεταρρύθμιση αποτέλεσε μέρος της ευρύτερης πολιτιστικής πρωτοβουλίας, που αποσκοπούσε στην αναγέννηση του Ελληνισμού. «Ως εκ τούτου, η μεταβολή της γλώσσας θα συνέβαλλε στον εκπολιτισμό του έθνους. σε αντίθεση με την επικρατούσα αντίληψη των αρχαϊστών και συντηρητικών που επέμεναν στη διατήρηση του ελέγχου της παιδείας από την εκκλησία», με την αρχαία ελληνική γλώσσα να δύναται να γίνει η ομιλούμενη των σύγχρονων²³. Η διαφορά αυτή που ταλαιπώρησε τη χώρα για 150 χρόνια, έλαβε τέλος μόλις το 1976-77 με τη χρήση της δημοτικής και τη δημιουργία μιας τυποποιημένης γλώσσας, βασισμένη σε απλούς κανόνες και περισσότερο κατανοητή από τους όλους, γεγονός που εξυπηρετούσε τη σύνδεση της κοινωνίας και της οικονομίας. Επιπρόσθετα, την ίδια χρονιά²⁴, επεκτείνεται η υποχρεωτική εκπαίδευση από τα έξι σε εννέα έτη με την αναδιάρθρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε ένα υποχρεωτικό κύκλο (Γυμνάσιο) και ένα προαιρετικό (Λύκειο).

²⁰ Α. Ανδρέου – Γ. Παπακωνσταντίνου, *Εξουσία και οργάνωση – Διοίκηση του Εκπαιδευτικού Συστήματος*, Αθήνα 1994 και Θ.Χρήστου, *Τα σύνορα του Ελληνικού Κράτους και οι διεθνείς συνθήκες (1830 – 1947)*, Αθήνα 1999

²¹ Θ. Χρήστου, «Το εκπαιδευτικό σύστημα (1881-1910). Αιτήματα, μεταρρυθμίσεις και ελλείμματα» στην: *Ιστορία των Ελλήνων*, τ11 (2006), σ. 484-525

²² Σ. Μπουζάκης, *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνολογική Εκπαίδευση*, Αθήνα 2006, τ.Β, σ.67-69

²³ Η σύγκρουση μεταξύ του Κοραή και των αρχαϊστών στις αρχές του 19^{ου} αιώνα τεκμηριώθηκε εκτενώς σε φυλλάδια και δημοσιεύσεις. Αποφεύγοντας τα δύο άκρα, τόσο την ακαλλιέργητη λαϊκή γλώσσα όσο και την αρχαϊζουσα, εισηγήθηκε τη «μέση οδό» Α. Αθήνη – Ι. Ξουριάς, *Νεοελληνική Γραμματεία 1670 – 1830*, Αθήνα 2015, σ. 67-71

²⁴ Με την μεταρρύθμιση του Γεωργίου Ράλλη 1976-77

Μέχρι και το 1974 παρά το πλήθος των μεταρρυθμίσεων, πολλές είναι οι νομοθετικές πράξεις που δεν εκδίδονται λόγω πολιτικών μεταβολών και υποχωρήσεων με γνώμονα το πολιτικό κόστος. Η ιστορικά διαμορφούμενη κουλτούρα και οι αξίες του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού, σε συνδυασμό με την αποστροφή από την εργασία, συχνά λειτούργησαν ως εμπόδιο στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες. Στα πρώτα χρόνια μετά την μεταπολίτευση και την ομαλοποίηση του πολιτικού κλίματος κυριαρχεί η σταθεροποίηση και ενίσχυση της δημοκρατίας με τάση για ιδεολογική αναζήτηση και επικράτηση στο νέο κοινωνικοπολιτικό και εκπαιδευτικό σκηνικό. Το αίτημα για εκδημοκρατισμό, πρόσβαση στους θεσμούς, κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα είναι έντονο με αποτέλεσμα να διαμορφώνονται νέες προσεγγίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης. Αναζητούνται ριζοσπαστικές λύσεις που πολλές φορές καταλήγουν σε αδιέξοδα ανάμεσα στις κυρίαρχες ομάδες ιδεολογικών εκπροσώπων, όπως τα πολιτικά κόμματα, οι πανεπιστημιακές οργανώσεις, ο τύπος, οι γονείς και οι μαθητές. Η συγκρουσιακή αυτή διαδικασία τερματίζεται την επόμενη δεκαετία καθώς η μεταρρυθμιστική προσπάθεια λαμβάνει ξεκάθαρο ρόλο με έμφαση την κοινωνική δικαιοσύνη και την οικονομική αποτελεσματικότητα, στα πλαίσια της γενικότερης κυβερνητικής πολιτικής²⁵.

Την περίοδο αυτή διαφαίνεται έντονα ότι, τα κράτη υπό το πρίσμα της οικονομίας έθεσαν την εργασία ως αναγκαίο παράγοντα για την απόδοση και την ειδίκευση. Αποτέλεσμα ήταν, η εκπαίδευση να αποκτήσει θεμελιώδη ρόλο στην ενδυνάμωση αυτής της διαδικασίας. Συναφώς, καθορίζεται η οργανωτική δομή της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και επιχειρείται απόκτηση εφοδίων για την απασχόληση και ένταξη στην παραγωγική διαδικασία²⁶. Ιδιαίτερα την περίοδο της δεκαετίας του '70, για την ενίσχυση του σκοπού αυτού και την ανάπτυξη της τεχνολογικής εκπαίδευσης η χώρα μας δέχθηκε υψηλές χρηματοδοτήσεις από διεθνείς οργανισμούς, με κύριο γνώμονα την ενίσχυση του τομέα της τεχνικής αλλά και επαγγελματικής εκπαίδευσης. Η αξιοποίηση των πόρων αυτών ολοκληρώνεται στα μέσα της δεκαετίας του '80 με την ανάπτυξη εύρωστου συστήματος τεχνολογικής εκπαίδευσης²⁷. Έτσι, καθώς η Ελλάδα ενσωματώνεται ως ισότιμο μέλος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι μεταβολές στην Ελληνική εκπαίδευση τείνουν να

²⁵ Σ. Μπουζάκης, ο.π., σ.53-60

²⁶ Σ. Γκλαβιάς, «Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό Κράτος», Αθήνα 2010, διαθέσιμο στο: http://www.pi-schools.gr/progr_spondon_1899_1999/episkopisi.pdf, ημερομηνία προσπέλασης 22.02.2024

²⁷ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ. 32

εναρμονιστούν με αυτές των δυτικών αστικών κοινωνιών και ως ένα μίγμα που χαρακτηρίζεται από φιλελεύθερη και συντηρητική ιδεολογία²⁸.

2.2 Η εκπαιδευτική πολιτική από τη δεκαετία του '80 έως και σήμερα.

Η εκπαιδευτική πολιτική μετά την δεκαετία του '80 συντελείται υπό ένα εντελώς διαφορετικό πλαίσιο με τις εκπαιδευτικές επιδιώξεις να βρίσκονται σε συντονισμένες με τις αντίστοιχες εθνικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές. Βασική αλλαγή αποτελεί η μετατόπιση του κεντρικού κρατικού σχεδιασμού μέσω της ένταξης υπερεθνικών πολιτικών σε ένα ποιο διευρυμένο πλαίσιο στο οποίο εφαρμόζονται πολιτικές δια βίου μάθησης με μεγαλύτερους βαθμούς ελευθερίας. Το κράτος μεταβάλλεται σε ένα συντονιστικό όργανο πολιτικών που λαμβάνονται σε διαφορετικά πεδία (ενδοεθνικό, εθνικό, υπερεθνικό) και με ευρύτερες διεργασίες που υλοποιούνται δια βίου αλλάζει ριζικά την παλιότερη θεώρηση σχεδιασμού της εκπαιδευτικής πολιτικής²⁹.

Καταλυτικός είναι ο ρόλος ένταξης της Ελλάδας στην τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)³⁰ καθώς η χώρα μας έκανε ένα αποφασιστικό βήμα στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική της πορεία. Τα αποτελέσματα στον τομέα της εκπαίδευσης γίνονται ορατά την επόμενη δεκαετία, όπου η ευρωπαϊκή αντίληψη και επιδιώξεις επηρεάζουν εμφανώς την αντίστοιχη ελληνική σε σημαντικό βαθμό. Από τα παραπάνω γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι μέχρι και δεκαετία του '80 δεν κυριαρχεί μια συγκροτημένη πολιτική για την εκπαίδευση ενώ οι κοινωνικές επιστήμες είναι ακόμα σε εμβρυακό στάδιο. Επιπλέον, ορατή είναι και η υστέρηση σε χρηματοδοτήσεις, εξειδίκευση και έρευνα με απόρροια την δημιουργία ανάγκης για αναζήτηση σε μηχανισμούς εκτός ελληνικής πραγματικότητας.

Τη δεκαετία του '90 η διαμόρφωση ενός υπερεθνικού πλαισίου γίνεται ορατή και οι ελληνικές προοπτικές ξεκινάνε μία πορεία σύγκλισης με τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Στην προσπάθεια αυτή πρωτοστατεί η έννοια της δια βίου εκπαίδευσης και μάθησης³¹ ενώ ορόσημο των διεθνών εξελίξεων στον τομέα αποτελεί η «Εκπαίδευση

²⁸ Γ. Γκλαβάς, ο.π., σ.54-60

²⁹ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ. 33

³⁰ Με την Συνθήκη Προσχώρησης της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες να υπογράφεται την 29 Μαΐου 1979.

³¹ Ο όρος «Δια βίου μάθηση» χρησιμοποιείται το έτος 1986 ταυτόχρονα από τρεις Διεθνείς Οργανισμούς (ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Unesco). Ο ορισμός της παρατίθεται στη Λευκή Βίβλο για την εκπαίδευση και κατάρτιση, όπως παρακάτω: « νοείται κάθε μαθησιακή δραστηριότητα που αναλαμβάνει σε ολόκληρη τη διάρκεια του βίου, με σκοπό τη βελτίωση της γνώσης, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων στα πλαίσια μιας προοπτικής που συνδέεται με το πρόσωπο, τον πολίτη, τον κοινωνό και την απασχόληση». Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Λευκό Βιβλίο για την Εκπαίδευση*

για Όλους» με πρωτοβουλία της UNESCO το 1990, η σύνταξη Υπομνημάτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, την Επαγγελματική Εκπαίδευση και την τηλεεκπαίδευση το 1991 καθώς και η Συνθήκη του Μάαστριχτ³² με τη θεμελίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην ΕΕ και την έκδοση «Πράσινων»³³ και «Λευκών Βίβλων»³⁴ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή³⁵. Στο τέλος της δεκαετίας, η έναρξη της Διαδικασίας της Μπολόνιας συμβάλλει καθοριστικά στις ευρωπαϊκές εκπαιδευτικές πολιτικές για την ανώτατη εκπαίδευση³⁶ ενώ παράλληλα, την δεκαετία αυτή το εκπαιδευτικό σύστημα δοκιμάζεται και σε μία άλλη πτυχή του άγνωστη έως τότε. Ο λόγος για την διαχείριση της υπέρογκης αύξησης του αριθμού οικονομικών μεταναστών, γεγονός που βρίσκει τη χώρα μας αντιμέτωπη με την αντιμετώπιση διευρυμένων πολυπολιτισμικών εκπαιδευτικών καταστάσεων. Ειδικότερα, μια συνοπτική περιγραφή των κυριότερων μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων στην χώρα μας μετά την δεκαετία του '80 περιγράφεται στις παρακάτω υποενότητες.

2.2.1 Κύριες Μεταρρυθμιστικές Παρεμβάσεις Περιόδου 1980-1990

Την περίοδο 1981-1985 καθιερώθηκε η δομή και λειτουργία της εκπαίδευσης³⁷ η οποία έχει εφαρμογή και στις μέρες μας χωρίς να έχει δομικές τροποποιήσεις. Ως γλώσσα διδασκαλίας, καθώς και αναγραφής των μαθητικών βιβλίων καθιερώθηκε η δημοτική, όπως διαμορφώνεται από το λαό και την δόκιμη λογοτεχνία³⁸. Επιπρόσθετα, θεσμοθετούνται τα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα

και την Κατάρτιση – Διδασκαλία και Εκμάθηση προς την Κοινωνία της Γνώσης, Λουξεμβούργο 1996, σ. 9, στην ιστοσελίδα της ΕΕ, διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/8722c9fb-71da-435f-94b6-33aab67eb081>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

³² Άρθρο 149 & 159: Παιδεία και Επαγγελματική Εκπαίδευση. Με την συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεσμοθετείται για πρώτη φορά νομικά, το πλαίσιο που αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση των νέων ενώ παράλληλα τα εν ισχύ προγράμματα κοινής δράσης ενισχύονται

³³ Οι «Πράσινες Βίβλοι» αποτελούν άτυπες πράξεις ενωσιακού δικαίου. Αυτές δεν έχουν χαρακτήρα δεσμευτικό αλλά παραινεντικό προκαλώντας ώθηση σε νομολογία. Εκδίδονται από την Επιτροπή και αναφερόμενες σε ειδικά πεδία περικλείουν ιδέες οι οποίες μπορούν να τροποποιηθούν κατόπιν διαλόγου

³⁴ Οι «Λευκές Βίβλοι» περιέχουν προτάσεις της Επιτροπής για εκτέλεση δράσεων στην κοινότητα, αποτελώντας επίσημες γραμμές που πρέπει να πραγματοποιηθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο

³⁵ Κ. Πασιάς, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση, Θεσμικός Λόγος και Εκπαιδευτική Πολιτική (1950 – 1999)*, Αθήνα 2006, σ.370

³⁶ Α. Καβασακάλης, *Η Θεσμοθέτηση ενός Συστήματος Διασφάλισης Ποιότητας στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο: Σύγκριση δικτύων υπεράσπισης αντιλήψεων και αξιών στο υποσύστημα πολιτικής του Πανεπιστημίου*, Αθήνα 2015

³⁷ Ν. 1566/1985 (ΦΕΚ 167^Α /85), «Δομή και Λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και Άλλες Διατάξεις», στην ιστοσελίδα: Υπουργείο Παιδείας, διαθέσιμο στο: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/EPAL_N_1566_1985.pdf, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

³⁸ Ν.1566/1985, ο.π., σ.1

(ΠΕΚ) και το σχολικό συμβούλιο, η σχολική επιτροπή και τα σχολικά εργαστηριακά κέντρα. Τέλος, επανιδρύεται το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ιδρύονται τα πειραματικά σχολεία και θεσπίζονται τα Ενιαία Πολυκλαδικά Λύκεια (για την ενίσχυση της τεχνικής – επαγγελματικής εκπαίδευσης).

2.2.2 Κύριες Μεταρρυθμιστικές Παρεμβάσεις Περιόδου 1990-2000

Την περίοδο 1991 – 93 η μεταρρυθμιστική προσπάθεια στοχεύει στην ενίσχυση της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος³⁹. Καθιερώνονται επιμορφωτικές εκπαιδεύσεις στους εκπαιδευτικούς⁴⁰, ενώ για τα στελέχη της εκπαίδευσης καθορίζονται νέα κριτήρια για την επιλογή τους⁴¹. Καθιερώνεται η αξιολόγηση τόσο του εκπαιδευτικού έργου αλλά και των εκπαιδευτικών⁴² ενώ για τους μαθητές τροποποιείται το σύστημα αξιολόγησης. Εφαρμόζεται στα σχολεία δυνατότητα για ενισχυτική διδασκαλία και ορίζεται για το Δημοτικό υποχρεωτική η Αγγλική γλώσσα και για το Γυμνάσιο η δεύτερη ξένη γλώσσα. Εισάγεται επιπλέον το μάθημα της τεχνολογίας και της πληροφορικής⁴³ ενώ στη φυσική διεξάγεται πειραματική διδασκαλία. Για την ενίσχυση ουσιαστικών προσόντων των νέων στην αγορά εργασίας, ιδρύονται Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), τα οποία χορηγούν διπλώματα με αναγνώριση στην ΕΕ⁴⁴. Τέλος, στον τομέα της ανώτερης εκπαίδευσης ορίζεται η σύσταση και ίδρυση του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ)⁴⁵, που έχει ως κυρίαρχο στόχο την εξέλιξη και συνεχή βελτίωση δια βίου της τυπικής εκπαίδευσης των πολιτών προκειμένου την ανταπόκριση του σύγχρονου ανθρώπου στα νέα επιστημονικά/τεχνολογικά ρεύματα⁴⁶. Τέλος, μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις υλοποιούνται και την περίοδο 1997-1998, με γνώμονα την ανταπόκριση

³⁹ Αναβάθμιση μέσω και μεθόδων εκπαίδευσης, περιεχόμενο σπουδών και υποδομών, επιμόρφωση εκπαιδευτικών.

⁴⁰ Ν. 2009/1992, «Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και Άλλες Διατάξεις», στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekraideuse/n-2009-1992.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

⁴¹ Ν. 1966/1991, «Μεταγραφές Φοιτητών ΑΕΙ, Σπουδαστών ΤΕΙ και Άλλες Διατάξεις», στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekraideuse/tritobathmia-ekraideuse/n-1966-1991.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

⁴² ΠΔ 320/1993 «Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση», στην ιστοσελίδα: Αξιολόγηση Εκπαιδευτικού Έργου, διαθέσιμο στο: http://aee.iep.edu.gr/sites/default/files/iep_files/%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1/%CE%A0%CE%94_320_1993.pdf, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

⁴³ ΠΔ 451/1993 (ΦΕΚ 187Α)

⁴⁴ Ν. 2009/1992, ο.π.

⁴⁵ Ν. 2083/1992, «Εκσυγχρονισμός της Ανώτατης Εκπαίδευσης», στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekraideuse/tritobathmia-ekraideuse/n-2083-1992.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

⁴⁶ Θ. Χρήστου, «Ο θεσμός του Οδηγού Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών» στα *Πρακτικά του ΙΔ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 1994, σ.601-613

της παρεχόμενης εκπαίδευσης στους στόχους της παραγωγής, τεχνολογίας και της κοινωνικής γνώσης. Μεταξύ άλλων διακρίνεται η εφαρμογή των ολοήμερων νηπιαγωγείων και δημοτικών, το ενιαίο λύκειο και νέες προσεγγίσεις στα θέματα ειδικής αγωγής. Επιπλέον, η ισότιμη πρόσβαση διευρύνεται και επιχειρείται η μεταχείριση με σεβασμό στη βάση μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας⁴⁷.

2.2.3 Κύριες Μεταρρυθμιστικές Παρεμβάσεις Περιόδου 2000-2010

Ο εκπαιδευτικός θεσμός, τόσο σε επίπεδο αύξησης γενικής παιδείας όσο και ανάπτυξης απασχόλησης και πολιτιστικών αξιών, θεωρείται το πιο αποτελεσματικό μέσο για την μετάβαση στις κοινωνίες του 21^{ου} αιώνα. «Οι ευρωπαϊκές κοινωνίες λειτουργούν σε ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο, που απαιτεί προσαρμογή στα νέα δεδομένα της παγκόσμιας κοινωνίας. Με την νέα χιλιετία έχει επέλθει η κοινωνία της πληροφορίας, της γνώσης και της καινοτομίας»⁴⁸, με αποτέλεσμα η γνώση και η εκπαίδευση να συνδέεται άμεσα με την απασχόληση, το ανθρώπινο δυναμικό και την ανάπτυξη. Στον ευρωπαϊκό χώρο διαδραματίζεται μια καινούργια πρόκληση με ξεκάθαρους στόχους που θα αναδείξουν την οικονομία μέσω της επίτευξης συνοχής των κρατών και τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πλαισίου που βασίζεται στην απόκτηση γνώσεων⁴⁹. Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης επηρεάζει καταλυτικά το ελληνικό τοπίο και το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο και προχωρά σε μία σειρά αλλαγές οι κυριότερες των οποίων αναφέρονται συνοπτικά παρακάτω.

Η υποχρεωτική εκπαίδευση επεκτείνεται στα 10 έτη και πλέον αρχίζει από την ηλικία των πέντε ετών. Στο δημοτικό εισάγονται νέα γνωστικά αντικείμενα καθώς και δεύτερη ξένη γλώσσα. Ιδρύονται τα Επαγγελματικά Λύκεια και οι Επαγγελματικές Σχολές, ενώ στην ανώτατη εκπαίδευση ιδρύεται το Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας. Επιπλέον εφαρμόζονται πιο ολοκληρωμένες παρεμβάσεις για την δια βίου μάθηση ενώ αναπτύσσονται και θέματα

⁴⁷ Σ. Γκλαβάς, ο.π., σ.62-64

⁴⁸ Κ. Πασιάς, ο.π., σ.83

⁴⁹ Π. Αθανασάκου, «Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική και η Προσπάθεια Ένταξης της Ελλάδας σε αυτή», στο: *Κείμενα Παιδείας*, τχ.3(2022),σ. 3-6, διαθέσιμο στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/keimena-paideias/article/view/26727/22690>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

διαπολιτισμικής εκπαίδευσης⁵⁰. Τέλος περιορίζεται η σχολική αποτυχία και διαρροή και λειτουργούν σχολεία δεύτερης ευκαιρίας για την εκπαίδευση ενηλίκων⁵¹.

2.2.4 Κύριες Μεταρρυθμιστικές Παρεμβάσεις Περιόδου 2010 -2020

Στον ευρωπαϊκό χώρο οι πολιτικές που εφαρμόζονται συγκροτούνται με τον καθορισμό στοχοθεσίας περιόδου δεκαετίας και την επόμενη δεκαετία η Στρατηγική της Λισαβόνας δίνει τη θέση της στο Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020. Σε αυτό προσαρμόστηκε η Ελληνική εκπαίδευση μέσω του «Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων» το 2011 και εντάσσει στόχους για την ενίσχυση της οικονομίας και παραγωγικότητας αλλά και θέτει τα θεμέλια σε μία νέα εκπαιδευτική πραγματικότητα με σκοπό την επίτευξη μιας ισχυρής και ανταγωνιστικής κοινωνίας της γνώσης⁵². Κατά την περίοδο 2010 – 2020 καθορίστηκε η δια βίου μάθηση⁵³ στην Ελληνική πραγματικότητα⁵⁴ και τέθηκαν ειδικοί στόχοι σε βασικούς τομείς για την επίτευξη των οποίων ο τομέας της εκπαίδευσης είχε άμεση συσχέτιση για την επιτυχία τους. Ειδικότερα, οι αναληφθείσες ενέργειες προέκυψαν μέσα από την ευρωπαϊκή διάσταση και τη στρατηγική δράση της ΕΕ με την ονομασία «Ευρώπη 2020». Συγκεκριμένα, αναπτύχθηκαν πέντε βασικοί στόχοι για την ΕΕ, οι οποίοι και περιγράφονται επιγραμματικά κατά τομείς παρακάτω:

Απασχόληση: το 75% του πληθυσμού να έχει ηλικιακό κριτήριο 20 - 64 ετών.

Έρευνα – ανάπτυξη – καινοτομία: οι επενδύσεις να είναι σε ύψος 3% του ΑΕΠ της ΕΕ.

Κλιματική αλλαγή και ενέργεια: μείωση ρύπων σε σχέση με τις εκπομπές του έτους 1990, χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας και αύξηση της ενεργειακής πραγματικότητας.

⁵⁰ Χ. Θανάσης, «Η ίδρυση του Πανεπιστημίου», στο: Αθήνα Μόναχο. Τέχνη και Πολιτισμός στη νέα Ελλάδα (Κατάλογος της έκθεσης που οργανώθηκε στην Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου από 5.4. έως 3.7.200), Αθήνα 2000, σ.57-71

⁵¹ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ. 138-152

⁵² Ελληνική Δημοκρατία, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2011-2014», Αθήνα 2011, στην ιστοσελίδα: http://www.eysped.gr/elibrary/E9niko_Programma_Metarru9misewn_2011_14.pdf, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

⁵³ Γενικότερα την περίοδο αυτή οι παρεχόμενες στρατηγικές δια βίου μάθησης παρέχουν Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, Ινστιτούτα δια βίου Εκπαίδευσης, Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης.

⁵⁴ Ν.3191/2003, «Το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση», στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3191-2003.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός: μείωση του πληθυσμού που κινδυνεύουν κατά 20 εκατομμύρια, και τέλος

Εκπαίδευση: καθορίστηκε στόχος η μείωση κατά 10% της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης και η απόκτηση γνώσεων ανώτατης εκπαίδευσης στο 40% των νέων ηλικίας 30-34 ετών⁵⁵.

Στη βάση αυτή η χώρα μας προχώρησε σε μεταρρυθμιστικές διεργασίες οι οποίες και έχουν στη βάση τους το μεταρρυθμιστικό νομοσχέδιο 2011 -14 για τα οποία και γίνεται αναφορά σε μεταγενέστερο κεφάλαιο.

2.2.5 Μεταρρυθμιστικές Παρεμβάσεις και Προοπτικές μετά το 2020.

Την τελευταία περίοδο μετά το 2020 και κατόπιν αξιολόγησης της περιόδου που προηγήθηκε, εκφράστηκε η θέληση για την επαύξηση σύγκλισης με τους στόχους της ΕΕ και την εφαρμογή της στρατηγικής για την περίοδο 2021 – 27. Η Ελλάδα ενσωμάτωσε την ευρωπαϊκή οδηγία για την επαγγελματική εκπαίδευση - κατάρτιση και δια βίου μάθηση στην ελληνική νομοθεσία⁵⁶ και πορεύεται στις κατευθύνσεις για συμμετοχή σε ένα ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης, με κοινές αξίες για την προώθηση μια ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης. Εφαρμόζονται μεταρρυθμιστικές ρυθμίσεις από το 2020 και μετά σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες με τροποποιήσεις προγραμμάτων, ενίσχυση τεχνολογικού εξοπλισμού, δεξιοτήτων, εξωστρέφειας, ειδικής αγωγής και κατάρτισης των εκπαιδευτικών⁵⁷. Επίσης, μεταρρυθμιστική τομή αποτέλεσε η ίδρυση της Εθνικής Αρχής Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΘΑΑΕ) με την οποία και ενισχύεται η διασφάλιση της ποιότητας και η κατάρτιση εθνικής στρατηγικής στα πανεπιστήμια. Η λειτουργία της ως ανεξάρτητη αρχή, επαυξάνει τη λειτουργικότητα διασφαλίζοντας τη συνεχή βελτίωση του εκπαιδευτικού - ερευνητικού έργου και σε απόσταση από σκοπιμότητες και συμφέροντα⁵⁸. Σήμερα, στις άμεσες προτεραιότητες του ΥΠΑΙΘΑ αποτελούν το

⁵⁵ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ. 66

⁵⁶ Ν. 4763/2020, «Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Δια Βίου Μάθησης». στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/nomos-4763-2020-rhek-254a-21-12-2020.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024 και Ν. 5082/2024 «Ενίσχυση του Εθνικού Συστήματος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και άλλες επείγουσες διατάξεις» στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-5082-2024.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

⁵⁷ Ελληνική Δημοκρατία, στην ιστοσελίδα: Υπουργείο Παιδείας Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, διαθέσιμο στο: <https://www.minedu.gov.gr/rss/45795-15-07-20-ksekinontas-apo-ti-vasi-tis-ekpaideftikis-pyramidas-metarrythmisis-se-10-vimata>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

⁵⁸ Εθνικής Αρχής Ανώτατης Εκπαίδευσης, στην ιστοσελίδα: ΕΘΑΑΕ, διαθέσιμο στο: <https://www.ethaae.gr/el/>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

ανοικτό σχολείο, το ελεύθερο πανεπιστήμιο και η επαγγελματική κατάρτιση. Στην πορεία αυτή, έχει ψηφιστεί σχετικό σχέδιο νόμου με σκοπό την θεσμοθέτηση ιδιωτικών πανεπιστημίων αλλά και την προώθηση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την αναβάθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης σε ανώτερη, με τροποποίηση προγραμμάτων, εξοπλισμό εργαστηρίων και σύνδεση τους με τις ανάγκες της ευρύτερης αγοράς εργασίας αλλά και της τοπικής οικονομίας⁵⁹.

Συναφώς και με βάση τα παραπάνω, καθότι έχει παρέλθει διάστημα μισού αιώνα σταθερής πολιτικής και ευρωπαϊκής πορείας, θα περίμενε κανείς η Ελλάδα να εμφανίζει ραγδαία ανάπτυξη στο εκπαιδευτικό της σύστημα. Εντούτοις, η πορεία αυτή δεν ήταν πάντοτε σταθερή, ενώ τα πρώτα χρόνια η στάση που τηρήθηκε ήταν περισσότερο διστακτική. Σημαντική παράμετρο αποτέλεσε το γεγονός, ότι μεγάλος αριθμός μεταρρυθμίσεων παρότι σχεδιάστηκε και νομοθετήθηκε, δεν έγιναν πράξη με το σύνολο των προβλέψεών τους. Η είσοδος της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό κορμό, αποτέλεσε κύριο λόγο «πιστικής μεταβλητής» για την επίκληση μεταρρυθμίσεων και σύγκλιση με τις αρχές των προηγμένων ευρωπαϊκών χωρών. Η Ελλάδα, αφενός ακολουθεί ένα δρόμο παράλληλο με αυτό της Ευρώπης διατηρώντας εμφανή δικά της χαρακτηριστικά⁶⁰, αφετέρου η ιστορικά διαμορφωμένες αντιλήψεις και η υστέρηση σε χρηματοδοτικά προγράμματα⁶¹ επηρεάζουν εμφανώς το επίπεδο και την ποιότητα της εκπαίδευσης. Πέραν των ανωτέρω, δεν είναι λίγες και οι σύγχρονες προκλήσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η χώρα μας, όπως αυτές της οικονομικής κρίσης, της ραγδαίας υποδοχής αριθμού προσφύγων και της ολοένα και περισσότερο μεγαλύτερης αναγκαιότητας για ενίσχυση των ήδη ανεπαρκών ψηφιακών υποδομών. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα για να ανταποκριθεί επαρκώς, οφείλει να ανταποκριθεί σε κάθε ευκαιρία με τον καλύτερο δυνατό τρόπο προκειμένου την αναβάθμιση της εκπαίδευσης. Για την επίτευξη αυτού χρήζει αξιοποίησης η στέρεα

⁵⁹ Ιδρύονται Κέντρα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΚΕΕΚ) τα οποία λειτουργούν ως Campus, με την αλληλεπίδραση μέσω συνεργασίας και συνύπαρξης στον ίδιο χώρο: Επαγγελματικών Λυκείων, Εργαστηριακών Κέντρων και Τεχνικών Σχολών, τα οποία επιπρόσθετα συνδέονται με τις ανάγκες της τοπικής αγοράς εργασίας. Ελληνική Δημοκρατία, στην ιστοσελίδα: Υπουργείο Παιδείας Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, διαθέσιμο στο: <https://www.minedu.gov.gr/news/57531-18-01-24-enisxyetai-kai-anavathmizetai-i-epaggelmatiki-ekpaidefsi-kai-katartisi>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

⁶⁰ Organisation for Economic Co-operation and Development, «Education for a Bright Future in Greece», 2018, στην ιστοσελίδα: OECD, διαθέσιμο στο: https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-for-a-bright-future-in-greece_9789264298750-en., ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

⁶¹ Organisation for Economic Co-operation and Development, «Results in Focus», 2015, στην ιστοσελίδα: OECD, διαθέσιμο στο: <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

βάση που ήδη έχει διαμορφωθεί αλλά και ο σχεδιασμός μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής. Σε αυτή πρέπει να ληφθούν υπόψη οι νέες προσεγγίσεις και αντιλήψεις για την εκπαίδευση καθώς και οι παράγοντες που διαμορφώνουν αυτές.

Στο ζητούμενο αυτό επικεντρώνεται το επόμενο κεφάλαιο όπου αναλύονται οι σημαντικότερες νέες προσεγγίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση γίνεται το μέσο για την ενίσχυση και ολοκλήρωση της κοινωνικό-οικονομικής διάστασης. Μέσα από λειτουργίες της εκπαίδευσης συμβάλλεται η πολιτική σταθερότητα, η διευκόλυνση επικοινωνιών και η δημιουργία κοινών αντιλήψεων. Οι κοινές προσεγγίσεις διευρύνουν την αμοιβαία κατανόηση και από-εθνικοποιούν σε σημαντικό βαθμό τα κράτη – μέλη με γνώμονα την προώθηση του κοινοτικού πλαισίου και κοινών αξιών. Πέρα των υπολοίπων, οι εκπαιδευτικές παρεμβάσεις μέσα από τα πλαίσια δράσης και αρμοδιοτήτων, στοχεύουν στην βελτίωση της απόδοσης και απασχόλησης, στηρίζουν την κοινωνικές αξίες, προάγουν τη δια βίου μάθηση, προσανατολίζουν την κοινή ιδέα και ενισχύουν την διαπολιτισμική αγωγή και εκπαίδευση.

Γ' Κεφάλαιο

Παράγοντες Διαμόρφωσης νέων Προσεγγίσεων και Αντιλήψεων σε τομείς της Εκπαίδευσης

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται οι σημαντικότεροι παράγοντες που μας κατευθύνουν σε καινούργιες αντιλήψεις και νέες προσεγγίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης. Στις μέρες μας, η εκπαίδευση γίνεται το μέσο για την ενίσχυση και υποστήριξη της κοινωνικής – οικονομικής - τεχνολογικής διάστασης ενώ ταυτόχρονα οι παράγοντες αυτοί επιδρούν καθοριστικά στις λειτουργίες της. Το σύγχρονο περιβάλλον ενισχύει την καινοτομία και απαιτεί την εφαρμογή νέων εργαλείων και τεχνικών, τα οποία και αποκτούνται μέσα από την εκπαίδευση. Η κατάκτηση τους προσδοκά την ανάπτυξη, απασχόληση και οικονομική μεγέθυνση. Ταυτόχρονα το πεδίο εφαρμογής και λειτουργίας είναι άμεσα συνδεδεμένο με διεθνείς δρώντες, καθώς έννοιες όπως η παγκοσμιοποίηση, η ευρωπαϊκή διάσταση και η υπερεθνικότητα έχουν εδραιωθεί στην καθημερινότητα της σύγχρονης κοινωνίας. Οι εκπαιδευτικές πολιτικές στις μέρες μας, ακολουθούν κοινά πρότυπα και συγκλίνουν σε λειτουργίες καθώς προσανατολίζουν σε κοινές προσεγγίσεις σε μια κοινωνία που κυριαρχεί η παγκοσμιοποίηση και η τεχνολογική πρόοδος. Στο κεφάλαιο αυτό εστιάζοντας σε τομείς όπως, η οικονομία της αγοράς, η καινοτομία και τεχνολογία, η νέα διαμορφούμενη κοινωνική διάσταση (διαπολιτισμική αγωγή, θρησκεία, δικαιώματα στην εκπαίδευση), και η διοίκηση της εκπαίδευσης, οδηγούμαστε συμπερασματικά σε μια αμφίδρομη σχέση των αναφερομένων με την πολιτική της εκπαίδευσης αλλά και τον τρόπο που αυτή διαμορφώνεται.

3.1 Η εκπαίδευση και η οικονομία της αγοράς

Η οικονομία αποτελεί για τα κράτη ακρογωνιαίο λίθο στο οικοδόμημα της ισχύος τους καθώς προσδιορίζει το πλαίσιο των δυνατοτήτων αλλά και των περιορισμών τους και επηρεάζει τόσο τη λειτουργία τους όσο και τη συμπεριφορά τους στο διεθνές σύστημα και τις σχέσεις τους με άλλους δρώντες. Συναφώς, η οικονομία αποτελεί παράγοντα πρώτιστης σημασίας τόσο για την επίτευξη της ευρωστίας όσο και για την προβολή ισχύος. Από την άλλη μεριά, η ανάπτυξη και η οικονομία της αγοράς δεν είναι ζητήματα αποκλειστικά οικονομικά. Ταυτόχρονα, για την καρποφορία τους θα πρέπει να συντρέχουν και άλλα χαρακτηριστικά μεταξύ των οποίων και η πολιτική σταθερότητα, ο σεβασμός στις δημοκρατικές ελευθερίες, η

έκφραση, η επικοινωνία, η ενημέρωση, το κράτος δικαίου όπου οι θεμελιώδης ελευθερίες και τα ατομικά δικαιώματα γίνονται σεβαστά, η αιφόρος ανάπτυξη, το μορφωτικό επίπεδο κ.α. Σήμερα, τα γνωρίσματα αυτά χαρακτηρίζουν τις αναπτυγμένες κοινωνίες, ενώ η απώλεια κάποιου από αυτά ελλοχεύει την υποβάθμιση τους⁶². Σημαντικός πυλώνας για την κατάκτηση και διατήρηση των χαρακτηριστικών αυτών αποτελεί η παιδεία, με την οποία οικοδομούνται πολλαπλές πτυχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς και αντίληψης διαδραματίζοντας, αν και όχι αποκλειστικό, όμως κεντρικό ρόλο παρέμβασης στη διαμόρφωση συνθηκών κατάλληλων για την ανάπτυξη τόσο της αγοράς όσο και της διακρατικής συνεργασίας.

Ιδιαίτερα, στην εποχή μας, όπου κυριαρχεί η εκβιομηχάνιση, η αύξηση της παραγωγής, η συνεχόμενη εξέλιξη και τεχνολογική ανάπτυξη έχουν προκληθεί επιπρόσθετες απαιτήσεις στην οικονομία και την αγορά εργασίας. Για την ανταπόκριση των εργαζομένων σε αυτές καθίσταται υποχρεωτική η εξειδίκευση και η συνεχής εκπαίδευση σε όλο το ανθρώπινο δυναμικό. Ειδικότερα, μετά το τέλος του ΄Β Παγκόσμιου Πόλεμου η ανθρωπότητα ήταν πολύ διαφορετική, οι χώρες βγήκαν από τα δεινά του πολέμου εξαντλημένες οικονομικά με αποτέλεσμα την επιτακτική ανάγκη ανασυγκρότησης της οικονομίας με εκμετάλλευση της τεχνογνωσίας και την επαναλειτουργία των υποδομών και δομών παραγωγής. Έτσι εκτελέστηκε μία ταυτόχρονη αλλά και συντονισμένη σειρά επενδύσεων η οποία και έθεσε τα κράτη σε τροχιά ανάπτυξης με προσδοκίες καρποφορίας. Στην προσπάθεια αυτή το κράτος διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο καθώς καθοδηγεί τις επενδύσεις μέσα από τις υποδομές που υποστηρίζουν αυτές αλλά και καθορίζει την εκπαίδευση του προσωπικού που αποτελεί το πλέον απαραίτητο κριτήριο για την κατάρτιση του εργατικού δυναμικού. Με τον τρόπο αυτό, η αξιοποίηση των διαθέσιμων συντελεστών παραγωγής καθώς και η αύξηση της παραγωγικότητας σχετίζονται άμεσα με το βαθμό εκπαίδευσης του προσωπικού⁶³. Η σχέση αυτή μεταξύ της ανάπτυξης – οικονομικής μεγέθυνσης με την εκπαίδευση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη και αμφίδρομη. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ευμάρεια οδηγεί στην βελτίωση της εκπαίδευσης και αυτή με τη σειρά της οδηγεί σε μεγαλύτερη ευμάρεια. Η μόρφωση και οι τεχνικές δεξιότητες του

⁶² Π. Γκλαβίνης, *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Αθήνα 2009, σελ. 7-10

⁶³ Β. Πεσμαζόγλου, «Πολιτική Οικονομία της Ανάπτυξης – Μια Εισαγωγή», Αθήνα 2015, σ.57-59 στην ιστοσελίδα: [ΚΑΛΛΙΠΟΣ](https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5859/3/pol.oik.ths%20an.pdf), διαθέσιμο στο: <https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5859/3/pol.oik.ths%20an.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

ανθρώπινου δυναμικού σε συνάρτηση με άλλους παράγοντες όπως η επινοητικότητα, η ευφυΐα, η έφεση στην καινοτομία, οι κοινωνικές-πολιτιστικές καταβολές, συνάδουν στην διαμόρφωση του ανθρώπινου κεφαλαίου και την ικανότητά του να παράγει αγαθά και υπηρεσίες. Η ενίσχυση της παιδείας οδηγεί σε ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου και σε αυτή συμβάλλει τόσο η οικογένεια όσο και οι επιχειρήσεις (μαθητεία). Αδιαμφισβήτητα όμως, ο σημαντικότερος δρώντας είναι το κράτος, το οποίο και διαμορφώνει το εκπαιδευτικό έργο σε εθνικό επίπεδο μέσω της εκπαιδευτικής πολιτικής⁶⁴.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η ολοένα και αυξανόμενη προσπάθεια για βελτίωση της ποιότητας για ανταπόκριση στις σύγχρονες ανάγκες, καθιστούν την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού ύψιστης σπουδαιότητας στη διασφάλιση της υλοποίησης των επιχειρησιακών στόχων, οι οποίες και διαμορφώνονται διαφορετικά από την παραδοσιακή κουλτούρα⁶⁵. Η επανάσταση αυτή στην ποιότητα καθιστά το εργατικό δυναμικό ως θεμελιακό παράγοντα στον χρηματοοικονομικό προσανατολισμό ενώ η εκπαίδευση και η επιμόρφωση παρέχουν τα κατάλληλα εργαλεία και πρακτικές για την διασφάλιση της επιτυχίας. Για την εκτέλεση μιας εργασίας, ή γενικότερα δραστηριότητας η οποία περιλαμβάνει ένα σύνολο εργασιών, είναι αναγκαία η παροχή επιμόρφωσης προκειμένου την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων οι οποίες θα θέσουν ικανό το άτομο να φέρει σε επιτυχία το ανατιθέμενο έργο⁶⁶. Σήμερα, που οι τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις της αγοράς απαιτούν ολοένα και περισσότερο αυξανόμενες γνώσεις, η ανάγκη για την δημιουργία κοινωνικών δομών που υποστηρίζουν την προσαρμογή στο περιβάλλον αυτό, γίνεται πλέον επιτακτική.

Μέσα από πολιτικές στον τομέα της εκπαίδευσης, υλοποιείται μία στρατηγική σε πλαίσιο ισότητας ευκαιριών, που αφενός παρέχει την κατάλληλη εκπαίδευση/κατάρτιση στο άτομο, αφετέρου τον μετατοπίζει για να οδηγηθεί σε εκπαιδευτικές επιλογές σύμφωνες με τις ανάγκες της αγοράς⁶⁷. Ο προσανατολισμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας περιλαμβάνει ένα ευρύ σύνολο δραστηριοτήτων και

⁶⁴ Β. Πεσμαζόγλου, ο.π., σ.137-139

⁶⁵ Φ. Βούζας, «Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού» στο *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών*, χτ. 2002, σ.285-301

⁶⁶ Δ. Χασάπης, *Σχεδιασμός, Οργάνωση, Εφαρμογή και Αξιολόγηση Προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης: Μεθοδολογικές Αρχές και Κριτήρια Ποιότητας*, Αθήνα 2000

⁶⁷ Ε. Πρόκου, «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ανώτατη Εκπαίδευση και οι Επιδράσεις της στην Ελλάδα, πριν και κατά την Διάρκεια της Οικονομικής Κρίσης», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ 26 (2021), σ. 143-172

πολιτικών με τις οποίες επιδιώκεται η βιώσιμη απασχόληση και η οικονομική, επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη. Το έργο αυτό είναι κατά βάση εθνικό, ωστόσο τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει και υπερεθνικό χαρακτήρα. Πολλά είναι τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οι πολιτικές υπερεθνικής εμβέλειας τα οποία και εναρμονίζουν διαδικασίες μέσα από την ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική όπως θα αναλυθεί σε μεταγενέστερο κεφάλαιο καθώς και η σύσταση οργανισμών όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), που παρότι δεν νομιμοποιείται στην επέμβαση ζητημάτων εθνικής πολιτικής, ωστόσο ο υποστηρικτικός/συμβουλευτικός ρόλος του, συν διαμορφώνει στρατηγικές και στόχους. Παράλληλα, στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) ιδρύεται η Unesco⁶⁸, η οποία και έχει ως κύριο πεδίο την ενίσχυση της εκπαίδευσης, της επιστήμης και του πολιτισμού. Με τον τρόπο αυτό αναπτύσσεται η έρευνα αλλά και η ανάλυση – εφαρμογή εκπαιδευτικών δράσεων και προγραμμάτων προσδίδοντας δυναμική στα θέματα εκπαίδευσης. Τις επόμενες δεκαετίες, η ώθηση αυτή της εκπαίδευσης αποκτά τάσεις και δυνατότητες εξειδίκευσης, με αποτέλεσμα να συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη, το εργατικό δυναμικό και την ανταγωνιστική διαδικασία, δημιουργώντας ένα νέο πεδίο, αυτό της εκπαιδευτικής πολιτικής⁶⁹.

Ειδικά για τον ΟΟΣΑ, η ίδρυση συνδέθηκε με την οικονομική συνεργασία μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών της Ευρώπης στις αρχές της δεκαετίας του '60, προκειμένου την ορθή οικονομική διαχείριση του Σχεδίου Marshall και την οικονομική επαναφορά της Ευρώπης μετά τα δεινά του Β Παγκοσμίου Πολέμου. Το έργο του είναι υποστηρικτικό και επικεντρώνεται στην παραγωγή αναλύσεων - ερευνών τόσο σε οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά και ενεργειακά ζητήματα όσο και σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής. Ο οργανισμός επανδρώνεται από υψηλά εξειδικευμένο προσωπικό και για το λόγο αυτό τα αποτελέσματα των ερευνών του χρήζουν εγκυρότητας και αποδοχής χωρίς να αμφισβητείται το περιεχόμενο τους. Ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες το ενδιαφέρον του ΟΟΣΑ έχει επεκταθεί σε πολλά

⁶⁸ Με στόχο την προώθηση διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των εθνών – μελών σε διάφορους τομείς, μεταξύ άλλων της εκπαίδευσης και των επιστημών, ιδρύθηκε το 1945 η Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation). Ειδικότερα, επιδιώκοντας την κοινωνική και οικονομική πρόοδο, επικεντρώνεται σε θέματα συνεργασίας στην εκπαίδευση, τις φυσικές και κοινωνικές επιστήμες, τον πολιτισμό, την επικοινωνία και πληροφόρηση. Παρέχει υποστηρικτικό έργο για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού, την κατάρτιση των εκπαιδευτικών αλλά και συνδράμει σε ζητήματα όπως το περιβάλλον, η ειρήνη, ο αφοπλισμός, η προώθηση της βιωσιμότητας και του διαπολιτισμικού διαλόγου. Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ. 57-58

⁶⁹ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ. 21-22

πεδία της εκπαίδευσης όπως ο ρόλος των εκπαιδευτικών, οι επενδύσεις, η δια βίου μάθηση, η αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και η απόκτηση γνώσεων για την αγορά εργασίας. Μέσα από τις δράσεις αυτές τα κράτη – μέλη προτρέπονται να υιοθετήσουν νέες τάσεις λαμβάνοντας υπόψη τους το εθνικό εκπαιδευτικό τοπίο. Στην ουσία αποτελεί έγκυρη διαχείριση δεδομένων, ερευνών και πληροφοριών, που λειτουργεί υποστηρικτικά ως μια δεξαμενή σκέψης που έχει την απαραίτητη τεχνοδομή⁷⁰. Στα πλαίσια της ανταγωνιστικής αλλά και παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας η ασφαλής καθοδήγηση σε μία αποτελεσματική και καινοτόμα εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη και την παραγωγικότητα.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού και της οικονομικής ανάπτυξης εξετάσθηκε για την περίπτωση της Ελλάδας από τους Asteriou & Agiomirgianakis (2001)⁷¹. Η μελέτη εστίασε στην εξέταση της συσχέτισης μεταξύ των επιπέδων εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια) και του ΑΕΠ της Ελλάδας. Οι ερευνητές οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι όσο αυξάνονταν τα ποσοστά εγγραφής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αντίστοιχα υπήρχε αύξηση στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της ελληνικής οικονομίας. Επιπλέον, η συμμετοχή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία και υποδεικνύει την υψηλή εκπαίδευση για την προώθηση της οικονομίας, αυξάνονταν κατά την αύξηση του ΑΕΠ⁷².

Αντίστοιχα, η οικονομική ανάπτυξη συνδέεται αμφίδρομα με την εκπαίδευση και για την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αναγκών. Ικανοί οικονομικοί πόροι πρέπει να διατίθενται και κατανέμονται, έτσι ώστε μέσα από ορθολογικές πολιτικές να υφίσταται, πέρα των λοιπών στόχων, η βελτίωση της αποδοτικότητας των επενδύσεων και η κοινωνική ευημερία. Το επίπεδο χρηματοδότησης στις περισσότερες χώρες βαραίνει τα δημόσια κρατικά έσοδα και κατά κανόνα σε συνάρτηση με τις πολιτικές που εφαρμόζονται διαμορφώνεται σημαντικά η ποιότητα της εκπαίδευσης. Καταλήγοντας, η σχέση μεταξύ οικονομίας και επιπέδου εκπαίδευσης είναι δυναμική και αμφίδρομη. Από τη μία πλευρά, συνεχής υποστήριξη και επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο μέσω της εκπαίδευσης αποτελεί βασικό

⁷⁰ Γ. Πασιάς, «Διακυβέρνηση, Παγκόσμια Εκπαιδευτική Ατζέντα και ο Ρόλος των Διεθνών Οργανισμών» στο *Ανιχνεύοντας το Εκπαιδευτικό Τοπίο*, Αθήνα 2016, σ.82

⁷¹ D. Asteriou – G. Agiomirgiannakis, «Human Capital and Economic Growth Time Series Evidence from Greece» στο *Journal of Policy Modelling*, (2001) σ.481-489

⁷² Κ. Γιαννακόπουλος – Μ. Ντεμούσης, ο.π., σ.151

παράγοντα για την οικονομική ευημερία μιας χώρας καθώς διευκολύνει την καινοτομία, την ανάπτυξη τεχνολογιών και την ενίσχυση των ανθρώπινων δεξιοτήτων που απαιτούνται για μια υγιής και ανταγωνιστική οικονομία. Από την άλλη μεριά, η οικονομία και ανάπτυξη έχουν θετικό αντίκτυπο στο επίπεδο της εκπαίδευσης καθώς η αύξηση των εσόδων - πόρων οδηγούν σε επενδύσεις του εκπαιδευτικού συστήματος που βελτιώνουν την λειτουργία, προσβασιμότητα και αποτελεσματικότητά του.

3.2 Τεχνολογία και καινοτομία στην εκπαίδευση.

Για την εκτέλεση μιας εργασίας ή γενικότερα δραστηριότητας η οποία περιλαμβάνει ένα σύνολο εργασιών, είναι αναγκαία η παροχή επιμόρφωσης προκειμένου την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων οι οποίες θα θέσουν το άτομο ικανό για να φέρει σε επιτυχία το ανατιθέμενο έργο⁷³. Σήμερα, που οι τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις της αγοράς απαιτούν ολοένα και περισσότερο αυξανόμενες γνώσεις, η ανάγκη για την δημιουργία κοινωνικών δομών που υποστηρίζουν την προσαρμογή στο περιβάλλον αυτό, γίνεται πλέον επιτακτική. Ήδη, από το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα παρατηρείται μια αξιοσημείωτη αύξηση στη συμμετοχή των πολιτών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, με κύριο παράγοντα να σχετίζεται τόσο με τη ζήτηση για εκπαίδευση όσο και την προσφορά εκπαίδευσης⁷⁴.

Από την άλλη μεριά, η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη οδήγησε σε ένα διαφορετικό τρόπο στάσης και αντίληψης. Έτσι, πέρα από την τυπική διαδικασία της μάθησης, τα άτομα μέσα από βιωματικό τρόπο κατά την διάρκεια της καθημερινότητας διαμορφώνουν επιλογές, γνώσεις, συμπεριφορές και στάσεις διαμορφώνοντας στην συνείδηση τους μια άτυπη μάθηση. Με την έννοια αυτή νοούνται όλα αυτά τα μαζικώς ανοιχτά εργαλεία που αναπτύσσονται με ταχείς ρυθμούς και συμβάλουν στην μαθησιακή και νοητική διαδικασία χωρίς ωστόσο να είναι μετρήσιμα όπως αυτά της τυπικής και παραδοσιακής εκπαίδευσης⁷⁵. Από την άλλη, η ευρεία εφαρμογή νέων επικοινωνιακών εργαλείων στο χώρο της εκπαίδευσης αύξησε υπέρμετρα τις δυνατότητες τόσο της μαθησιακής διαδικασίας αλλά και της

⁷³ Δ. Χασάπης, ο.π.

⁷⁴ Κ. Γιαννακόπουλος – Μ. Ντεμούσης, ο.π., σ.100

⁷⁵ Τέτοια εργαλεία είναι τα Μαζικά ανοιχτά ψηφιακά μαθήματα, οι Διαδικτυακές μαθησιακές κοινότητες, οι ανοικτοί εκπαιδευτικοί πόροι, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το διαδικτυακό ραδιόφωνο, η διαδικτυακή τηλεόραση και η ηλεκτρονική εφημερίδα. Α. Κανελλόπουλος – Μ. Κουτσούμπα, «Συνδέοντας την Ανοιχτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, τις Τεχνολογίες και τις Μορφές Μάθησης. Η περίπτωση των MOOCs», στα: *Πρακτικά του 9^{ου} Διεθνές Συνεδρίου του ΕΑΠ για την «Ανοιχτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Αποστάσεως Εκπαίδευση»*, Αθήνα 2017, σ. 123-135

λειτουργικότητας. Συμπερασματικά, η συνεχόμενη αύξηση των χρηστών του διαδικτύου αυξάνει κατά κανόνα και την δυνατότητα συμμετοχής στη χρήση διαδικτυακής εκπαίδευσης. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται ένα ευρύ φάσμα από εκπαιδευτικό υλικό που δίνει στο χρήστη την δυνατότητα άμεσης, ευρείας, εύχρηστης και έγκυρης πληροφόρησης ακόμα και σε περιβάλλον αμφίδρομης διαδραστικής επικοινωνίας στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η εκπαίδευση μπορεί να εφαρμοστεί σύγχρονα ή ασύγχρονα μέσα από πολλαπλές εκπαιδευτικές πλατφόρμες που υποστηρίζουν ένα σύνολο εργαλείων όπως, η τηλεεκπαίδευση, οι πληροφορίες ιστολογίου, οι εκπαιδευτικές εφαρμογές και δραστηριότητες, οι εφαρμογές ασύγχρονης ανταλλαγής μηνυμάτων (fora), οι χώροι αποθήκευσης και διανομής εκπαιδευτικού υλικού, οι εφαρμογές συνομιλιών σε πραγματικό χρόνο (chat) και αρκετά άλλα⁷⁶. Με τον τρόπο αυτό και την χρήση των νέων επικοινωνιακών εργαλείων ενισχύεται – συμπληρώνεται ο ρόλος της παραδοσιακής διδασκαλίας για την πληρέστερη κατανόηση και υποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου. Πέρα όμως από την χρήση των εργαλείων αυτών ως επικοινωνιακά εργαλεία, αυτά χρησιμοποιούνται και από τους φορείς για την επαύξηση των δυνατοτήτων λειτουργίας τους τόσο σε οικονομικά (κόστος μάθησης) όσο και τεχνολογικά ζητήματα (υλικοτεχνική υποδομή– λογισμικό πλαίσιο).

Ειδικά στις μέρες μας στα πλαίσια διαμόρφωσης δομής και λειτουργίας της εκπαίδευσης στη Ευρώπη προωθείται με τρόπο ευέλικτο η διακρατική συνεργασία, η ενθάρρυνση της καινοτομίας και η χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Με τον τρόπο αυτό υλοποιείται η διεύρυνση από τα στενά παραδοσιακά όρια της τυπικής εκπαίδευσης καθώς και η ευελιξία του σχεδιασμού και υλοποίησης του έργου⁷⁷. Η διαδικασία αυτή είναι εξελικτική και διαρκώς αναβαθμίζεται ανταποκρινόμενη στις σύγχρονες απαιτήσεις. Η καινοτομία συνυφασμένη με τη δημιουργικότητα, αναμφίβολα βελτιώνει και επιταχύνει την τις υπάρχουσες πρακτικές, ανατρέποντας την ανελαστικότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων. Οι εκπαιδευτικές αλλαγές υποστηρίζονται από καινοτόμες πρακτικές αξιοποιώντας νέες μεθόδους, μέσα και

⁷⁶ Α. Γιαννακούλοπουλος, «Επικοινωνιακά Εργαλεία, Αισθητικές Προσαρμογές και Διαδικτυακή Μαθησιακή Διαδραστικότητα» στα *Πρακτικά του Συνεδρίου: Η Δινητική Οργάνωση του Σχολείου του Παντείου Πανεπιστημίου (26.1.2008) «Οι Νέες Τεχνολογίες του Διαδικτύου και η Διδακτική της Κοινωνιολογίας»*, Αθήνα 2008, σ.1-8

⁷⁷ Γ. Κατσιφαράκη « Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική δράση eTwinning: ανασκόπηση», στα: *Πρακτικά της Επιστημονικής Συνάντησης Δικτύου Σχολικής Καινοτομίας για την «Καινοτομία και Ποιότητα στη Σχολική Εκπαίδευση»*, Αθήνα 2009, σ. 34 - 40

διαδικασίες για την διασφάλιση της επίτευξης νέων εκπαιδευτικών στόχων, όπως αυτές ορίζονται κατά κανόνα από το διαμορφωμένο κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο.

Ωστόσο η καινοτομία, οι νέες τεχνολογίες και η χρήση τους αποτελούν μία καινούργια πρόκληση. Μπορεί η τεχνολογία να έχει εισχωρήσει με ποικίλους τρόπους στην καθημερινή μας ζωή με αποτέλεσμα την εξοικείωση και την ευχέρεια χρήσης της όμως η ενσωμάτωση στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί μία ξεχωριστή διαδικασία. Η συμμετοχική διδασκαλία, η κοινωνικοποίηση, η σχέση εκπαιδευτή – εκπαιδευομένου, το κλίμα αλληλεπίδρασης και διάδρασης είναι στοιχεία που δεν αναπληρώνονται εύκολα μέσα από τον κυβερνοχώρο. Αντιθέτως η χρήση τους συνίσταται ενισχυτική σε συνδυασμό με την παραδοσιακή διδασκαλία καθώς με παρεμβατικό τρόπο εμπλουτίζουν την γνώση και ενισχύουν το ενδιαφέρον, συμβάλλοντας τόσο στην διεύρυνση του γνωστικού πεδίου όσο και στην ικανότητα κατανόησης μέσω οπτικοακουστικών ερεθισμάτων⁷⁸.

3.3 Η κοινωνική διάσταση στην εκπαιδευτική πολιτική.

Στο χώρο της εκπαίδευσης η δομή, οι διαδικασίες, και λοιπά γενόμενα συμβάντα, στην πραγματικότητα αποτελούν μια εξειδικευμένη έκφραση της αντίστοιχης κοινωνικής διάστασης. Η σημερινή κοινωνία είναι αντιμέτωπη με μια σειρά προκλήσεων στα πλαίσια δημιουργίας ευρύτερων κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών αλλαγών. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού συστήματος παρουσιάζεται διευρυνμένος με αποτέλεσμα πέρα από τη μάθηση, την απόκτηση γνώσεων απαραίτητων για την ενασχόληση σε θέσεις εργασίας, την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας κ.α, να παρατηρείται μια προετοιμασία για την απόκτηση πολυπολιτισμικότητας⁷⁹. Το εκπαιδευτικό «κλίμα» αποτελεί μια πολυδιάστατη έννοια η οποία διαμορφώνεται μέσα από πολλούς παράγοντες όπως: το φυσικό περιβάλλον, ο υλικοτεχνικός εξοπλισμός, το κοινωνικό περιβάλλον, οι σχέσεις των ανθρώπων, η κουλτούρα, η συμπεριφορά, το σύστημα αξιών, τα κίνητρα εργασίας, τα ατομικά χαρακτηριστικά – ικανότητες εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων, καθώς και οι τιθέμενοι στόχοι. Τα παραπάνω αποτελούν καίρια στοιχεία για τη διαμόρφωση ενός εκπαιδευτικού πλαισίου (εσωτερικό και εξωτερικό) από το οποίο και αντλούνται οι

⁷⁸ Α. Τρανού, «Εκπαιδευτικά Λογισμικά και Εργαλεία Νέων Τεχνολογιών στην Υποστήριξη Διδασκαλίας Μαθητών με ΔΕΠΥ» στο *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2016, σ.1275-1278

⁷⁹ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καβασακάλης, ο.π., σ. 35-36

μεταβλητές που αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν τον τρόπο λειτουργίας της εκπαίδευσης για την επίτευξη των στόχων του εκπαιδευτικού έργου.

Η δικαιοσύνη κατοχυρώνει το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία ανεξάρτητα από τις ατομικές συνθήκες, όπως το φύλο, το κοινωνικό – οικονομικό υπόβαθρο και η καταγωγή του. Επιπλέον, πέρα από την έννοια της ισότητας, η δικαιοσύνη φέρει και την έννοια της ενσωμάτωσης προκειμένου να διασφαλιστεί η ένταξη όλου του πληθυσμού σε ένα αποδεκτό επίπεδο εκπαίδευσης στο οποίο περιλαμβάνει ικανότητες ανάγνωσης, γραφής αλλά και αριθμητικής. Με την επίτευξη των βασικών αυτών στόχων επηρεάζεται αποτελεσματικά η κοινωνική οπισθοδρόμηση και η αδράνεια.

Το εκπαιδευτικό σύστημα αποσκοπεί μέσα από αρχές ισότητας, δικαιοσύνης, κινήτρων και παρότρυνσης να διαμορφώσει ένα ικανοποιητικό περιβάλλον που παρέχει την διεύρυνση του μαθησιακού ορίζοντα για την απόκτηση ενός ελάχιστου επιπέδου γνώσης και δεξιοτήτων. Το μορφωτικό αυτό υπόβαθρο θα πρέπει να είναι κατ' ελάχιστο επαρκές, για την προώθηση της κοινωνικής ανάπτυξης αλλά και για την παροχή γνώσης προκειμένου την επαγγελματική κατάρτιση για την συμμετοχή στις σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας⁸⁰.

Η διαμόρφωση μιας εκπαιδευτικής κουλτούρας επηρεάζει την πραγματικότητα και συγκεκριμένα τους τρόπους συμπεριφοράς που χαρακτηρίζουν τους ανθρώπους μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας. Έτσι γίνεται αντιληπτό, ότι η εκπαίδευση είναι συνυφασμένη με τον πολιτισμό, δημιουργώντας μια αλληλένδετη σχέση της εκπαίδευσης με την κοινωνία. Μέσα από την εκπαίδευση καλλιεργούνται συγκεκριμένες στάσεις και αξίες οι οποίες συμβάλλουν στη διατήρηση ενός συγκεκριμένου τύπου κοινωνικής και πολιτικής τάξης⁸¹. Περισσότερο διευρυμένη έννοια αποτελεί η κουλτούρα της εκπαίδευσης καθώς αναγνωρίζει και καλλιεργεί αξίες όπως η συνεργασία, η συνυπευθυνότητα, η ενασχόληση με τα κοινά μέσω της νέων προσεγγίσεων και ωθεί ηθικά τα μέλη της κοινότητας στην επίτευξη κοινών στόχων μέσω οραματισμών.

Επιπλέον, η συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία και ο περιορισμός της σχολικής διαρροής, αυξάνει τις κοινωνικές αποδόσεις ως αποτέλεσμα θετικών παραγόντων όπως η υιοθέτηση μάθησης και τεχνολογίας καθώς και μέσω της

⁸⁰ Κ. Γιαννακόπουλος – Μ. Ντεμούσης, ο.π., σ.79-85

⁸¹ J. Angus MacNeil - L Doris. Prater – S. Busch, «The effects of school culture and climate on student achievement», στο Int J. Leadership in Education, Jan 2009, vol.12, no1, p. 73-84

ενθάρρυνσης και ουσιαστικής συμμετοχής στα κοινά. Ως εκ τούτου ενδυναμώνονται οι δημοκρατικοί θεσμοί και μεταβάλλεται η ενασχόληση με νόμιμη εργασία, γεγονός που οδηγεί σε αμοιβές και οφέλη που αποθαρρύνουν τη συμμετοχή σε εγκληματικές δράσεις⁸².

Παρά το γεγονός ότι οι δυτικές κοινωνίες έχουν κατοχυρώσει τα ανθρώπινα δικαιώματα και αυτά προστατεύονται συνταγματικά, υφίσταται διαφοροποιήσεις στην κοινωνική πραγματικότητα. Σε αυτή, αφενός κυριαρχούν ισχυρά παραδοσιακά, εθνικά, θρησκευτικά και πολιτισμικά πρότυπα και αφετέρου νέες προκλήσεις πολυτισμικότητας είναι περισσότερο υπαρκτές από ποτέ. Στο πλαίσιο αυτό, για να γίνει κατανοητή η συμβολή την εκπαίδευσης στην εφαρμογή κοινωνικής πολιτικής παραθέτω συνοπτικά υπαρκτές προκλήσεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

Στη χώρα μας η θρησκεία αναγνωρίζεται ως ένα ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο ωστόσο από την άλλη μεριά απαιτείται κατά καθιερωμένο τρόπο η επιτακτική παρουσία-δραστηριοποίηση της εκκλησίας στο σύνολο των κοινωνικών δημοσίων εκδηλώσεων – δραστηριοτήτων. Κατά τον ίδιο τρόπο, στο χώρο της εκπαίδευσης αφενός είναι αδιαμφισβήτητο το δικαίωμα για θρησκευτική ελευθερία, αφετέρου παρατηρείται έντονα η αντίκρουση με τη θέση της θρησκείας⁸³. Ο λόγος γίνεται καθώς μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία κατά ένα μεγάλο μέρος διαμορφώνονται οι συνθήκες αυτές που καθορίζουν τις πεποιθήσεις μας. Η ζύμωση με τις αρχές αυτές γίνεται στάση και αυτή επηρεάζει και την γενικότερη κοινωνική διάσταση. Έτσι, η παρέμβαση αυτή στην εκπαίδευση μας οδηγεί σε συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς με κοινωνική επίρεια.

Μια ακόμα χαρακτηριστική παράμετρος που αλλάζει ριζικά τη σύνθεση των κοινωνιών μας σήμερα είναι η παγκοσμιοποίηση και η πολύπολιτισμικότητα. Ενισχυτικός και επιταχυντικός παράγοντας για αυτό, αποτέλεσε η μεταναστευτική κρίση. Η μετανάστευση στις μέρες μας δοκίμασε τις αντοχές και τα αντανακλαστικά της Ελλάδας τόσο σε πολιτικό και οικονομικό, όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, ενώ αποτελεί πεδίο αντιπαραθέσεως στη γλώσσα, θρησκεία και πολιτισμό. Η διαχείριση αυτής της έντονης διαφοράς των πεποιθήσεων, γλωσσικών και πολιτισμικών σε συνδυασμό με τον ξενοφοβισμό προκαλεί έντονες κοινωνικές αντιπαραθέσεις και διακρίσεις οι οποίες καταλήγουν σε εχθρότητα και απειλούν την κοινωνική συνοχή.

⁸² Κ. Γιαννακόπουλος – Μ. Ντεμούσης, ο.π., σ.149 - 153

⁸³ Ε. Ζαμπέτα, «Θρησκεία, Δημοκρατία και Εκπαίδευση» στο *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη. Εξαμηνιαία Επιστημονική Επιθεώρηση*, τχ 1 τ.13 (2018), σ. 19-31

Κυρίαρχη στάση μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινωνίας εκφράζει ανησυχία για τη μεταναστευτική κρίση και τον κίνδυνο αλλοίωσης του δημογραφικού και εθνολογικού χαρακτήρα της χώρας ενώ πιθανή εξέλιξη του προβλήματος αυτού είναι να δημιουργηθούν στρεβλώσεις στην κουλτούρα, γλώσσα, θρησκεία κ.α. Η κυρίαρχη αυτή στάση που αναφέρθηκε μπορεί να επηρεαστεί μέσα από εκπαιδευτικές παρεμβάσεις τόσο στους γηγενείς που χρήζουν απόκτηση – ενίσχυση πολυπολιτισμικής παιδείας, τόσο και στους μετανάστες που χρήζουν ενσωμάτωσης στο κοινωνικό σύνολο. Η εργασία σε κοινές ομάδες διδασκαλίας μεταξύ ατόμων διαφορετικής προέλευσης και δυνατοτήτων, αμβλύνει τις ανταγωνιστικές και απορριπτικές στάσεις και πρακτικές. Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται η ανάπτυξη βιωματικών σχέσεων, η συνεργασία και η αλληλεπίδραση για την προσαρμογή και δόμηση τους στο κοινωνικό περιβάλλον.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι η στάση αυτή λειτουργεί και αντίστροφα, καθώς όπως αναλύθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, για να εφαρμοστεί η κατάλληλη εκπαιδευτική πολιτική και να προσδώσει τα μέγιστα οφέλη θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη λοιποί παράγοντες, όπως και το κοινωνικό υπόβαθρο στο οποίο θα αλληλοεπιδράσουν οι εμπλεκόμενοι δρώντες. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η σχέση εκπαίδευσης και κοινωνίας είναι αλληλένδετη και αμφίδρομη. Από το χώρο της εκπαίδευσης δίνετε με κατάλληλες πολιτικές να επιφέρουμε επιθυμητά κοινωνικά αποτελέσματα ενώ η κοινωνική διάσταση επηρεάζει άμεσα στην εκπαιδευτική πολιτική που θα σχεδιαστεί και θα εφαρμοστεί.

3.4 Η παγκοσμιοποίηση και η θεσμική διάσταση της ΕΕ στην εκπαίδευση.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η εκπαίδευση κατά βάση έχει χαρακτήρα εθνικό, ωστόσο τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια μετατόπιση θεμάτων σε υπερεθνικό χαρακτήρα. Η παγκοσμιοποίηση της εκπαίδευσης είναι συνάρτηση παραγόντων της σύγχρονης εποχής με κυριότερους από αυτούς, την ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, τις ανάγκες της αγοράς και την οικονομική ανάπτυξη. Η εκπαίδευση με τη χρήση και υποστήριξη νέων καινοτόμων τεχνολογιών τροποποίησε την παραδοσιακή διδασκαλία και εκμάθηση αναβαθμίζοντάς την σε μια πιο ευέλικτη αλλά και ταυτόχρονα απαιτητική διαδικασία. Επιπλέον, αφενός η ανάπτυξη της τεχνολογίας οδήγησε σε νέα προϊόντα αφετέρου η ανάπτυξη του εμπορίου και οι κοινές αγορές οδήγησαν σε διεθνή δραστηριοποίηση των εταιριών. Για το σκοπό αυτό, η έννοια της εκπαίδευσης επανακαθορίστηκε και η γνώση ως αγαθό

επιτάσσεται. Η νέα αυτή διαμορφούμενη κατάσταση επέφερε την απαίτηση για εξειδικευμένη γνώση του προσωπικού σε ζητήματα τεχνολογίας καθώς και αναβαθμισμένες δυνατότητες επικοινωνίας. Τα οικοδόμημα αυτό, μεταβάλλει συνεχώς την κοινωνία, η οποία προσπαθεί να εναρμονιστεί με τις νέες εξελίξεις. Ειδικά στα πλαίσια της εκπαίδευσης, αυτή αποκτά διεθνή χαρακτηριστικά και εναρμονίζεται με βάση μια παγκόσμια λογική εκφεύγοντας από το στενό εθνικό πλαίσιο και τον πλήρη έλεγχο των κυβερνητικών αποφάσεων.

Ως αποτέλεσμα παγκοσμιοποίησης της εκπαίδευσης είναι η επικράτηση και η διάδοση της έννοιας των ανθρώπινων δικαιωμάτων, η διευκόλυνση της επικοινωνίας και της πρόσβασης στη γνώση. Η ευαισθητοποίηση για την παγκόσμια ιδιότητα του πολίτη μπορεί να καλλιεργήσει μια κριτική αντίληψη και να αναπτύξει περισσότερο το αίσθημα της δικαιοσύνης και συμμετοχής σε συνθήκες ιδιαίτερης κοινωνικής πολυπλοκότητας όπως οι σημερινές κοινωνίες. Σήμερα όπου παραμένει η αναγκαιότητα για συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς και η αντιμετώπιση ζητημάτων από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, επιβάλλονται εκπαιδευτικές πολιτικές με παγκόσμια εμβέλεια. Τέτοιες δράσεις και πολιτικές που αποσκοπούν στον περιορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού και την αύξηση της παγκόσμιας αειφόρας ανάπτυξης εφαρμόζονται ήδη και εμπλουτίζονται τακτικά. Αυτές κυρίως σχετίζονται με τον αλφαριθμητισμό, την γλωσσική ικανότητα, τη μαθηματική σκέψη, την κριτική συναίσθηση και τα αναλυτικά προγράμματα. Ο σκοπός των πολιτικών αυτών είναι ο εναρμονισμός των διαδικασιών και η αντιμετώπιση κοινών ζητημάτων αναφορικά τόσο με κοινωνικά και θεμελιώδη δικαιώματα όσο και ανταπόκρισης στις κοινές αγορές. Για το λόγο αυτό χρήζει ιδιαίτερης προσοχής η εφαρμογή τους προκειμένου να τηρηθούν οι τιθέμενοι σκοποί χωρίς να συντελείται η αποδυνάμωση του εθνικού κράτους με αποτέλεσμα την εξάπλωση της αβεβαιότητας.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει διακριτό ότι η δράση των διεθνών καθεστώτων δεν σχετίζεται με την εγκαθίδρυση μίας οικουμενικής εξουσίας που διαχειρίζεται τις παγκόσμιες υποθέσεις. Αντιθέτως η σύσταση τους ακολουθεί ένα ρυθμιστικό ρόλο, με σκοπό την μεθοδική διευθέτηση διεθνών διαδικασιών. Με τον τρόπο αυτό αποκλείονται τυχόν συγκρούσεις και επιτυγχάνεται συνεργασία και συντονισμός σε ζητήματα κοινωνικοοικονομικής φύσεως που εύκολα γίνεται κατανοητό ότι πλέον δεν μπορούν να περιοριστούν εντός των εθνικών συνόρων. Στην κατεύθυνση αυτή και πέρα των γεωγραφικών προσδιορισμών αναφέρεται επιγραμματικά η λειτουργία διεθνών δρώντων όπως οι διεθνείς/υπερεθνικοί

οργανισμοί, η Παγκόσμια Τράπεζα, ο ΟΟΣΑ, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), η Unesco και το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ).

Αναφορικά, για την Παγκόσμια Τράπεζα η εκπαίδευση αποτελούσε το μέσο με το οποίο το εργατικό της δυναμικό μπορούσε να επεκτείνει τις γνώσεις του έτσι ώστε να αποκτήσει διευρυμένες δεξιότητες. Έτσι, με την χρηματοδότηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και αναλύσεων, υποστήριξε την θεωρία του Ανθρώπινου Κεφαλαίου επενδύοντας για την δημιουργία μιας κοινωνίας με μεγαλύτερες μελλοντικές παραγωγικές δυνατότητες. Από την άλλη, η δράση του ΟΟΣΑ βασίζεται σε εθνικά κεφάλαια και η δράση του προσανατολίζεται στην υιοθέτηση πολιτικής για την εφαρμογή τους από τα κράτη, όπως ήδη έχει αναφερθεί συνοπτικά παραπάνω⁸⁴. «Ο ΠΟΕ συνιστά ένα διεθνές forum, όπου οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών που διαπραγματεύονται, εφαρμόζουν εμπορικές συμφωνίες και επιλύουν διαφορές που προκύπτουν κατά την εφαρμογή των συμφωνιών αυτών με στόχο την προώθηση και την περαιτέρω απελευθέρωση του εμπορίου»⁸⁵. Είναι αποτέλεσμα της αύξησης των διεθνώς παρεχόμενων υπηρεσιών και ανάπτυξης νέων τεχνολογιών με αποτέλεσμα την αναγκαιότητα για συνεχή εκπαίδευση και κατάρτιση των συμμετεχόντων στην αγορά εργασίας.

Όπως προαναφέρθηκε, ο οργανισμός της UNESCO διαδραματίζει έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο ως παγκόσμιος διεθνής οργανισμός. Μέσω των δράσεων του, στον τομέα της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού σχεδιασμού, έχει συμβάλει σημαντικά στη διαμόρφωση κοινών αντιλήψεων σε παγκόσμιο επίπεδο και στο πλαίσιο του ΟΗΕ. Συγκεκριμένα, επικεντρώνεται σε θέματα που προωθούν την άσκηση δια βίου μάθησης, την προώθηση της ισότητας μεταξύ των φύλων, την ενίσχυση της πολιτισμικής ευαισθητοποίησης σε παγκόσμιο επίπεδο, την προώθηση της διεθνούς επιστημονικής συνεργασίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου, καθώς και στην παροχή υψηλής ποιότητας εκπαιδευτικών υπηρεσιών⁸⁶. Τέλος, το ΣτΕ⁸⁷

⁸⁴ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ 55-57

⁸⁵ Φ. Ασδεράκη, *Ευρώπη και Παιδεία*, Αθήνα 2008, σ.270

⁸⁶ Το έγγραφο με τίτλο «Εκπαίδευση, ο Θησαυρός που Κρύβεται μέσα της», το οποίο και σύνταξε επιτροπή της UNESCO, θέσπισε τέσσερις κύριους πυλώνες για την Δια βίου Εκπαίδευση: α) την απόκτηση γνώσεων, β) την εκμάθηση πρακτικών δεξιοτήτων, γ) την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων - συνύπαρξης και δ) την προσωπική ανάπτυξη και ευαισθητοποίηση. Επιπλέον, σε αυτό περιγράφονται οι διακριτοί ρόλοι και λειτουργίες της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας αλλά και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα για την ανώτερη εκπαίδευση το πανεπιστήμιο καλείται να εκτελέσει τέσσερις βασικές λειτουργίες: α) την προετοιμασία για έρευνα και διδασκαλία, β) την παροχή κατάρτισης και εξειδίκευσης προσανατολισμένης στις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας, γ) την διεύρυνση προσβασιμότητας σε όλους τους ενδιαφερόμενους και δ) την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας. Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ. 57-58.

επικεντρώνεται στην προώθηση και προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της δημοκρατικής σταθερότητας στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Με κύριο γνώμονα την εγγύηση και νομιμοποίηση των αναφερομένων, δραστηριοποιείται έντονα σε θέματα πολιτειότητας και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης καθώς και σε θέματα ανώτατης εκπαίδευσης⁸⁸.

Ειδικά για την χώρα μας πλέον της παγκοσμιοποίησης η θεσμική διάσταση της ΕΕ έχει αναπτύξει κρίσιμο ρόλο στον τρόπο αντίληψης και προσέγγισης της εκπαίδευσης. Η κοινότητα επικεντρώνεται σε πολιτικές που αφενός αμβλύνουν τις κοινωνικές ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό, αφετέρου βελτιώνουν τους δείκτες απασχόλησης, οικονομίας και ανάπτυξης. Η διαδικασία αυτή ακολούθησε μια εξελικτική πορεία με αργούς αλλά σταθερούς ρυθμούς, και αναντίρρητα με κοινοτική δράση που αντιμετώπιζε τις παγκόσμιες προκλήσεις σεβόμενη την κρατική ευθύνη στην προσπάθεια να υιοθετήσει κοινή στάση για όλα τα κράτη -μέλη της. Για την επίτευξη των σκοπών αυτών διαμορφώνει πολιτικές προάγοντας τη συνεργασία και τη σύγκλιση σε κοινούς στόχους μέσα από κατευθυντήριες γραμμές και νομικά κείμενα που καθοδηγούν και επηρεάζουν τη θέσπιση στρατηγικών των μελών. Χρηματοδοτήσεις, έρευνες, οδηγίες, κανονισμοί και προτάσεις διαμορφώνουν νέες προσεγγίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης που επικεντρώνονται τόσο στην συνεργασία, την κινητικότητα και την ποιότητα της εκπαίδευσης όσο και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης.

Εφαρμόζοντας μια πολιτική «ήπιας ισχύος», χωρίς την επιβολή και τον εξαναγκασμό, διαμορφώνεται μια κοινή αντίληψη που αλληλοσυμπληρώνεται και βελτιώνεται μέσα από την ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας, οικοδομώντας ένα υπερεθνικό επίτευγμα την «κοινωνία της γνώσης». Καταλυτικό ρόλο στις διεργασίες αυτές έχει αναντίρρητα διαδραματίσει η ανάπτυξη των τεχνολογιών και κοινωνικής δικτύωσης, η ευρεία χρήση ξένων γλωσσών αλλά και οι κοινές παγκόσμιες προκλήσεις, όπως η κλιματική αλλαγή, οι μεταναστευτικές ροές και η πολιτιστική παγκοσμιοποίηση⁸⁹. Στην ευρωπαϊκή εκπαιδευτική ατζέντα κυριαρχούν οι έννοιες: «δια βίου μάθηση», κατάρτιση και απασχόληση, «ικανότητες», «δείκτες ποιότητας», αποτελεσματικότητα και προσβασιμότητας, επιδεικνύοντας ισχυρές επιδράσεις στις

⁸⁷ Δεν αποτελεί όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς είναι διεθνής οργανισμός διαφορετικός από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Διακυβερνητικό όργανο της ΕΕ)

⁸⁸ Γ. Σταμέλος – Α. Βασιλόπουλος – Α. Καραβασακάλης, ο.π., σ. 60

⁸⁹ Ι. Ρουσσάκης, «Ηπια ισχύς και εκπαιδευτική διπλωματία: τα διεθνή προγράμματα ανταλλαγών ως μηχανισμοί εκπαιδευτικής διακυβέρνησης», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ.27 (2021), σ.120-144

πολιτικές και διαδικασίες μάθησης⁹⁰. Με τον τρόπο αυτό προωθούνται λειτουργίες που διαμορφώνουν τον αδιαμφισβήτητο θεμελιώδη χώρο της εκπαίδευσης, στις πολυποίκιλες κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες της σύγχρονης πραγματικότητας.

3.5 Η προσέγγιση στην οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης.

Στην χώρα μας, στη δημόσια εκπαίδευση, οι περισσότερες πτυχές των προγραμμάτων σπουδών καθορίζονται από κεντρικό επίπεδο με αποτέλεσμα να είναι ανύπαρκτη η δυνατότητα αυτονομίας. Παρά το γεγονός ότι τις τελευταίες δύο δεκαετίες πλήθος αρμοδιοτήτων διοικητικής και οικονομικής φύσεως μεταβιβάστηκε από κεντρικές αρχές σε τοπικούς φορείς, εντούτοις στον διδακτικό τομέα η μαθησιακή προσέγγιση παρέμεινε σταθερή⁹¹. Αποτέλεσμα του παραπάνω ήταν ο περιορισμός αναφορικά με το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού περιεχομένου. Ωστόσο, οι νέες προοπτικές περιλαμβάνουν μια συνεχόμενη διεύρυνση των γνώσεων των εκπαιδευτικών καθώς και ενισχύουν την ανάπτυξη καινοτόμων πρακτικών διδασκαλίας. Οι νέες αυτές προσδοκίες απαιτούν μεγαλύτερη αυτονομία και ευχέρεια οργάνωσης της μαθησιακής διδασκαλίας, μια διαδικασία που συνδυάζεται με τη λογοδοσία από την οποία προκύπτει και εξάγεται η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.

Γενικά, ο εκσυγχρονισμός και η βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης αποσκοπεί στην μεγιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων και είναι αποτέλεσμα ορθού σχεδιασμού, με σαφείς στόχους, συνεργατικές διαδικασίες και ανάπτυξη σχέσεων αφοσίωσης – εμπιστοσύνης. Με τον τρόπο αυτό, οικοδομείται το κατάλληλο εκπαιδευτικό πλαίσιο όπου πρόκειται να αντιμετωπιστούν αβίαστα με επιτυχία όλες οι αντιστάσεις. Επιπρόσθετα για την συμβολή του σκοπού αυτού καθοριστικής σημασίας είναι η έννοια της διοικητικής (management) και της διοίκησης. Αυτές σχετίζονται με την σχεδίαση, οργάνωση, συντονισμό, κατεύθυνση και έλεγχο των ανθρώπων, μέσων και υλικών που διατίθενται σε καθορισμένο χρόνο και πόρους για να εκτελέσουμε το διατιθέμενο έργο. Έτσι, ο ρόλος του ανθρώπινου παράγοντα είναι ιδιαίτερα κρίσιμος και η ενάσκηση διοίκησης και τη διασφάλιση της μέγιστης απόδοσης μέσα από τη διαμόρφωση ενός κατάλληλου περιβάλλοντος προγραμματισμού, οργάνωσης, διεύθυνσης, συντονισμού και ελέγχου.

⁹⁰ Γ. Πασιάς – Δ. Φωτεινός, «Παγκόσμια εκπαιδευτική ατζέντα και πολιτικές της γνώσης: σύγχρονοι τόποι και λόγοι», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ.28 (2022), σ.75-107

⁹¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Επίπεδα Αυτονομίας και Ευθύνες των Εκπαιδευτικών στην Ευρώπη*, Βρυξέλλες 2008, σ.12

Η διαρκώς αυξανόμενη ανάγκη για οργανωμένη και αποτελεσματική διοίκηση στον τομέα της εκπαίδευσης διαμορφώνει ένα νέο πλαίσιο που προϋποθέτει την γνώση αλλά και την ευελιξία. Οι προγενέστερες μορφές διοίκησης χρήζουν αναδόμησης για να ανταπεξέλθουν στις σύγχρονες πρακτικές ενώ το διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον απαιτεί την χρήση τεχνολογικών καινοτομιών για να ανταποκριθεί στους αναβαθμισμένους στόχους της πολιτείας. Επιπλέον, η διοίκηση της εκπαίδευσης υλοποιείται ακολουθώντας πιστά την αρχή της νομιμότητας και σε ένα περιβάλλον εργασίας που απαιτεί σχέσεις συνοχής και εμπιστοσύνης από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Ο ρόλος του σχολικού ηγέτη αποτελεί μία από τις βασικές συνιστώσες για τη συνολική επιτυχία της εκπαίδευσης καθώς αυτός αποτελεί φορέα ποιοτικής διδασκαλίας που διαμορφώνει τις συνθήκες για την συνεργασία του προσωπικού και λαμβάνει αποφάσεις έχοντας τη αρμοδιότητα να επιλύει τις προκαλούμενες κρίσεις στο σχολικό περιβάλλον.

Η εφαρμογή αποτελεσματικής ηγεσίας, η οποία εξαρτάται πρωτίστως από τη διαχείριση της εκπαίδευσης, δεν είναι απλώς ένας συντονισμός καθηκόντων αλλά περιλαμβάνει την τέχνη του ατόμου, προκειμένου να εμπνεύσει το προσωπικό του μέσα από ένα κλίμα συνεργασίας με γνώμονα την εμπιστοσύνη και το σεβασμό. Η τέχνη έγκειται στην ικανότητά του να επηρεάζει το εκπαιδευτικό κλίμα κατά τέτοιο τρόπο που να επιτυγχάνεται η εθελοντική συμμόρφωση του προσωπικού, το οποίο σκέφτεται και ενεργεί σύμφωνα με τις οδηγίες του ανεξάρτητα με την επιθυμία του⁹². «Έτσι, για να είναι αποτελεσματικός ένας ηγέτης, δε επιδιώκει να επηρεάσει μέσω της νόμιμης θέσης και εξουσίας αλλά μέσω της εμπιστοσύνης που του παρέχουν»⁹³, «ακολουθώντας τον, θεληματικά για την εκπλήρωση κοινών στόχων»⁹⁴.

Κατά την έννοια αυτή, ο ανθρώπινος παράγοντας τόσο στην οργάνωση όσο και στην διοίκηση της εκπαίδευσης παρουσιάζει σημαντική συνεισφορά στην ποιοτική βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου και την αποτελεσματική υλοποίηση των σκοπών της. «Κι αυτό, γιατί (δυστυχώς) εμπνέει, ενεργοποιεί και συντονίζει -μέσα από ένα πολυεπίπεδο πλέγμα επικοινωνίας και σχέσεων το μόνο έμψυχο και πλέον δυναμικό στοιχείο στον οργανωσιακό χώρο με βούληση, ανάγκες, συνήθειες και κίνητρα, κατευθύνοντάς το σε συνεκτικές, συνεργατικές και ενσυνείδητες

⁹² Δ. Μπουαντάς, *Ηγεσία ο Δρόμος της Διαρκούς Επιτυχίας*, Αθήνα 2005

⁹³ Α. Αθανασούλα – Ρέππα, *Εκπαιδευτική Διοίκηση και Οργανωσιακή Συμπεριφορά. Η Παιδαγωγική της Διοίκησης της Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2008

⁹⁴ W.Hoy – G. Miskel, *Educational Administration: Theory Research and Practice*, New York 2012, σ. 377

δραστηριότητες, οι οποίες προδιαγράφουν την αποτελεσματική επίτευξη των εκπαιδευτικών σκοπών»⁹⁵. Στην προσπάθεια αυτή για την επίτευξη των πολιτικών, το μοντέλο της «Διοίκησης Ολικής Ποιότητας» (ΔΟΠ) αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και τη συνεχή βελτίωση ολόκληρου του οργανισμού. Με τον όρο «Ολική» επισημαίνεται η συμμετοχή του συνόλου στην προσπάθεια βελτίωσης ενώ με τον όρο «ποιότητα» καθορίζεται ο βαθμός επιτυχίας σε δράσεις βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών και του περιβάλλοντος εργασίας⁹⁶.

⁹⁵ Χ. Σαΐτης, *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης: Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα 2002

⁹⁶ Ι. Κατσαρός, *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2008, σ.130

Δ' Κεφάλαιο

Η Ευρωπαϊκή Διάσταση της Εκπαίδευσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), είναι αποτέλεσμα διεργασιών πολλών ετών. Για την ευρωπαϊκή ενοποίηση πλήθος διαδικασιών υλοποιήθηκαν με πρωταρχικό και κυριότερο μοχλό εκκίνησης την ενίσχυση του τομέα της οικονομίας. Στην κατεύθυνση αυτή και μετά την δημιουργία των κοινοτήτων γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι η αναγκαιότητα για περεταίρω ανάπτυξη και διεύρυνση διαπερνούσε μέσα από την ανάπτυξη άλλων τομέων όπως αυτού του εμπορίου, της τεχνολογίας, της ενέργειας, της απασχόλησης, της νομισματικής ενοποίησης, της ασφάλειας, της υγείας, της κλιματικής αλλαγής, της δικαιοσύνης αλλά και από την ανάπτυξη του κράτους δικαίου, αξιών, δικαιωμάτων, δημοκρατίας, πολιτισμού και προφανώς της εκπαίδευσης. Έτσι, μετά από σταδιακή μετεξέλιξη της ιδρυτικής συνθήκης μέσα από αναθεωρήσεις, τα πεδία ολοκλήρωσης επεκτάθηκαν και σε θέματα μη οικονομικά. Η εκπαίδευση ως στρατηγικός παράγοντας ανάκαμψης της οικονομίας και του εμπορίου και ταυτόχρονα πυλώνας διασφάλισης - θεμελίωσης αξιών και διαμόρφωσης κοινωνικής και πολιτικής συνείδησης, αποτέλεσε αναγκαιότητα για την θέσπιση κοινών προτύπων. Ακολουθώντας μια αργή εξελικτική πορεία, καθώς η εκάστοτε εκπαιδευτική πολιτική των κρατών - μελών αποτελεί εσωτερική τους υπόθεση, μέσα από την ενθάρρυνση για συνεργασία, την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών, την ανάπτυξη της έρευνας και τεχνολογίας, την αναγκαιότητα για εξειδίκευση και ανάπτυξη του εμπορίου αλλά και την πολυπολιτισμική μετεξέλιξη της κοινωνίας τείνει προς την σύγκλιση των εκπαιδευτικών πολιτικών. Αναντίρρητα, ο ρυθμός εξέλιξης ήταν βραδύς καθώς το υφιστάμενο καθεστώς στον τομέα της παιδείας χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη ευαισθησία και συνάμα φόρτιση από ιδεολογικές και εθνοκεντρικές προσεγγίσεις. Τυχόν δεσμεύσεις και απαρέγκλιτα κατευθυντήριες γραμμές το πιθανότερο οδηγούν σε απροθυμία και αντιθέσεις που αφενός δεν συνδέονται με το υπόβαθρο της παιδείας και αφετέρου απέχουν πολύ από τις προσδοκίες της εκπαιδευτικής κοινότητας. Σημείο σταθμό για την έναρξη της κοινοτικής δράσης αποτέλεσε η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ)⁹⁷, όπου οι τομείς της παιδείας, επαγγελματικής κατάρτισης και πολιτισμού, απέκτησαν νομικά θεμέλια καθώς επίσης και η στρατηγική της Λισσαβόνας με την οποία τέθηκαν οι

⁹⁷ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Μάαστριχ) το 1992

στόχοι για την ποιοτική αναβάθμιση και εξέλιξη μέσω των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ).

Η Ελλάδα και για διάστημα πλέον των 40 ετών, συμμετέχει στο ευρωπαϊκό εγχείρημα και ενισχύει τους θεσμούς της, τα δικαιώματα των πολιτών της, τις υποδομές της και την ευρωπαϊκή συνεργασία, μέσα από δράσεις, πεδία και μηχανισμούς με πρότυπα και προσεγγίσεις που οδηγούν σε κοινά οράματα που είναι πλέον αναγκαία για την ύπαρξη συμβατότητας και την επιθυμητή εθνική αιψόρο ανάπτυξη. Η διαδικασία αυτή του εξευρωπαϊσμού είχε αντίκτυπο σε πολλά πεδία – οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, κ.α.– τα οποία είναι άμεσα συνυφασμένα με την πολιτική της εκπαίδευσης. Έτσι, ήταν απαραίτητο η χώρα να επέλθει σε έναν ολικό μετασχηματισμό προκειμένου την ομαλή μετάπτωση και απρόσκοπτη συνέχιση της ευρωπαϊκής πορείας. Χωρίς τον χειρισμό κατάλληλων εργαλείων και πολιτικών θα είχε επέλθει η οπισθοχώρηση – αδράνεια καθώς οι εκπαιδευτικές πολιτικές δεν θα ήταν σε συμβατότητα με αυτές της ΕΕ, γεγονός που επηρεάζει και τους λοιπούς αναφερόμενους τομείς.

Άμεσα οφέλη που πρόεκυψαν από την προσπάθεια εφαρμογής κοινής εκπαιδευτικής πολιτικής αναμφίβολα ήταν η αναβάθμιση της εκπαίδευσης, της έρευνας, της αγοράς εργασίας, αλλά και η ενδυνάμωση της δημοκρατίας, της συνεργασίας των λαών, των κοινωνικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την εγγύηση των ίσων ευκαιριών των πολιτών. Επιπλέον, οι χρηματοδοτήσεις μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων ήταν καθοριστικές για την ανάπτυξη και αξιοποίηση υποδομών και προγραμμάτων. Οι ευρωπαϊκοί πόροι, με τα ΟΜΠ⁹⁸, τα ΚΠΣ⁹⁹ και αργότερα ΕΣΠΑ¹⁰⁰, αναζωογόνησαν την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων. Επιπλέον, η Ελλάδα ιδιαίτερα τον 21^ο αιώνα με διορθωτικές μεταρρυθμίσεις, συγκρότηση κατάλληλων διοικητικών και οργανωτικών δομών και υλοποίηση νέων προγραμμάτων παρενέβη στην εκπαίδευση προκειμένου την αξιοποίηση των πόρων με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, την ευρωπαϊκή σύγκλιση, την κοινωνική ανασυγκρότηση, την απασχόληση και το εργατικό δυναμικό που αφενός οδηγούν σε ένα κοινό ευρωπαϊκό βηματισμό, αφετέρου πυροδοτούν την πρόοδο και ανάκαμψη.

⁹⁸ Τα ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα (ΟΜΠ) είχαν θεσπιστεί αρχικά για την εξισορρόπηση των μεγάλων διαφορών μεταξύ των Μεσογειακών κρατών

⁹⁹ Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης

¹⁰⁰ Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης

Στην κατεύθυνση αυτή, η ΕΕ αναπτύσσει και ενισχύει την ευρωπαϊκή διάσταση στον τομέα της εκπαίδευσης, ενθαρρύνοντας τη διεθνή συνεργασία. Σεβόμενη τις διαφορές των κρατών μελών και χωρίς να έχει την αρμοδιότητα να νομοθετήσει με υποχρεωτικές διατάξεις, ο ρόλος της δεν ταυτίζεται με αυτόν του παθητικού παρατηρητή. Αντιθέτως εκτελεί υποστηρικτικές/συμπληρωματικές αρμοδιότητες¹⁰¹ καθορίζοντας τον γενικό προσανατολισμό των πολιτικών που εφαρμόζονται από τα κράτη. Η ΕΕ δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές για να διασφαλίσει την προώθηση ενός κοινού οράματος ποιοτικής και δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τα κράτη, διατηρώντας την αρμοδιότητά τους για ανάληψη δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης, εφαρμόζουν πολιτικές για τις οποίες μπορούν να συντονιστούν σε ένα κοινό πλαίσιο με την συμβουλή, συντονισμό και υποστήριξη της Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή αυτή προσέγγιση τροποποιεί τις μέχρι πρότινος αντιλήψεις σηματοδοτώντας χρονικό σημείο μεταστροφής στην ιστορία της εκπαίδευσης.

Στο κεφάλαιο αυτό διατυπώνεται η ευρεία πολιτική που διαμορφώνει η χώρα μας ως υπέρμαχος των ευρωπαϊκών αξιών και ιδιαίτερα κατά την διάρκεια του 21^{ου} αιώνα όπου η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική προοπτική αναπτύσσεται σε μια νέα δυναμική διάσταση. Η διαμόρφωση κοινών αξιών και κοινής κληρονομιάς που ταυτόχρονα αναγνωρίζει και σέβεται την πολυμορφία συνδέεται άμεσα με την εκπαίδευση και την παιδαγωγική. Η εκπαίδευση συμβάλλει τόσο στην εξέλιξη της κοινωνικής ζωής και την υπέρβαση της πολυπολιτισμικότητας όσο και στη διασφάλιση της συνοχής στην οικονομική, πολιτική και πολιτισμική ζωή. Η Ελλάδα ως ευρωπαϊκό κράτος καθώς και μέλος διεθνών οργανισμών, δύναται και οφείλει να διαχειριστεί τις όποιες προκλήσεις με μια ολοκληρωμένη στρατηγική, στη βάση μιας ορθής ανάλυσης δεδομένων. Με τον τρόπο αυτό, αξιοποιεί τις όποιες ευκαιρίες δημιουργούνται διαμορφώνοντας μια νέα κουλτούρα με κοινή βάση εξυπηρετώντας ταυτόχρονα τους εθνικούς της στόχους.

4.1 Η ευρωπαϊκή ενοποίηση ως αφετηρία ιδεολογικών αντιλήψεων και η επίδραση της στην εκπαιδευτική πολιτική.

¹⁰¹ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Βρυξέλλες 2016, διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0005.01/DOC_3&format=PDF, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

Η αφετηρία της διαδρομής για την ευρωπαϊκή ιδέα ως ενοποιητικό φαινόμενο ξεκίνησε ουσιαστικά από τον 14^ο αιώνα. Αν και πολλοί ήταν οι διανοητές οι οποίοι προέτρεπαν για τη διασφάλιση της ειρήνης, τη διατήρηση της ισορροπίας και την επίλυση των διαφορών, τα σχέδια τους ήρθαν αντιμέτωπα με τα συγκρουόμενα συμφέροντα των εθνικών κρατών. Αρκετά χρόνια αργότερα και με τα οδυνηρά αποτελέσματα των Παγκοσμίων Πολέμων ήταν ορατή πλέον η ανάγκη για θεσμική ενσάρκωση της ευρωπαϊκής ιδέας. Η πορεία για την υπέρβαση του εθνικού γοήτρου δεν ήταν καθόλου εύκολη υπόθεση και σίγουρα δεν ήταν εφικτή η άμεση ταύτιση σε όλους τους τομείς και η κατάργηση του κυρίαρχου κράτους¹⁰². Η ανάπτυξη των συνεργασιών και η θεσμική τους ολοκλήρωση δεν επηρεάστηκε μόνο από ιδεαλιστικούς παράγοντες αλλά κατά βάση ρεαλιστικούς. Η επιβίωση των ευρωπαϊκών κρατών σε συνθήκες ειρήνης και συνεργασίας έγινε αντιληπτό ότι μπορεί να υλοποιηθεί μόνο μέσα από την δημιουργία κάποιας μορφής κοινοτικής οργάνωσης¹⁰³. Ο τομέας που ευωδούσε περισσότερο για συνεργασία και σύγκλιση των κρατών ήταν αυτός της οικονομίας με εμφανή την αναγκαιότητα για άμεση αναμόρφωσή της. Η υλοποίηση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος επήλθε με την ίδρυση της ΕΚΑΧ και ενδυναμώθηκε με την λειτουργία των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚΑΧ, ΕΟΚ, ΕΚΑΕ)¹⁰⁴. «Η Συνθήκη της Ρώμης (1957) με την οποία και ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα δεν άφηνε περιθώριο παρερμηνείας ότι η κοινωνική πρόοδος και η εναρμόνιση των νομοθεσιών θα προέκυπταν με την ολοκλήρωση της οικονομικής ανάπτυξης»¹⁰⁵. Το ευρωπαϊκό οικοδόμημα είχε ξεκινήσει και το ενοποιητικό εγχείρημα ακολούθησε η διαδικασία διεύρυνσης, διαμορφώνοντας μια συντεταγμένη δημόσια Κοινότητα. Με τις ιδρυτικές Συνθήκες γεννήθηκαν οντότητες υπερεθνικής συνεργασίας, στις οποίες τα κράτη προσχώρησαν οικειοθελώς, εκχωρώντας μέρος της εθνικής τους κυριαρχίας. Με τον τρόπο αυτό, τα κράτη στην τροχιά της συλλογικής συνύπαρξης και κοινών θεσμοθετήσεων, σταδιακά αναπτύσσουν συνεργασίες σε ολόενα και περισσότερους τομείς

¹⁰² Θ. Χριστοδουλίδης, *Από την Ευρωπαϊκή Ιδέα στην ΕΕ. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος 1923-2004*, Αθήνα 2010, σ.11-36

¹⁰³ Κ. Μπότσιου, «Ιδεολογική και Πολιτική Αφετηρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης», στο *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση: Οργάνωση και Πολιτικές 50 Χρόνια (Επιμ. Ν. Μαραβέγιας – Μ. Τσινισιζέλης)*, Αθήνα 2007, σ. 59-95

¹⁰⁴ ΕΚΑΧ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα Χάλυβα, ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, ΕΚΑΕ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας

¹⁰⁵ Στεργίου Α., «Το Κοινωνικό Περιεχόμενο των Ευρωπαϊκών Συνθηκών και η Παραδοσιακή Κοινωνική Μέθοδος στην Παραγωγή Ευρωπαϊκών Δικαιωμάτων», στο *Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Επιμ. Θ. Σακελλαρόπουλος)*, Αθήνα 2011, σ. 23-62.

προσδιορίζοντας κοινούς στόχους και πολιτικές αποκτώντας κοινές ιδεολογικές αντιλήψεις.

Ειδικότερα, για τον τομέα της εκπαίδευσης, κατά την εμφάνιση των πρόδρομων σχημάτων της Ένωσης (ΕΚΑΧ, ΕΟΚ, ΕΚΑΕ) - περίοδος 1957 έως 1976- το ενδιαφέρον για την εκπαίδευση ήταν πολύ περιορισμένο. Στις ιδρυτικές συνθήκες της Ένωσης ο τομέας της εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης έχει ένα γενικό περιεχόμενο που περιορίζεται σε δράσεις για την κατάρτιση των εργαζομένων και σε εξειδικευμένους τομείς (πυρηνικής ενέργειας, άνθρακα και χάλυβα) καθώς και σε γενικές αρχές μιας κοινής επαγγελματικής πολιτικής στο πλαίσιο της κοινωνικής ολοκλήρωσης¹⁰⁶. Την περίοδο αυτή, η εκπαίδευση δεν κατανέμεται στις άμεσες προτεραιότητες με αποτέλεσμα τα θεσμικά όργανα να μην είναι εξουσιοδοτημένα να δραστηριοποιηθούν στον τομέα της εκπαίδευσης¹⁰⁷. Η εικόνα αυτή τροποποιήθηκε με την ανάγκη για διεθνή ανταγωνισμό και ποιοτική βελτίωση, που είχε ως αποτέλεσμα την αναζήτηση επαγγελματικής κατάρτισης και την ένταξη της επαγγελματικής εκπαίδευσης στις προτεραιότητες της Ένωσης. Με τον τρόπο αυτό εισερχόμαστε σε μία δεύτερη διακριτή περίοδο - 1976 έως 1992 - στην οποία τίθενται τα θεμέλια και η ανάγκη για την εφαρμογή μιας κοινής εκπαιδευτικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προγραμμάτων, δράσεων και πρωτοβουλιών στον τομέα της εκπαίδευσης με βασικό άξονα την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση¹⁰⁸. Οι ραγδαίες οικονομικές, τεχνολογικές και κοινωνικές μεταβολές επιτάχυναν την ενδυνάμωση της σχέσης παιδείας και οικονομίας με αποτέλεσμα την επιδίωξη συμβολής των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς που διακατέχεται από κοινοτική συνοχή¹⁰⁹. Η αφετηρία της «διάβρωσης» της εθνικής κυριαρχίας στον τομέα της εκπαιδευτικής

¹⁰⁶ Οι προβλέψεις στο πλαίσιο κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης προβλέπονται από το άρθρο 128 Συνθήκης της ΕΟΚ και στο πλαίσιο μιας χαλαρής κοινωνικής πολιτικής σύμφωνα με το άρθρο 118 της ίδιας Συνθήκης. Η κατάρτιση των εργαζομένων σε τομείς άνθρακα, χάλυβα και πυρηνικής ενέργειας καθορίστηκε σύμφωνα με τα άρθρα 56 της Συνθήκης ΕΚΑΧ, Άρθρα 6 & 7 της Συνθήκης ΕΚΑΕ και τα άρθρα 39 & 41 της Συνθήκης ΕΟΚ. Παράλληλα το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο με το άρθρο 123 της Συνθήκης ΕΟΚ χρηματοδοτεί μεταξύ άλλων τόσο την κατάρτιση των εργαζομένων όσο και την κινητικότητα στο πλαίσιο της Κοινής Αγοράς.

¹⁰⁷ Χ. Γκόβαρης – Ι. Ρουσσάκης, *Ευρωπαϊκή Ένωση. Πολιτικές στην Εκπαίδευση*, Αθήνα 2008, σ. 12

¹⁰⁸ Το πρώτο πρόγραμμα δράσης της Κοινότητας στον τομέα της εκπαίδευσης εγκρίνεται το 1976 μετά από ψήφισμα των τότε Υπουργών Παιδείας της ΕΟΚ.. Οι βασικοί του στόχοι ήταν: α. η ανάπτυξη ίσων ευκαιριών, β. η ενίσχυση διδασκαλίας ξένων γλωσσών, γ. η βελτίωση εκπαιδευτικών συστημάτων, δ. η συνεργασία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ε. η συλλογή στατιστικών και στοιχείων τεκμηρίωσης και στ. η πολιτιστική/επαγγελματική κατάρτιση υπηκόων άλλων κρατών. Δ. Τσαούσης, *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική, Βασικά Κείμενα για την Παιδεία, την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση*, Αθήνα 2000, σ.10

¹⁰⁹ Γ. Πασιάς, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση*, σ. 305 -308

πολιτικής επιτυγχάνεται το 1992, με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ¹¹⁰. Με αυτή θεσμοθετείται μία νέα περίοδο στον ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό χώρο που αποτελεί σταθμό στην εξέλιξη της ολοκλήρωσης. Για πρώτη φορά σε κείμενο της Ένωσης εμφανίζεται η έννοια της Ευρωπαϊκής Διάστασης της Εκπαίδευσης και η σημασία της αναβαθμίζεται αποκτώντας νομική υπόσταση μέσα από τις διατάξεις της Συνθήκης. Με τον τρόπο αυτό, διαμορφώνεται αρχικά μια ενιαία πολιτική για την Ένωση η οποία συνοψίζεται στην προώθηση της συνεργασίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και σύνδεση τους με την αγορά εργασίας, καθώς και την προώθηση της κινητικότητας των μαθητών και διαφάνεια των εκπαιδευτικών συστημάτων¹¹¹. Η ΣΕΕ, πλέον άλλων τομέων, επεκτείνει τη δράση της στους τομείς του πολιτισμού, παιδείας και επαγγελματικής εκπαίδευσης ενώ θεσμοθετεί την αρχή της επικουρικότητας και αναλογικότητας¹¹². Η εμφάνιση των πολιτικών αυτών παρότι εκτελούνται υπό το πρίσμα του σεβασμού των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων, με τη χρησιμοποίηση ήπιων εργαλείων¹¹³ μη δεσμευτικών πρωτοβουλιών οδηγούν σε ολοένα και αυξανόμενες αλληλεπιδράσεις μεταξύ εθνικού και ευρωπαϊκού επιπέδου¹¹⁴.

Το 1993, με την «Πράσινη Βίβλο» προωθείται η ιδέα της συνεχούς κατάρτισης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών¹¹⁵ μέσω των νέων προκλήσεων που

¹¹⁰ Υπεγράφη το 1992 και τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 1993. Αποτελεί θεμελιώδη συνθήκη της ΕΕ με την οποία και αποκτά υπόσταση το όραμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Είναι η τρίτη κατά σειρά Συνθήκη, μετά της Ρώμης το 1957 και την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986, με την οποία και τροποποιήθηκαν οι ιδρυτικές συνθήκες των Κοινοτήτων θεσπίζοντας νέες διατάξεις.

¹¹¹ Η διαδικασία αυτή έδωσε μια νέα ώθηση στο ενοποιητικό εγχείρημα αναδεικνύοντας παράλληλα και τις δυσκολίες που προέκυψαν από την εφαρμογή ενιαίων κανόνων στα πλαίσια της κινητικότητας φοιτητών – καθηγητών, την αναγνώριση πτυχίων, την σύνδεση προγραμμάτων σποδών με την αγορά εργασίας και λοιπές κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες.

¹¹² Σύμφωνα με το άρθρο 5 της ΣΕΕ «Η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από την αρχή της δοτής αρμοδιότητας. Η άσκηση των αρμοδιοτήτων της διέπεται από τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Σύμφωνα με την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η Ένωση ενεργεί μόνον εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της απονέμουν τα κράτη μέλη με τις Συνθήκες για την επίτευξη των στόχων που οι Συνθήκες αυτές ορίζουν. Κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν απονέμεται στην Ένωση με τις Συνθήκες ανήκει στα κράτη μέλη».

Με την αρχή της αναλογικότητας: «το περιεχόμενο και η μορφή της δράσης της Ένωσης δεν υπερβαίνουν τα απαιτούμενα για την επίτευξη των στόχων των Συνθηκών», ενώ

Με την αρχή της επικουρικότητας: «στους τομείς οι οποίοι δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Ένωση παρεμβαίνει μόνο εφόσον και κατά τον βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη, και μπορούν, λόγω της κλίμακας ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα στο επίπεδο της Ένωσης».

¹¹³ Φ. Ασδεράκη, «Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές της Γνώσης: Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Έρευνα και Καινοτομία», στο *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές* (Επιμ. Ν. Μαραβέγιας), Αθήνα 2016, σ. 490

¹¹⁴ Α. Πλιάκος, *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο*, Αθήνα 2012, σ. 130 – 138

¹¹⁵ Π. Αθανασάκου, ο.π., σ. 3

δέχονται οι ευρωπαϊκές κοινωνίες από τις αλλαγές σε ένα ραγδαίως μεταβαλλόμενο κόσμο. Το 1995, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εξέδωσε τη Λευκή Βίβλο για την εκπαίδευση και την κατάρτιση για την προσαρμογή σε νέα δεδομένα και επιταγές της παγκόσμιας κοινωνίας της γνώσης, πληροφορίας και καινοτομίας. Το βιβλίο αυτό, σηματοδότησε την πρώτη συγκροτημένη προσπάθεια για τη διαμόρφωση Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής καθώς εντάσσει την εκπαίδευση και κατάρτιση ως στρατηγικό στόχο προκειμένου να επιτύχει τις επιδιώξεις της για την οικονομική και κοινωνική συνοχή¹¹⁶. «Αποτελεί εφαρμογή του Λευκού Βιβλίου ‘Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση’ στο οποίο υπογραμμίζεται η άυλη επένδυση για την Ευρώπη, ιδιαίτερα στην εκπαίδευση και την έρευνα»¹¹⁷.

Αργότερα, το 1999 με τη Διακήρυξη της Μπολόνια στοιχειοθετείται η προώθηση της σύγκλισης και εναρμόνισης σε ένα ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο¹¹⁸. Σε αυτή οι Υπουργοί Παιδείας των κρατών – μελών της ΕΕ ήρθαν σε συμφωνία για την δημιουργία έως το 2010 ενός Ευρωπαϊκού Χώρου για την Ανώτατη Εκπαίδευση (EXAE)¹¹⁹. Για το σκοπό αυτό θεσπίστηκαν τρεις βασικοί πυλώνες: α) Δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού πλαισίου προσόντων, αναγνωρισιμότητας – συγκρισιμότητας των πτυχίων και ανάπτυξης της δια βίου μάθησης, β) Σύνδεση των στρατηγικών και εθνικών πολιτικών με την έρευνα και καινοτομία και γ) Διασφάλιση της ποιότητας με την ανάπτυξη κοινών προτύπων και αξιολόγησης των πανεπιστημίων¹²⁰. Στόχος των παραπάνω αποτέλεσε η αναδόμηση των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων μέσα από μία δυναμική διαδικασία που τα καθιστούσε ικανά να ανταπεξέλθουν στο διεθνή ανταγωνισμό¹²¹.

¹¹⁶ Γ. Πασιάς, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση*, σ. 429

¹¹⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Λευκό Βιβλίο για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση – Διδασκαλία και Εκμάθηση προς την Κοινωνία της Γνώσης*

¹¹⁸ Η εφαρμογή της διακήρυξης αποτέλεσε τη συνέχεια της Διακήρυξης στη Σορβόνη το 1998. Σε αυτή οι αρμόδιοι υπουργοί για την εκπαίδευση, της Γερμανίας, Γαλλίας, Ιταλίας και Ηνωμένου Βασιλείου εξέδωσαν συμφωνία εναρμόνιση των συστημάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προσβλέποντας σε ένα ενιαίο χώρο που αυξάνει τις δυνατότητες κινητικότητας, απασχόλησης και ανάπτυξης του ευρωπαϊκού χάρτη

¹¹⁹ Για την λήψη αποφάσεων, την υιοθέτηση κατευθυντήριων γραμμών, τον έλεγχο επίτευξης των στόχων και εφαρμογής των συμφωνηθέντων, πραγματοποιήθηκαν τακτικές Υπουργικές Διασκέψεις (Μπολόνια 1999, Πράγα 2001, Βερολίνο 2003, Μπέργκεν 2005, Λονδίνο 2007, Λουβέν 2009, Βουδαπέστη – Βιέννη 2010, Βουκουρέστι 2012, Ερεβάν 2015) Φ.Ασδεράκη, «Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές της Γνώσης: Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Έρευνα και Καινοτομία», σ 503

¹²⁰ Γ. Πασιάς – Ε. Πρόκου, «Μεταρρύθμιση του Ελληνικού Πανεπιστημίου (2011-2015). ΗΔιαχείριση της Κρίσης και η Αλλαγή Παραδείγματος», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ.28 (2022), σ.45-74

¹²¹ Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα τα κράτη μέλη έχουν τη μεγαλύτερη πολιτική, οικονομική και εμπορική αλληλεξάρτηση από ποτέ στην κοινή τους πορεία. Η ανάδειξη της Ανώτατης Εκπαίδευσης και ο

Η γνώση και η παγκοσμιοποιημένη οικονομία διαμορφώνουν την ‘Ευρώπη της Γνώσης’ με εμφανή την ανάγκη για προώθηση του τρίπτυχου εκπαίδευση-κατάρτιση, έρευνα, καινοτομία. Την επόμενη χρονιά η έννοια αυτή, της κοινωνίας της γνώσης, αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία καθώς γίνεται αντιληπτό ότι οι πολιτικές που πρέπει να ακολουθηθούν για την μεταστροφή και υλοποίηση των στρατηγικών στόχων διέρχονται μέσα από τη γνώση και εκπαίδευση. Το Συμβούλιο της Λισσαβόνας το 2000, διευρύνει και θεσμοθετεί στρατηγικές που θα οδηγήσουν σε ανταγωνιστική και βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτές βασίζονται σε τρεις κύριους πυλώνες, της οικονομίας, κοινωνίας και περιβάλλοντος. Στην προσπάθεια αυτή ο τομέας της εκπαίδευσης λαμβάνει συγκεκριμένους στόχους και κατευθυντήριες γραμμές προκειμένου την καθιέρωση μιας κοινωνίας γνώσης. Με τον τρόπο αυτό δίνοντας έμφαση στο ανθρώπινο δυναμικό, εξασφαλίζεται τόσο η κοινωνική συνοχή όσο και η ανάπτυξη των κρατών. Το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί τον κύριο πυλώνα διαμόρφωσης πολιτικής και το πρώτο στάδιο εναρμόνισης με τη νέα πραγματικότητα. Πλέον σημαντικό ήταν το γεγονός, ότι πέρα των συγκεκριμένων στόχων, το Συμβούλιο αποφάσισε την καθιέρωση ευέλικτου τρόπου με τον οποίο θα επιτυγχάνονταν οι τιθέμενοι στόχοι. Το εγχείρημα αυτό έδωσε την δυνατότητα διαφοροποίησης των πρακτικών και εργαλείων που θα χρησιμοποιούσαν οι εθνικές κυβερνήσεις. Ο συντονισμός των πολιτικών γίνεται μέσω ρύθμισης των εθνικών και ευρωπαϊκών δράσεων στη βάση της Ανοιχτής Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ)¹²². Επιπλέον, τα κράτη για μεγαλύτερο συντονισμό των δράσεων τους στο χώρο της έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογικής ανάπτυξης συναίνεσαν στην ίδρυση ενός Ενιαίου Χώρου Έρευνας (EXE) ο οποίος αργότερα συνδέθηκε και με τον ΕΚΑΕ.

Μετά το 2010 η Στρατηγική της Λισσαβόνας έδωσε τη θέση της στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» και το Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020. Το πρόγραμμα αυτό επιδίωξε επιπλέον να ενισχύσει την δια βίου μάθηση, την προώθηση της ισότητας και κοινωνικής συνοχής, τη βελτίωση της ποιότητας και

σχεδιασμός πολιτικών που προάγουν την άμεση και έξοδο στην αγορά εργασίας αποτέλεσε μια ρεαλιστική λύση στις προκλήσεις της εποχής

¹²² Η ΑΜΣ θέτει εθελοντικούς στόχους και δείκτες που πρέπει να υλοποιηθούν από τα κράτη, ώστε να επιτευχθεί ο συντονισμός των εθνικών πολιτικών. Για το σκοπό αυτό, χρησιμοποιεί εργαλεία ήπιου νόμου (ψηφίσματα και διακηρύξεις, ανακοινωθέντα, πράσινες - λευκές βίβλοι, συστάσεις, γνώμες) αντί της υποχρεωτικής κοινοτικής νομοθεσίας. Με τον τρόπο αυτό, ξεπερνά τις εθνικές αντιστάσεις δημιουργώντας ένα περιβάλλον που διευκολύνει το συντονισμό της πολιτικής και τον έλεγχο των αποτελεσμάτων σε αντίθεση με τους μηχανισμούς συμμόρφωσης. Πάραυτα, η ΑΜΣ ακολουθεί μια στενή παρακολούθηση για την επίτευξη των στόχων, γεγονός που δεν την καθιστά μια εύκολη διαδικασία. Φ. Ασδεράκη, «Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές της Γνώσης: Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Έρευνα και Καινοτομία», σ. 488

αποτελεσματικότητας στον τομέα της εκπαίδευσης καθώς και την ενίσχυση της δημιουργικότητας και επιχειρηματικού πνεύματος¹²³. Ωστόσο, η περίοδος που συνέπεσε η εφαρμογή του υπήρξε εξαιρετικά δύσκολη, ιδιαίτερα για τον οικονομικό τομέα, με αποτέλεσμα στην πορεία να δοθεί βαρύτητα στην προσπάθεια εξομάλυνσης των οικονομικών ζητημάτων. Η παρατεταμένη διάρκεια της οικονομικής και προσφυγικής κρίσης οδήγησε στον επαναπροσδιορισμό των στρατηγικών στόχων και των πεδίων προτεραιότητας. Έτσι, το 2015 με την Διαδικασία της Κοπεγχάγης προγραμματίστηκε για το διάστημα 2015 – 2020 η εστίαση του ενδιαφέροντος περισσότερο στην ποιοτική εκπαίδευση και στην αύξηση των επενδύσεων στην εκπαίδευση και κατάρτιση¹²⁴.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 14^{ης} Δεκεμβρίου 2017, αξιολογήθηκε η πρόοδος που είχε επιτευχθεί και εκφράστηκε η θέληση για επαύξηση του υποστηρικτικού ρόλου της Ένωσης¹²⁵. Για το σκοπό αυτό ενέκρινε την προσέγγιση για δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης, προκειμένου την προαγωγή κοινών αξιών, την παροχή εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς, την προώθηση μια ευρωπαϊκής διάστασης της διδασκαλίας και την υποστήριξη του εκπαιδευτικού προσωπικού και της διδασκαλίας¹²⁶. Το 2021 το Συμβούλιο αναγνωρίζοντας την πρόοδο που είχε επιτευχθεί από τα προγενέστερα προγράμματα αλλά και νέες προκλήσεις στο χώρο της εκπαίδευσης, ενέκρινε ψήφισμα για το στρατηγικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής συνεργασίας και κατάρτισης με στόχο τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης και πέραν αυτού (2021-2030)¹²⁷. Για πρώτη φορά ο τομέας της εκπαίδευσης και κατάρτισης διαπερνά όλες τις στρατηγικές προτεραιότητες και

¹²³ Γενική Γραμματεία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης & Δια Βίου Μάθησης, στην ιστοσελίδα: ΕΕΚΔΒΜ, διαθέσιμο στο: <https://www.gsvetlly.minedu.gov.gr/evropaiki-politiki/evropaiki-enosi/75-2020>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹²⁴ Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/enhanced-eu-cooperation-in-vocational-education-and-training.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹²⁵ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Συμπεράσματα» στη *Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (14 Δεκεμβρίου 2017)*, διαθέσιμο στο: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-19-2017-INIT/el/pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹²⁶ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Σύσταση του Συμβουλίου για την προώθηση των κοινών αξιών, της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς και της ευρωπαϊκής διάστασης της διδασκαλίας», διαθέσιμο στο: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9010-2018-INIT/el/pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹²⁷ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ψήφισμα του Συμβουλίου περί Στρατηγικού Πλαισίου για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία στον Τομέα της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης με στόχο τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης και πέραν αυτού (2021-2030)», Βρυξέλλες 2016, διαθέσιμο στο: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01)), ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

φιλοδοξείτε η ανάπτυξη κοινού οράματος έως το 2030 μέσω της συνεργασίας σε ένα ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο.

Μέσα από το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης και την εξελικτική του πορεία, είδαμε ότι μεταξύ των εθνικών κρατών απαιτείται η υιοθέτηση συγκλινουσών ιδεολογικών αντιλήψεων για την αντιμετώπιση νέων προκλήσεων. Η προσπάθεια για κοινή ευρωπαϊκή πορεία αποκτά στέρεες βάσεις μέσα από την εφαρμογή εκπαιδευτικής πολιτικής που θα οδηγήσει σε κοινούς στόχους. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, η ΕΕ θέτει μακροπρόθεσμους στόχους που ανταποκρίνονται στην αναβάθμιση της κοινωνίας σε πολλαπλούς τομείς και τα κράτη - μέλη σε συνεχή συντονισμό πειθαρχούν μέσα από εθνικές πολιτικές, δράσεις και προγράμματα για την προώθηση των συμφερόντων τους στο σύγχρονο διεθνοποιημένο χώρο.

4.2 Πολιτικές και προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην εκπαίδευση.

Οι αρμοδιότητες και δράσεις της Ένωσης στους τομείς της εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι υποστηρικτικές και συντονιστικές¹²⁸. Γενικά, στα θέματα της εκπαίδευσης τα κοινοτικά όργανα λαμβάνουν αποφάσεις με παρόμοιες διαδικασίες με αυτές για τις γενικές αποφάσεις, εκφεύγοντας ωστόσο από την κλασική κοινοτική μέθοδο που εφαρμόζεται ένα ρυθμιστικό καθεστώς. Στα θέματα της κατάρτισης και εκπαίδευση λαμβάνεται υπόψη η διαδικασία της συναπόφασης και η μέθοδος του ανοιχτού συντονισμού, με το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο να διαμορφώνει το πλαίσιο της πολιτικής χωρίς την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου¹²⁹. Αφενός η υιοθέτηση γίνεται μέσα από έναν Κανονισμό με νομική βάση¹³⁰, αφετέρου οι αποφάσεις που έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα δεν επηρεάζουν με ουσιαστικό τρόπο τις εθνικές πολιτικές των κρατών – μελών καθώς αυτές αναφέρονται στη συμμετοχή τους σε κοινοτικά προγράμματα δράσης¹³¹. Με τον τρόπο αυτό «Η κοινότητα συμβάλει στην ανάπτυξη μιας ποιοτικής εκπαίδευσης ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και εν ανάγκη στηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους»¹³².

¹²⁸ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», άρθρο 6 και άρθρα 165 – 166

¹²⁹ Φ. Ασδεράκη, «Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές της Γνώσης: Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Έρευνα και Καινοτομία», σ. 487 - 490

¹³⁰ Ο Κανονισμός, αποτελεί τυπική πράξη ενωσιακού δικαίου. Έχει γενική ισχύ και είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέλη του. Ισχύει άμεσα στα κράτη – μέλη και δεν απαιτείται η «μεταφορά» του στο εθνικό δίκαιο. Υιοθετείται σύμφωνα με την συνήθη νομοθετική διαδικασία από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο και μετά από πρόταση της Επιτροπής.

¹³¹ Χ. Γκόβαρης – Ι. Ρουσσάκης, ο.π., σ. 27

¹³² Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση» άρθρα 126-127, ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η εκπαίδευση και η κατάρτιση αποτελούν τομείς που ενέχουν καταλυτικό ρόλο στην πορεία για μια περισσότερο συνεκτική, ψηφιακή, πράσινη και βιώσιμη κοινωνία και οικονομία. Η εκπαιδευτική ολοκλήρωση των πολιτών θα επιτύχει την προσωπική τους ευημερία μέσα από την ενεργή συμμετοχή τους στα κοινά, καθώς και την δυνατότητα να προσαρμόζονται και να λειτουργούν σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία και αγορά εργασίας¹³³. Για την επίτευξη των ανωτέρω, οι ευρωπαϊκές πολιτικές της γνώσης εφαρμόζουν το στρατηγικό πλαίσιο που θέτει η ΕΕ για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης. Στη βάση ενός κοινού σκοπού παρέχεται η στήριξη για την βελτίωση των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης μέσω της ανάπτυξης κατάλληλων συμπληρωματικών εργαλείων, την αμοιβαία μάθηση, την ανταλλαγή πρακτικών και την χρήση της ανοιχτής μεθόδου συντονισμού. Οι πολιτικές αυτές διαμορφώνονται με την αλληλεπίδραση πληθώρας δρώντων μέσα από συνεργασία στους χώρους για την εκπαίδευση και κατάρτιση, την ανώτατη εκπαίδευση, την έρευνα και καινοτομία. Στο πλαίσιο αυτό ως εργαλεία για την υλοποίηση των ευρωπαϊκών πολιτικών χρηματοδοτούνται δράσεις, αναπτύσσονται προγράμματα, πλατφόρμες συνεργασίας και ενημέρωσης, ευρωπαϊκά δίκτυα, οργανισμοί και φορείς, επιστημονικές κοινότητες καθώς και μηχανισμοί παρακολούθησης. Παρακάτω γίνεται μια σύντομη αναφορά στα κυριότερα προγράμματα τα οποία εφαρμόστηκαν για την προώθηση των ευρωπαϊκών στόχων πολιτικής.

Τον Ιανουάριο του 1974, το Συμβούλιο Υπουργών υιοθέτησε με ψήφισμα το πρώτο Πρόγραμμα Κοινωνικής Δράσης, το οποίο μεταξύ άλλων αφορούσε την προοδευτική επίτευξη στόχων για την προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης¹³⁴. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 η ΕΕ σχεδιάζει, αναπτύσσει και υλοποιεί ολοκληρωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα που αρχικά κατά βάση έχουν κυριότερο στόχο την σύνδεση της εργασίας με την εκπαίδευση και την ενίσχυση της ενιαίας αγοράς. Το διάστημα 1986 έως 1994 αποτελεί περίοδο εφαρμογής της πρώτης

content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024 και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Λευκό Βιβλίο για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση – Διδασκαλία και Εκμάθηση προς την Κοινωνία της Γνώσης*

¹³³ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ψήφισμα του Συμβουλίου περί Στρατηγικού Πλαισίου για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία στον Τομέα της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης με στόχο τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης και πέραν αυτού (2021-2030)»

¹³⁴ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Ψήφισμα του Συμβουλίου της 21 Ιανουαρίου 1974 για την υιοθέτηση Προγράμματος Κοινωνικής Δράσης», ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/e42d26f0-5fe6-4e26-be07-df0d7dcfc14c/language-el>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

γενιάς προγραμμάτων σημαντικότερα εκ των οποίων ήταν: το πρόγραμμα Commet (για την συνεργασία πανεπιστημίων με την βιομηχανία), το πρόγραμμα Petra (για την επαγγελματική αποκατάσταση των νέων), το πρόγραμμα Lingua (για την ενίσχυση της γλωσσομάθειας), το πρόγραμμα Eurotecnet (για την προώθηση της καινοτομίας στην επαγγελματική κατάρτιση) και το πρόγραμμα Erasmus (για την κινητικότητα των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της ΕΕ). Την περίοδο 1995 έως 2006 και μετά από τη συγχώνευση των προγενέστερων προγραμμάτων λειτουργούν συγκεντρωτικά τρία νέα προγράμματα που αποτελούν και τη δεύτερη γενιά προγραμμάτων για την εκπαίδευση. Αυτά είναι το πρόγραμμα Socrates (για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες) το πρόγραμμα Leonardo Da Vinci¹³⁵ (για την επαγγελματική κατάρτιση) και το πρόγραμμα 'Νεολαία για την Ευρώπη'¹³⁶ (για την προώθηση της συνεργασίας στον τομέα της νεολαίας).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τα παραπάνω παρουσιάζει το πρόγραμμα Socrates το οποίο και απέδωσε μεγάλη ανταπόκριση από την εκπαιδευτική κοινότητα υιοθετώντας μια αυξημένη συνεργασία σε τομείς όπως η σχολική εκπαίδευση, η εκπαίδευση ενηλίκων και η ανοικτή και εξ αποστάσεως μαθητεία. Για την επίτευξη των στόχων του ενσωμάτωσε συνολικά έξι προγράμματα: Comenius¹³⁷ (για την σχολική εκπαίδευση), Erasmus (Συνεργασία και ανταλλαγή φοιτητών Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης), Grundtvig¹³⁸ (δια βίου εκπαίδευση ενηλίκων), Lingua (προώθηση της εκμάθησης γλωσσών) Minerva (προώθηση συνεργασίας μέσω ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης), Agion (ανταλλαγή πληροφόρησης και εμπειριών σχετικά με τα εκπαιδευτικά συστήματα και την εκπαιδευτική πολιτική)¹³⁹. Το πρόγραμμα

¹³⁵ Πρωταρχικός στόχος ήταν η ενίσχυση του ανταγωνισμού στην αγορά εργασίας, η προώθηση της καινοτομίας, η ενθάρρυνση της δια βίου μάθησης, η υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών και η παροχή ολοκληρωμένης κατάρτισης. Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2b6aaa9f-0bf9-4c7e-9260-06eae843a4da/language-el>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹³⁶ Παρέχει ίσες ευκαιρίες για γνώση, μάθηση και κινητικότητα, δίνοντας δυνατότητες τους νέους να οικοδομήσουν το αίσθημα της ευρωπαϊκής ιθαγένειας και να συμμετέχουν ενεργά για τη συμβολή τους σε μια ενωμένη Ευρώπη.

¹³⁷ Ως στόχο αποτέλεσε η παροχή κατανόησης των μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, του ευρέος φάσματος πολιτισμών εντός της ΕΕ με ταυτόχρονα την απόκτηση των απαιτούμενων γνώσεων για να ενσωματωθούν σε ένα ενιαίο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Επιπλέον, προσβασιμότητα διαθέτουν οι εκπαιδευτικοί, οι Μ.Κ.Ο. , ιδιώτες αλλά και φορείς που συσχετίζονται με την εκπαίδευση. Χ. Γκόβαρης – Ι. Ρουσσάκης, ο.π., σ. 69.

¹³⁸ Επιδίωξη του ήταν η παροχή υποστήριξης για την απόκτηση θεμελιωδών γνώσεων σε άτομα που επιδιώκουν μια δεύτερη ευκαιρία στην εκπαίδευση.

¹³⁹ Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, « ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης στον Τομέα της Εκπαίδευσης. Έκθεση Αποτελεσμάτων κατά το 1995 και 1996», », ιστοσελίδα: EUR-Lex,

Socrates τερμάτισε τη λειτουργία του το 1999 και αντικαταστάθηκε το έτος 2000 από το Socrates II. Η δεύτερη φάση του προγράμματος συμπληρώνει την πρώτη συμβάλλοντας στην κατεύθυνση για μια Ευρώπη της γνώσης. Σε αυτή διακρίνεται η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής διάστασης μέσω της εκμάθησης ξένων γλωσσών και η προώθηση της πολιτικών δια βίου μάθησης. Επίσης, ενθαρρύνει την κινητικότητα και υποστηρίζει την ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων με τη διάδοση της χρήσης νέων τεχνολογιών στον τομέα της εκπαίδευσης¹⁴⁰. Το πρόγραμμα Σωκράτης II αντικαταστάθηκε με τη σειρά του το 2007, κλείνοντας τη δεύτερη γενιά προγραμμάτων.

Με τον τρόπο αυτό εισερχόμαστε στην τρίτη γενιά κοινοτικών προγραμμάτων στην οποία και συμπεριλαμβάνονται οι προηγούμενες δράσεις. Ωστόσο, η φιλοσοφία έχει μεταστραφεί με τη συμπερίληψη ολοκληρωμένων προγραμμάτων δια βίου μάθησης. Το πρόγραμμα που εγκρίθηκε τον Νοέμβριο του 2006 ήταν για την χρονική διάρκεια επτά ετών και σε αυτό δόθηκε η ονομασία: Δια Βίου Μάθηση 2007 - 2013. Ενισχύοντας τη στρατηγική της Λισσαβόνας συμβάλει στην κατεύθυνση της οικονομικής ανάκαμψης μέσα από τη δημιουργία κοινωνίας της γνώσης η οποία βασίζεται πέρα των υπολοίπων στην στη διασφάλιση της ποιότητας και τη δια βίου μάθηση. Για την εφαρμογή του προγράμματος ακολουθήθηκαν λειτουργικές επιχορηγήσεις, συνεργασίες και δράσεις καινοτομίας, εκμάθησης γλωσσών, ανάπτυξης ΤΠΕ. Σημαντικότερες εξ αυτών αποτέλεσε το δίκτυο eTwinning¹⁴¹ και ΕΥΡΙΔΙΚΗ¹⁴² Επίσης ακολουθήθηκαν συμπληρωματικά

διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:51997DC0099&from=HR>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹⁴⁰ Απόφαση αριθ.253/2000/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24^{ης} Ιανουαρίου, για τη θέσπιση του δευτέρου σταδίου προγράμματος κοινοτικής δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης «ΣΩΚΡΑΤΗΣ», ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/socrates-phase-ii.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹⁴¹ Μια από τις δράσεις αυτές η οποία έχει εφαρμογή και στις μέρες μας αποτέλεσε το δίκτυο eTwinning μέσω της οποίας με την χρήση ΤΠΕ συνεργάζονται σχολεία από διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες με ανταλλαγή γνώσεων ενισχύοντας την συνεργασία, παιδαγωγικά, πολιτισμικά και κοινωνικά οφέλη. Η δράση αυτή που ξεκίνησε το 2005 ενσωματώθηκε στο πρόγραμμα Comenius ;ως τμήμα της Δια βίου Μάθησης 2007 -2013και σήμερα αποτελεί το μεγαλύτερο ίσως δίκτυο εκπαιδευτικών ως πλατφόρμα εργασίας, με δυνατότητες άσκησης πρακτικής, διαδικτυακής συνάντησης και εκμάθησης. Με την επέκταση του σε etwinning plus από το 2013 περιλαμβάνει και χώρες γειτονικές με την Ευρώπη διευρύνοντας τη συνεργασία. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Etwinning», διαθέσιμο στο: <https://school-education.ec.europa.eu/el/etwinning>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹⁴² Αποτελεί δίκτυο πληροφόρησης για τις εκπαιδευτικές πολιτικές στην Ευρώπη. Επιπλέον, εκπονεί συγκριτικές μελέτες και αναλύσεις και παρέχοντας πληροφορίες για την λειτουργία αλλά και οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων. Ελληνική Δημοκρατία, «ΕΥΡΙΔΙΚΗ: Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πληροφόρησης για τα Εκπαιδευτικά Συστήματα και τις Πολιτικές στην Ευρώπη» ιστοσελίδα: Υπουργείο Παιδείας Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, διαθέσιμο στο: <https://www.minedu.gov.gr/euridiki>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

προγράμματα όπως το πρόγραμμα εργασίας «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010», τα προγράμματα Comenius, Erasmus, Grundtvig, Leonardo Da Vinci ενώ σε αυτά ενσωματώθηκε και το πρόγραμμα Jean Monnet. Το τελευταίο στοχεύει στην ενίσχυση των τομέων που ειδικεύονται στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση υποστηρίζοντας τα πανεπιστημιακά τμήματα, ενώσεις, καθηγητές, διδάσκοντες και ερευνητές στους τομείς της διδασκαλίας, έρευνας και καινοτομίας¹⁴³. Στην προσπάθεια αυτή για διατήρηση των διαδικασιών στους υπάρχοντες τομείς και επιπλέον στην εμβάθυνση για ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και δια βίου μάθηση, η ανάπτυξη συνεργιών γίνεται ολοένα και περισσότερο επιτακτική. Οι ενδιαφερόμενοι επιδιώκουν μεγαλύτερη συμβατότητα στις υπάρχουσες διαδικασίες και στρατηγικές εντείνοντας τη συνεργασία και το διάλογο.

Το πρόγραμμα «δια βίου μάθηση 2007 – 2013» έδωσε τη σκυτάλη του στο πρόγραμμα «Erasmus για όλους» με σκοπό να διευρύνει τις προσεγγίσεις του προηγούμενου προγράμματος μέσα από περισσότερες δυνατότητες, ευελιξίες και κίνητρα. Πιο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα Erasmus⁺ (2014 – 2020) αποτέλεσε ένα ενιαίο πρόγραμμα που ενίσχυσε την εκπαίδευση, κατάρτιση, τη νεολαία και τον αθλητισμό στην Ευρώπη. Συνέβαλλε στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» μέσω της ενδυνάμωσης κοινωνικής ισότητας, απασχόλησης και ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, ζητήματα που αντιμετώπισε ήταν: η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, η αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης ενηλίκων μέσα από νέες δεξιότητες και σύμφωνα με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, η συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών εταίρων και η μείωση της ανεργίας των νέων¹⁴⁴. Την επιτυχημένη δράση του προγράμματος διαδέχθηκε το πρόγραμμα Erasmus⁺ (2021 – 2027). Αυτό διατήρησε τις προτεραιότητες που είχαν τεθεί προγενέστερα αυξάνοντας τη συμμετοχή και χρηματοδότηση προσφέροντας παράλληλα εμπειρίες σε όλους και με επίκεντρο άτομα με λιγότερες ευκαιρίες¹⁴⁵. Κύριες προτεραιότητες τις περιόδου αποτέλεσαν η συμμετοχή στην δημοκρατική ζωή με προώθηση ευκαιριών και πρόσβασης, ο ψηφιακός μετασχηματισμός, η καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και η

¹⁴³ Απόφαση 1720/2006/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15^{ης} Νοεμβρίου 2006 για τη θέσπιση προγράμματος δράσης στον τομέα της», ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/lifelong-learning-programme-2007-13.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹⁴⁴ Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, «Erasmus⁺ (2014-2020)», ιστοσελίδα της ΕΕ, διαθέσιμο στο: https://www.eacea.ec.europa.eu/grants/2014-2020/erasmus_en?prefLang=el&ettrans=el, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹⁴⁵ Όπως άτομα με αναπηρία, κοινωνικοοικονομικές δυσκολίες, πολίτες απομακρυσμένων περιοχών και μετανάστες.

κοινωνική πολυπολιτισμικότητα. Το πρόγραμμα δομήθηκε σε τρεις βασικές δράσεις: στην κινητικότητα των ατόμων στις χώρες της ένωσης και συνδεδεμένων με το πρόγραμμα χωρών, στην ενδυνάμωση της συνεργασίας για την καινοτομία και καλών πρακτικών μεταξύ των οργανισμών και ιδρυμάτων καθώς και την υποστήριξη κοινών δράσεων ως εργαλείο θεμάτων μεταρρυθμιστικής πολιτικής για την εκπαίδευση¹⁴⁶.

Μέσα από την θέσπιση των παραπάνω προγραμμάτων απώτερος σκοπός είναι η ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και η ολιστική προσέγγιση των πολιτικών και στρατηγικών που εφαρμόζονται από τα κράτη. Στην κατεύθυνση αυτή επιδιώκεται: α) η ανύψωση του επιπέδου μάθησης, β) η δια βίου μάθηση, γ) η ανάπτυξη δεξιοτήτων, δ) η αναβάθμιση της εκπαίδευσης και κατάρτισης και ε) η βέλτιστη χρήση των πόρων. Στην ενότητα που ακολουθεί αναπτύσσεται συνοπτικά η τελευταία ολοκληρωμένη στρατηγική που ακολούθησε η ΕΕ και από την περάτωση της μπορεί να αξιολογηθεί η δράση της. Μέσα από αυτή εκπληρώθηκαν μεταρρυθμιστικές διεργασίες συμβάλλοντας στον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης αλλά και την ανάπτυξη δεσμών τόσο μεταξύ των κρατών της ΕΕ όσο και με τον υπόλοιπο κόσμο.

4.3 Η στρατηγική «Ευρώπη 2020».

Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής διάστασης την τελευταία δεκαετία θεσπίστηκε μια νέα στρατηγική με ορίζοντα ολοκλήρωσης το έτος 2020. Η στρατηγική αυτή με την ονομασία «Ευρώπη 2020», επηρεασμένη από τις επικρατούσες συνθήκες του έτους σύνταξης (2010), βασίστηκε στην επίτευξη ενός μακροπρόθεσμου οράματος ανάπτυξης. Με βάση αυτό, επιδιώχθηκε η ανάκαμψη από την κρίση μέσα ορθολογικές πολιτικές οικονομίας, απασχόλησης και κοινωνικής συνοχής. Η εφαρμογή της στρατηγικής σηματοδοτεί μία καινούργια πορεία προς μια ανταγωνιστική οικονομία, βιώσιμη και έξυπνη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Η επίτευξη των βασικών στόχων της, είχαν άμεσο συσχετισμό με την μεταρρυθμιστική αποτελεσματικότητα στον τομέα της εκπαίδευσης, απασχόλησης, έρευνας, καινοτομίας και κατάρτισης¹⁴⁷. Η χώρα μας προχώρησε στην μετατροπή των στόχων

¹⁴⁶ Erasmus-Plus, «Erasmus+ (2021-2027)», ιστοσελίδα της Erasmus, διαθέσιμο στο: <https://www.erasmus-plus.gr/>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹⁴⁷ Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, «Στρατηγική 2020», ιστοσελίδα της ΕΕ, διαθέσιμο στο: <https://www.eesc.europa.eu/el/sections-other-bodies/other/europe-2020-steering-committee>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

αυτών σε εθνικούς στόχους μέσα από διαρθρωτικές αλλαγές που πλαισιώθηκαν με το μεταρρυθμιστικό νομοσχέδιο 2011 -14¹⁴⁸.

Συγκεκριμένα, εφαρμόστηκαν πολιτικές με στόχο την αναμόρφωση της εκπαίδευσης και κατάρτισης οι οποίες οδήγησαν στην προώθηση και βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου της χώρας. Για τον σκοπό αυτό ήταν απαραίτητη η βέλτιστη χρήση των υφιστάμενων υποδομών και των ανθρώπινων πόρων. Στην κατεύθυνση αυτή πραγματοποιήθηκαν συγχωνεύσεις σχολικών μονάδων με βάση τις πραγματικές ανάγκες της κάθε περιοχής και με αυτό τον τρόπο εξορθολογίστηκαν τα λειτουργικά έξοδα και η κατανομή του εκπαιδευτικού προσωπικού. Η θέσπιση των παραπάνω οδήγησε στην βέλτιστη αξιοποίηση των υποδομών και του ανθρώπινου δυναμικού διευκολύνοντας παράλληλα την εφαρμογή της καινοτομίας και την παροχή υψηλότερης ποιότητας εκπαίδευση. Για την αντιμετώπιση της πρόκλησης - στόχο του περιορισμού των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, υλοποιήθηκε σύγχρονο πρόγραμμα σπουδών, κατάρτιση εκπαιδευτικών, αναμόρφωση ειδικής εκπαίδευσης και μέριμνα για τις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού. Επιπρόσθετα, στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, λήφθηκαν μέτρα για την επαύξηση της προσβασιμότητας μέσω της διάθεσης ψηφιακών διαδικτυακών συγγραμμάτων και βοηθημάτων (τόσο για μαθητές όσο και φοιτητές) και αναπτύχθηκαν προγράμματα για την εκπαίδευση και κατάρτιση που ενίσχυσαν τις προτεραιότητες της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» Πλέον των παραπάνω, στην αποτελεσματικότητα της υλοποίησης των στόχων συνέβαλαν, η αναβάθμιση των ψηφιακών και τεχνολογικών δυνατοτήτων, η ενίσχυση της αντίληψης για βίου μάθηση και η ίδρυση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Τα αποτελέσματα ήταν ενθαρρυντικά για τον τομέα της εκπαίδευσης ωστόσο η διατήρηση της οικονομικής κρίσης δεν άφησε πολλά περιθώρια στην πλήρη επίτευξη των στόχων και ιδιαίτερα στους τομείς της απασχόλησης, μείωσης φτώχειας και έρευνας. Σήμερα, το ισχύον στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ στον τομέα της εκπαίδευσης αποβλέπει στην δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού χώρου μάθησης στην βάση κοινού οράματος. Το παραπάνω αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο, που διαπερνά όλες τις στρατηγικές προτεραιότητες στον τομέα της εκπαίδευσης – κατάρτισης. Μέσα από αυτό επιτυγχάνεται η συνδημιουργία, διασφαλίζοντας: α)

¹⁴⁸ Ελληνική Δημοκρατία, «Ελληνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2011-2014»

προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ολοκλήρωση σε περιβάλλον ισότητας, συνοχής και διαπολιτισμικού διαλόγου¹⁴⁹ και β) βιώσιμη πράσινη οικονομία με έμφαση στην ψηφιακή μετάβαση¹⁵⁰. Το πρόγραμμα βασίζεται σε μια ολιστική προσέγγιση που αρχίζει με την εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία και καταλήγει στην δια βίου μάθηση. Στην πορεία αυτή η ΕΕ έχει ως προοπτική αφενός την ισχυροποίηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας με εναρμόνιση αξιών και ιδεών σε μία κουλτούρα που σταδιακά μελλοντικά θα την καταστήσει το μέσο για την εφαρμογή κοινής πολιτικής και αφετέρου την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί από τον ΟΗΕ στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης έως το έτος 2030¹⁵¹.

4.4 Επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Με την έννοια της ευρωπαϊκής διάστασης στη εκπαίδευση αναφερόμαστε στην κοινή προσέγγιση των πολιτικών και στόχων στον τομέα της εκπαίδευσης η οποία και επιτυγχάνεται μέσα από τον συντονισμό και την συνεργασία των κρατών. Όπως προαναφέρθηκε οι αρμοδιότητες της ΕΕ στον τομέα της εκπαίδευσης είναι υποστηρικτικές, συντονιστικές ή συμπληρωματικές προς τις δράσεις των κρατών – μελών και οι κατευθύνσεις που δίνονται δεν περιλαμβάνουν νομικά δεσμευτικές πράξεις που αντικαθιστούν τις αρμοδιότητες των κρατών. Παρόλο αυτά, η υποστηρικτική αυτή δράση θέτει τους βασικούς άξονες με τους οποίους θα πρέπει να εναρμονιστεί κάθε κράτος προκειμένου την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ταυτότητας αλλά και την επίτευξη αποκλειστικών και συντρεχουσών υποχρεώσεων των κρατών σε έτερους τομείς.

Συγκεκριμένα, η εναρμόνιση της χώρας μας με λειτουργίες και δραστηριότητες της ΕΕ αποτελεί μια στρατηγική επιλογή που επιδιώκει να ενισχύσει τόσο τη θέση της Ελλάδας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο όσο και να επιτύχει οφέλη σε ποικίλους τομείς. Η χώρα μας, μέσα από την συνεργασία και ανταλλαγή (φοιτητών, εκπαιδευτικού προσωπικού, πρακτικών και εμπειριών) επιτυγχάνει την υιοθέτηση και εφαρμογή κοινών πολιτικών οι οποίες έχουν επιπτώσεις στο ελληνικό εκπαιδευτικό πεδίο. Η πρόσβαση σε δραστηριότητες και προγράμματα κοινών προδιαγραφών

¹⁴⁹ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ψήφισμα του Συμβουλίου περί Στρατηγικού Πλαισίου για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία στον Τομέα της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης με στόχο τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης και πέραν αυτού (2021-2030)»

¹⁵⁰ Συμβούλιο της ΕΕ, «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία», ιστότοπος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

¹⁵¹ Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, «Στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης», ιστότοπος της EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/glossary/sustainable-development-goals.html>, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

αναβαθμίζει την ποιότητα της εκπαίδευσης και γενικότερα της εκπαιδευτικής κοινότητας, ενισχύοντας το διεθνές κύρος των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Η προσαρμογή σε ευρωπαϊκά πρότυπα συνεπάγεται την τήρηση προτύπων, την διαφάνεια καθώς και την αυξημένη αξιολογική διαδικασία. Ταυτόχρονα, οι δράσεις κινητικότητας και η συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ ενισχύουν την προώθηση κοινών εμπειριών και την ενσωμάτωση ποιοτικών προτύπων επαυξάνοντας παράλληλα τη δυνατότητα κατανόησης και αναγνώρισης της διαπολιτισμικότητας¹⁵². Η εναρμόνιση αυτή με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές απλοποιεί την αναγνώριση των πτυχίων και ευνοεί την κινητικότητα των φοιτητών για σπουδές σε εκπαιδευτικά ιδρύματα σε διάφορες χώρες και δημιουργεί επιπρόσθετες επιλογές των εργαζομένων ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες. Επιπλέον, η συμμετοχική λειτουργία ερευνητικών δικτύων και προγραμμάτων οδηγεί στην προώθηση της καινοτομίας και έρευνας στον τομέα της εκπαίδευσης γεγονός που οδηγεί δυνητικά στην βελτίωση και αναβάθμιση της ποιότητας εκπαίδευσης. Η συνεργασία αυτή με άλλες χώρες οδηγεί στην αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων, με αποτέλεσμα αφενός την προσαρμογή στις νέες τεχνολογίες και την αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων, αφετέρου την διαμόρφωση των εκπαιδευτικών συστημάτων σε αποδεδειγμένα επιτυχείς πρακτικές. Έτσι, η συμμόρφωση αυτή με τις ευρωπαϊκές προτάσεις επιτρέπει στη Ελλάδα να προσαρμοστεί σε εκπαιδευτικές και κοινωνικές αλλαγές που τελούν σε ισχύ σε ευρωπαϊκό επίπεδο και είναι απαραίτητες για την διαδικασία της ενοποιητικής διαδικασίας σε διάφορους τομείς.

Από την άλλη, το αποτέλεσμα της εναρμόνισης μπορεί να συνοδεύεται και με αρνητικές επιπτώσεις εφόσον οι αλλαγές ή προσαρμογές δεν υλοποιηθούν με σωστές πρακτικές. Ο «εξευρωπαϊσμός» της εκπαίδευσης μπορεί να στηρίζεται σε κατευθυντήριες γραμμές της ένωσης, διατηρώντας την ποικιλομορφία των κρατών – μελών, ωστόσο αυτές επιδεικνύουν ένα ξεκάθαρο πλάνο στους επιδιωκόμενους σκοπούς και τις απώτερες επιδιώξεις που είναι προϊόντα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής βιωσιμότητας μεταξύ των χωρών. Συναφώς, η εναρμόνιση με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές δύναται να οδηγήσει σε ανησυχίες σχετικά με την απώλεια εθνικής αυτονομίας στον τομέα της εκπαίδευσης, γεγονός που θέτει σε κίνδυνο την πολιτιστική ποικιλομορφία και ταυτότητα της εκπαίδευσης στην Ελλάδα εφόσον

¹⁵² Π. Αθανασάκου, ο.π., σ.7-10

αυτή δεν υλοποιηθεί μέσα από σωστές πρακτικές. Μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις πρέπει να βασίζονται σε ένα στέρεο έδαφος με δυνατότητες υποστήριξης και εφαρμογής μέσα από το οποίο θα οδηγηθούμε σε ανάδειξη αξιών και αναβάθμιση του κλίματος ευημερίας χωρίς να επιδιώκονται κάθε μορφής σκοπιμότητα. Για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού αναγκαστεί η ύπαρξη ενός μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδιασμού με πρωτοβουλίες αξιοποίησης των πόρων, του ανθρώπινου δυναμικού, των θεσμών και των υποδομών, εκμεταλλευόμενοι κάθε ευκαιρία που είναι ικανή να επιτύχει νέες ευκαιρίες που θα αναβαθμίσουν το εκπαιδευτικό γίνεσθαι στις απαιτήσεις της σύγχρονης παγκόσμιας πραγματικότητας.

Συνοψίζοντας, οι νέοι τρόποι χάραξης πολιτικής υπερβαίνουν τους γενικούς στόχους και το περιεχόμενο του εθνικού κράτους επαναπροσδιορίζοντας τις προτεραιότητες και λειτουργίες στα πλαίσια ενός υπερεθνικού χαρακτήρα. Τα νομιμοποιημένα σύγχρονα εργαλεία και οι νέοι δρώντες της διεθνής σκηνής στο χώρο της εκπαίδευσης, συνδιαμορφώνουν πολιτικές που συνθέτουν το σύγχρονο μωσαϊκό της υπερεθνικής διακυβέρνησης¹⁵³. Η εφαρμογή της «ήπιας ισχύος» βοηθά στην αποδοχή για συμμετοχή των κρατών με περισσότερο ελκυστικό τρόπο διευρύνοντας ταυτόχρονα την σύγκλιση και ενισχύοντας την δυνατότητα συνεργασίας και τον εναρμονισμό. Στην πορεία αυτή η χώρα μας, απαλλαγμένη από κλίμα φοβισμού, με σεβασμό στις εθνικές επιταγές, σύνεση και σοφία, οφείλει να αντιμετωπίσει τις νέες προκλήσεις για την προώθηση και αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Άλλωστε, παραδείγματα των πρόσφατων μεταρρυθμιστικών εξελίξεων έχουν να επιδείξουν πολλαπλές αλλαγές με προσαρμογή σε ευρωπαϊκά πρότυπα, που καθοδήγησαν σε σύγχρονες λειτουργίες και ενίσχυσαν την ποιότητα του σημερινού εκπαιδευτικού συστήματος. Η ευελιξία στη διδασκαλία, η προώθηση της επαγγελματικής κατάρτισης και έρευνας, η εφαρμογή συστημάτων αξιολόγησης και η ενίσχυση της ψηφιακής τεχνολογίας και της διεθνούς συνεργασίας είναι πεδία που ενισχύθηκαν ιδιαίτερα μέσα από την ευρωπαϊκή δράση και αποτέλεσαν σημαντικούς πυλώνες στη διαμόρφωση του σύγχρονου εκπαιδευτικού μας συστήματος. Η διαρκής εξέλιξη προσφέρει νέες ευκαιρίες για την διαμόρφωση ενός πιο ευέλικτου και σύγχρονου εκπαιδευτικού πλαισίου που προωθεί την αριστεία για την ενίσχυση της

¹⁵³ Ε. Κληρίδης – Χ. Τριταίου, «Η Επιλεκτική Χρήση της Σύγκρισης στη Διαμόρφωση της Εκπαιδευτικής Πολιτικής της Κύπρου αναφορικά με το νέο Ωρολόγιο Πρόγραμμα Σπουδών της Μέσης Εκπαίδευσης», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ 26 (2021), σ. 72-100

αειφορίας προετοιμάζοντας την κοινωνία στις προκλήσεις και ευκαιρίες της σύγχρονης εποχής.

Ε' Κεφάλαιο

Οι νέες πτυχές της σύγχρονης ιστορίας στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται συνοπτικά οι σημαντικότερες νέες προσεγγίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης. Η εκπαιδευτική πολιτική προσαρμόζεται στις εξελίξεις της κοινωνίας, ανταποκρινόμενη σε νέες κοινωνικές, οικονομικές, τεχνολογικές και άλλες νέες πραγματικότητες. Η εκπαίδευση γίνεται το μέσο για την ενίσχυση και ολοκλήρωση της κοινωνικό-οικονομικής διάστασης ενώ μέσα από τις λειτουργίες της συμβάλλει στην πολιτική σταθερότητα, τη διευκόλυνση των επικοινωνιών και τη δημιουργία κοινών αντιλήψεων. Οι κοινές προσεγγίσεις σε υπερεθνικό επίπεδο, διευρύνουν την αμοιβαία κατανόηση και από-εθνικοποιούν σε σημαντικό βαθμό τα κράτη με γνώμονα την προώθηση κοινών αξιών. Επιπρόσθετα, οι εκπαιδευτικές παρεμβάσεις, μέσα από ένα πλαίσιο δράσεων και αρμοδιοτήτων, ενισχύουν τις σχέσεις των πολιτών και προσανατολίζουν την κοινή ιδέα. Η συνεχής αυτή προσπάθεια προσαρμογής της εκπαίδευσης στις αναπτυξιακές ανάγκες και σύγχρονες προκλήσεις μέσα από τον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης παρουσιάζεται συνέχεια στις επόμενες ενότητες.

5.1 Η αλληλεπίδραση των παραγόντων της σύγχρονης εποχής ως παρέμβαση στη διάσταση της εκπαίδευσης.

Η σύγχρονη εποχή εμφανίζει πολυποίκιλους παράγοντες που επιδρούν σημαντικά στη διάσταση της εκπαίδευσης. Η παρέμβαση αυτή εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους αναζητώντας σύγχρονες προσεγγίσεις και καινοτόμες στρατηγικές σε πολλούς τομείς όπως: η διαπολιτισμική αγωγή, η συμμετοχή σε ευρωπαϊκές δράσεις, η εκπαίδευση της θρησκείας, τα δικαιώματα στη μάθηση, η αξιολόγηση της εκπαίδευσης και οι μέθοδοι διδασκαλίας. Ο εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης αντιπροσωπεύει μια διαρκή προσπάθεια προσαρμογής σε ένα ευρύ φάσμα προκλήσεων που διαμορφώνει τη σύγχρονη κοινωνία. Ο άλλοτε ισχυρά συγκεντρωτικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης έχει περιοριστεί από τις υπερεθνικές επιδράσεις και την πολιπολιτισμικότητα γεγονός που ενδυναμώνει τις δυνατότητες αλληλεπίδρασης. Στο πλαίσιο αυτό παρακάτω περιγράφονται τομείς του σύγχρονου περιβάλλοντος που αλληλεπιδρούν και αναδεικνύονται σημαντικοί για τη διαμόρφωση της εκπαίδευσης σήμερα.

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα που επιτάσσει και επιταχύνει την διαμόρφωση νέων μεθόδων διδασκαλίας. Στη σύγχρονη εποχή έχει επέλθει ιδιαίτερη έμφαση στην ενσωμάτωση των ψηφιακών τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία (εισαγωγή νέων πλατφόρμων και εκπαιδευτικών εργαλείων) που επιδρούν στις εκπαιδευτικές πρακτικές και αποτελέσματα. Οι νέες αυτές καινοτόμες προσεγγίσεις στη διδασκαλία προάγουν τη δημιουργικότητα, την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και την ενεργό συμμετοχή των μαθητών. Ενισχύεται η προσβασιμότητα σε πόρους και πληροφορίες πέρα των μέχρι πρότινος ορίων, ενισχύοντας τη συνεργασία και την επικοινωνία.

Οι κοινωνικές αλλαγές έχουν επηρεάσει τη δομή της κοινωνίας και κατ'επέκταση, την αντίληψη και τις ανάγκες των μαθητών. Η πολυπολιτισμικότητα στις σημερινές δημοκρατίες αποτελεί πρόκληση για τις κοινωνίες τους. Η ποικιλομορφία στον πολιτισμό, τη γλώσσα και τις παραδόσεις αντικατοπτρίζεται στη σημερινή σχολική πραγματικότητα. Η αναγνώριση της ποικιλομορφίας των μαθητών απαιτεί πιο προσαρμοστικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις με ευρεία κατανόηση της συλλογικότητας. Η διαπολιτισμική αγωγή αποτελεί κρίσιμο πεδίο προσαρμογής, καθώς η παγκοσμιοποίηση φέρνει τις κοινωνίες σε επαφή με διάφορες πολιτιστικές και κοινωνικές πραγματικότητες. Μέσω της διδασκαλίας η διαπολιτισμική κατανόηση και ο σεβασμός προς την ποικιλομορφία καθίσταται θεμελιώδεις για την ανάπτυξη των μαθητών ως πολιτών του σύγχρονου κόσμου. Επίσης, η διεθνής διάσταση της εκπαίδευσης ενισχύεται με την συμμετοχή σε προγράμματα συνεργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο δημιουργώντας μια κουλτούρα και ένα τρόπο αντίληψης πέρα από αυτό της εθνικής ταυτότητας. Επιπρόσθετα διαμορφώνονται ταχέως, σημαντικές μεταβολές στις κοινωνικές αξίες, όπως η εμφάνιση της ισότητας των φύλων, η κρίση των θεσμών, αλλά και η ιδιαίτερα αισθητή στις μέρες μας αναγνώριση της ποικιλομορφίας. Η ανταπόκριση αυτή στη νέα πραγματικότητα αποτελεί μια νέα πρόκληση με πολλές πτυχές που απαιτεί την εφαρμογή ορθών στρατηγικών προσαρμογής.

Στον τομέα της θρησκείας, η εκπαίδευση υπόκειται σε εκσυγχρονισμό με στόχο την ανάπτυξη κατανόησης και σεβασμού προς τις θρησκευτικές διαφορές. Ο εκσυγχρονισμός αυτός αντανάκλα την ανάγκη για εξοικείωση των μαθητών με τις διαφορετικές θρησκευτικές πρακτικές αναπτύσσοντας την διαφορετικότητα. Η προσέγγιση αυτή ενισχύει την ανθεκτικότητα και διευρύνει τον τρόπο αντίληψης της κοινωνίας επιδιώκοντας μια ισορροπημένη προσέγγιση που σέβεται τις πεποιθήσεις

και τα δικαιώματα όλων των πολιτών. Ο θρησκευτικός διάλογος κατοχυρώνει την θρησκευτική ελευθερία και την ανεκτικότητα και η θρησκεία αποκτά χαρακτήρα προσωπικών αντιλήψεων χωρίς τίθεται η υποχρέωση από το άτομο να αποκαλύπτει την θρησκευτική του ταυτότητα. Με τον τρόπο αυτό αμβλύνονται οι κοινωνικές διακρίσεις, οι εχθρότητες, ο προσηλυτισμός και η μεταχείριση, αναγνωρίζοντας τον σεβασμό και τα θεμελιώδη δικαιώματα κάθε ανθρώπου¹⁵⁴. Σήμερα, οι σύγχρονες δυτικές κοινωνίες παρά τη διατήρηση ισχυρών παραδοσιακών δεσμών και εθνοκεντρικών προτύπων, οδηγούνται στην υπέρβαση, ακολουθώντας πολιτικές αλληλοσεβασμού και αναγνώρισης¹⁵⁵.

Οι οικονομικές συνθήκες επηρεάζουν την εκπαιδευτική πολιτική, με έμφαση στην προετοιμασία των νέων για τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό για συνεχή επιμόρφωση περιλαμβάνεται και η δράση της δια βίου μάθησης με την ανάπτυξη δεξιοτήτων, όπως η κριτική σκέψη, η επίλυση προβλημάτων και η συνεργατικότητα. Επιπλέον, εξασφαλίζεται το δικαίωμα στη μάθηση με ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση για όλους ανεξάρτητα από το κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρό τους. Με τον τρόπο αυτό διαμορφώνεται η προώθηση στην αγορά εργασίας με ισότιμες ευκαιρίες για όλους προάγοντας την κοινωνική δικαιοσύνη.

Συνοψίζοντας, η συνεχής προσπάθεια προσαρμογής της εκπαίδευσης στις αναπτυξιακές ανάγκες και σύγχρονες προκλήσεις αντιπροσωπεύει μια δυναμική διαδικασία που αφορά πολλαπλούς τομείς οι οποίοι και απαιτούν συνεχή εξέλιξη και προσαρμογή. Η διαδικασία αυτή δεν είναι μόνο αναγκαία αλλά και επιτακτική, καθώς οι εξελίξεις είναι ραγδαίες αποτελώντας μια διαρκής πρόκληση που απαιτεί συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών πολιτικών και της εκπαιδευτικής κοινότητας για να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τις κάθε εποχής.

5.2 Νέες προοπτικές και προκλήσεις της εκπαίδευσης στη σφαίρα της σύγχρονης κοινωνίας του 21^{ου} αιώνα.

Στις μέρες μας είναι απαραίτητο να επιτευχθεί η συνοχή και ενοποίηση τόσο στην κοινωνία όσο και στην οικονομία μέσα από λύσεις ανθεκτικές, ψηφιακές, βιώσιμες και πράσινες. Στο πλαίσιο της επίτευξης του στόχου αυτού η Ευρώπη

¹⁵⁴ Ε. Ζαμπέτα, «Θρησκεία, Δημοκρατία και Εκπαίδευση», σ. 19-31

¹⁵⁵ «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται την ελευθερία μεταβολής θρησκεύματος ή πεποιθήσεων καθώς και την ελευθερία εκδήλωσης του θρησκεύματος ή των πεποιθήσεων του, ατομικά ή συλλογικά, δημόσια ή κατ' ιδίαν, με την λατρεία, την εκπαίδευση, την άσκηση των θρησκευτικών καθηκόντων και τις τελετές». Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, «Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ», Βρυξέλλες 2007, άρθρο 10

αναπτύσσει μια νέα στρατηγική με όραμα ολοκλήρωσης το 2030. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση αποτελούν τομείς με καίριο ρόλο για το μέλλον της Ευρώπης και μέσα από αυτούς θα διαμορφωθεί η συνοχή στη δημόσια σφαίρα αλλά και η προσαρμογή σε μια εξελισσόμενη αγορά εργασίας. Η διασφάλιση της επιτυχίας έρχεται με τον οραματισμό για ένα ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο εκπαίδευσης. Η νέα αυτή πρόκληση για την τρέχουσα δεκαετία συγκεντρώνει και αναβαθμίζει τις προηγούμενες επιτυχημένες πρακτικές με στόχο την συνεργασία για την εφαρμογή πολιτικών της ΕΕ στη βάση των ευρωπαϊκών αξιών, της εμπιστοσύνης και της αυτονομίας. Η Ευρώπη αναζητώντας τον ανταγωνιστικό της ρόλο στην παγκόσμια σκακιέρα και την προώθηση των στρατηγικών της, ενισχύει τον συντονισμό των ενεργειών στην εκπαίδευση για την δημιουργία ισχυρών βάσεων και την απόκτηση μιας βιώσιμης κοινωνίας και οικονομίας. Η πολιτική αυτή επιβεβαιώνει τον καθοριστικό ρόλο της εκπαίδευσης και την επίδραση του σε όλους τους τομείς. Ειδικότερα, αυτό το στρατηγικό πλαίσιο περιλαμβάνει την ενίσχυση λειτουργίας και απόδοσης μέσα από την εφαρμογή πέντε στρατηγικών. Την βελτίωση της ποιότητας και ισότητας, την διαβίου μάθηση και κινητικότητα, την ενίσχυση των ικανοτήτων των εκπαιδευτικών, την ενίσχυση της ευρωπαϊκής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και την στήριξη της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης¹⁵⁶. Η χώρα μας εντός του παραπάνω στρατηγικού πλαισίου με την χρήση της ανοιχτής μεθόδου συντονισμού αλλά και την καθοδήγηση του Συμβουλίου καλείται να αξιοποιήσει αποτελεσματικά τις πολιτικές και τους χρηματοδοτικούς πόρους της ΕΕ. Το φιλόδοξο αυτό εγχείρημα αποτελεί πρόκληση για την Ελλάδα προκειμένου την εφαρμογή δράσεων σε εθνικό επίπεδο που θα αναμορφώσουν και εκσυγχρονίσουν το οικείο εκπαιδευτικό σύστημα.

Μια ακόμα πρόκληση της εκπαίδευσης στην νέα σφαίρα της σύγχρονης κοινωνίας αποτελεί η περιβαλλοντική εκπαίδευση. Η προώθηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και η εφαρμογή περιβαλλοντικών προγραμμάτων αναβαθμίζουν την κατανόηση της βιωσιμότητας και της περιβαλλοντικής συνείδησης. Περιβαλλοντικές εκδηλώσεις, συνεργασίες με περιβαλλοντικούς φορείς και ενθάρρυνση της έρευνας ενισχύουν την κατανόηση και σύνδεση με το περιβάλλον καθώς και την ανάπτυξη επιστημονικών δεξιοτήτων. Η διατήρηση του περιβάλλοντος αποτελεί πρόκληση λόγω της αυξανόμενης ανθρώπινης δραστηριότητας και της

¹⁵⁶ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ψήφισμα του Συμβουλίου περί Στρατηγικού Πλαισίου για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία στον Τομέα της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης με στόχο τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης και πέραν αυτού (2021-2030)»

χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων. Η ανάγκη για περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και δράση είναι πλέον περισσότερο επιτακτική από ποτέ άλλοτε. Η κλιματική αλλαγή, η απώλεια της βιοποικιλότητας, η καταστροφή οικοσυστημάτων, η κρίση των πόρων και η ρύπανση είναι παράγοντες που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης και δεν επιφέρουν παράταση. Στο πλαίσιο αυτό η χρήση της εκπαίδευσης μπορεί να επιδράσει στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση αλλά και την ανάληψη δράσεων, τόσο στη χώρα μας όσο και στο περιφερειακό επίπεδο της Ένωσης.

Τέλος, μια ακόμη νέα πρόκληση αποτελεί και η αξιολόγηση της εκπαίδευσης. Αυτή προσεγγίζεται μέσα από παράγοντες πέρα της ακαδημαϊκής απόδοσης προωθώντας αποτελεσματικούς τρόπους για την μέτρηση της μάθησης. Οι νέες μέθοδοι επικεντρώνονται σε μια ολιστική αξιολόγηση που περιλαμβάνει κοινωνικές, συναισθηματικές και δεξιότητες ανάπτυξης που αποκτήθηκαν από την εκπαίδευση, αποτυπώνοντας καλύτερα την πρόοδο του προσωπικού. Με τον προσανατολισμό αυτό αναγνωρίζεται το γεγονός ότι η εκπαίδευση δεν περιορίζεται στη μεταφορά γνώσεων αλλά επεκτείνεται και πέρα από αυτή. Οι μαθητές αξιολογούνται για την κοινωνική τους ανάπτυξη και εξέλιξη, την συναισθηματική τους ευφυΐα, τη λειτουργία κρίσιμων σκέψεων, δημιουργικότητας αλλά και επίλυσης προβλημάτων. Έτσι, η εκπαίδευση αποκτά περισσότερο σφαιρικό χαρακτήρα αναγνωρίζοντας την πολυπλοκότητα της προκειμένου να επιτευχθούν μεγαλύτερες αποδόσεις αλλά και πληρέστερη προετοιμασία για τις κοινωνικές και επαγγελματικές απαιτήσεις της εποχής.

ΣΤ΄ Κεφάλαιο

Προτάσεις

Ο τομέας της εκπαίδευσης αποτελούσε πάντοτε απαραίτητο πυλώνα για την επίτευξη στόχων σε άλλους τομείς, την ανάπτυξη και την πρόοδο της κοινωνίας. Η γνώση και η αριστεία μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην ανάπτυξη κοινωνικών αξιών και ανθρώπινης αξιοπρέπειας ενώ το περιβάλλον της εκπαίδευσης επηρεάζει τη διαμόρφωση των παραγόντων της ανθρώπινης δραστηριότητας. Σήμερα που η γνώση μπορεί να αποκτηθεί πιο εύκολα από ποτέ άλλοτε, σε ένα περιβάλλον ίσων ευκαιριών και προσβασιμότητας, οι εκπαιδευτικοί θεσμοί καλούνται να συντονίσουν τις πολιτικές τους για να προάγουν τη βέλτιστη απόδοση. Ο χώρος της εκπαίδευσης καθίσταται ζωτικός για την διαμόρφωση μιας κοινωνίας γνώσης και αξιών που δρα ως αφετηρία για να επιτευχθεί βελτίωση σε οποιοδήποτε άλλο τομέα. Αποτελεί θεμέλιο για την προετοιμασία των ατόμων και την παροχή των απαραίτητων ικανοτήτων, γνώσεων και δεξιοτήτων στη βάση αξιών που προωθούν τη δικαιοσύνη και ισότητα. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι για την απόκτηση γνώσης και τη διαμόρφωση των ανθρωπίνων αξιών, ο άνθρωπος πρέπει να βιώνει σε ένα περιβάλλον ασφάλειας, ελευθερίας και ισότητας παροχών, όπου του έχουν καλυφθεί κατ' ελάχιστο οι βασικές του σύγχρονες ανάγκες. Η οικονομία και η ευημερία είναι παράγοντες σημαντικοί για την αναπόσπαστη καθοδήγηση σε μια κοινωνία αρετής και γνώσης. Ωστόσο, δικαίωμα στη ελευθερία της βούλησης και ισότητας δεν συνεπάγεται και κατάχρησή της, ούτε και αποξένωση από θεμελιώδης αρχές. Η παιδεία οφείλει να εδραιωθεί πάνω σε στέρεες κοινωνικές και οικονομικές βάσεις προκειμένου να είναι περισσότερο αποδοτική και να διασφαλίσει την απαρχή της ευημερίας.

Η χώρα μας ανέκαθεν είχε τον χαρακτηρισμό της κοιτίδας πολιτισμού και δημοκρατίας, στοιχεία απαραίτητα για την ανάπτυξη της παιδείας. Βασισμένη σε αρχές της ελευθερίας, ισότητας και δημοκρατίας, που πηγάζουν από την ενσυναίσθηση και όχι από την επιβολή, εδραιώνει το εκπαιδευτικό της οικοδόμημα. Η διαπαιδαγώγηση ενισχύεται δια βίου συμβάλλοντας στην επίτευξη της αριστείας. Στην πορεία αυτή τις τελευταίες δεκαετίες ενισχύεται με λειτουργίες της ΕΕ η οποία και ως υπερεθνικός φορέας συντονίζει τις δράσεις των κρατών για την επίτευξη κοινών στόχων προς αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου. Όπως αναφέρθηκε εκτενώς σε προγενέστερη διατύπωση οι αρμοδιότητες της Ένωσης είναι

υποστηρικτικές και δεν πρέπει να συγχέονται με παρεμβατικό χαρακτήρα ή εθνοκεντρικούς συσχετισμούς που αφομοιώνουν την κρατική υπόσταση. Άλλωστε, η ιστορία του κάθε κράτους είναι εδραιωμένη μέσα από μακρά διάρκεια λειτουργίας και δεν είναι δυνατόν να οδηγηθεί σε δομικές αλλαγές του χαρακτήρα της ‘στιγμιαία’ απλά για να επιτευχθούν οι οικονομικοί και ενωσιακοί στόχοι. Έτσι, η χώρα μας διατηρώντας το εθνικό στοιχείο, τις παραδόσεις, αξίες και θεσμούς διαμορφωμένους κατά την διάρκεια των χρόνων, μπορεί να αξιοποιήσει το ευρωπαϊκό πλαίσιο αναβαθμίζοντας την εκπαιδευτική διαδικασία.

Σήμερα, σημαντική πρόκληση για την επιτυχία στον τομέα της εκπαίδευσης είναι η αρμονία μεταξύ παραδοσιακών και σύγχρονων επιτευγμάτων. Με τους όρους αυτούς νοούνται οι θεμελιώδης κοινωνικές αρχές και οι σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς. Η ενίσχυση των αρχών της δημοκρατίας ισότητας και δικαιωμάτων σε συνάρτηση με της προκλήσεις τις οικονομίας και εξειδίκευσης αποτελούν κριτήρια επιτυχίας για την λειτουργία της εκπαίδευσης. Από την μια μεριά οι κοινωνικές αξίες οι οποίες έχουν διαμορφωθεί και θεμελιωθεί στην διάρκεια του χρόνου με πνευματικούς, και διαφωτιστές πρέπει αποτελέσουν θεμέλιο που διαφυλάττει την κοινωνική βάση και εδραιώνει κάθε προσπάθεια παιδείας. Ένθερμοι στοχαστές αλλά και πλήθος αγώνων στην ανθρωπότητα έχουν διαμορφώσει τις σύγχρονες κοινωνίες σε πηγές ελευθερίας και αξιοπρεπής ανθρώπινης διαβίωσης. Σήμερα χρήζει απαραίτητη η διατήρησή τους και η αφαίρεση κάθε στοιχείου που τις διαστρεβλώνει εκμεταλλευόμενο την ανοχή και το δικαίωμα στην έκφραση περιορίζοντας θεμελιώδης ελευθερίες. Από την άλλη μεριά, για την αναπόσπαστη διατήρηση της συνοχής και ευημερίας ο παράγοντας της οικονομίας δεν πρέπει να αποτελεί αυτοσκοπό αλλά απαραίτητη προϋπόθεση για την ευημερία των κοινωνικών και εκπαιδευτικών συστημάτων. Για το σκοπό αυτό πρέπει να επιδιωχθεί η μετάβαση σε μια πράσινη και βιώσιμη οικονομία με στόχους που επιτυγχάνονται μέσα από συγκλίνουσες πολιτικές με συλλογικότητα εθνική αλλά και υπερεθνική. Λοιποί τομείς όπως η ψηφιακή μετάβαση, η πολυπολιτισμικότητα, οι υποδομές κ.α., αποτελούν σημαντικούς υποστηρικτικούς τομείς οι οποίοι ενισχύουν την προσπάθεια σε μια ολοκληρωμένη μετάβαση. Στις μέρες μας, η αλληλεπίδραση σε ένα πολυδιάστατο πεδίο δράσης με πολλαπλές ανάγκες του σύγχρονου περιβάλλοντος καθιστούν αναγκαία την αντιμετώπιση με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση σε τομείς που υποστηρίζουν την κοινωνική, εκπαιδευτική και οικονομική ευημερία. Επιπρόσθετα, η μελέτη της ιστορίας μπορεί να μας διδάξει στάσεις και συμπεριφορές

που με σύγχρονα εργαλεία θα βοηθήσουν της σημερινές λειτουργίες ενώ παράλληλα θα αποφύγουν τις κακές πρακτικές.

Επίλογος

Η εξέταση των εκπαιδευτικών φαινομένων, δεν πρέπει να απομονώνεται από το ευρύτερο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο το οποίο διαμορφώνεται σε κάθε χρονική περίοδο. Με την παρούσα εργασία επιχειρήθηκε να εξετασθεί ερμηνευτικά η σχέση αλληλεξάρτησης και ο τρόπος που επιδρά αυτή, στη δομή, οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης στην Ελλάδα, με έμφαση την ευρωπαϊκή διάσταση. Στο πλαίσιο αυτό, η εκπαιδευτική διαδικασία μετά την δεκαετία του '80 χαρακτηρίζεται από μεταρρυθμιστική πορεία και μετάβαση στις σύγχρονες απαιτήσεις. Καταλυτικοί παράγοντες αποτέλεσαν οι ευρωπαϊκές πολιτικές που παρά την προσήλωση στο εθνικό πλαίσιο εναρμονίστηκαν με πολλές υπερεθνικές λειτουργίες και στόχους. Η χώρα μας πρέπει να εκμεταλλευτεί κάθε ευκαιρία για βελτίωση του εκπαιδευτικού της συστήματος μέσα στη στρατηγική του ευρωπαϊκού χώρου εκπαίδευσης ενώ ταυτόχρονα για να είναι αυτή αποδοτική πρέπει να διασφαλιστούν αφενός η λειτουργία του κράτους διακαίου και αξιών και αφετέρου η οικονομική ανάκαμψη και ευρωστία εκμεταλλεζόμενη την αξιοπιστία από την αποδοτική πορεία των τελευταίων ετών. Η αφύπνιση της πλούσιας κληρονομιάς και η εκσυγχρονιστική αναγέννηση είναι παράγοντες που λειτουργούν καταλυτικά στη αναβάθμιση της εκπαίδευσης αλλά και αμφίδρομα με αυτή, προκειμένου την μετάβαση σε μια νέα κοινωνία πρόκληση.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Δημοσιευμένες Πηγές

Γιαννακούλοπουλος Α., «Επικοινωνιακά Εργαλεία, Αισθητικές Προσαρμογές και Διαδικτυακή Μαθησιακή Διαδραστικότητα» στα *Πρακτικά του Συνεδρίου: Η Δυνητική Οργάνωση του Σχολείου του Παντείου Πανεπιστημίου (26.1.2008) «Οι Νέες Τεχνολογίες του Διαδικτύου και η Διδακτική της Κοινωνιολογίας»*, Αθήνα 2008

Ελληνική Δημοκρατία, «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2011-2014», Αθήνα 2011, στην ιστοσελίδα: ΕΥΣΠΕΔ, διαθέσιμο στο: http://www.eysped.gr/elibrary/E9niko_Programma_Metarru9misewn_2011_14.pdf, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

Κανελλόπουλος Α. – Κουτσούμπα Μ., «Συνδέοντας την Ανοιχτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, τις Τεχνολογίες και τις Μορφές Μάθησης. Η περίπτωση των MOOCs», στα: *Πρακτικά του 9^{ου} Διεθνές Συνεδρίου του ΕΑΠ για την «Ανοιχτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Αποστάσεως Εκπαίδευση»*, Αθήνα 2017

Κατσιφάρακη Γ., «Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική δράση eTwinning: ανασκόπηση», στα: *Πρακτικά της Επιστημονικής Συνάντησης Δικτύου Σχολικής Καινοτομίας για την «Καινοτομία και Ποιότητα στη Σχολική Εκπαίδευση»*, Αθήνα 2009

N. 1566/1985 (ΦΕΚ 167^A /85), «Δομή και Λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και Άλλες Διατάξεις», στην ιστοσελίδα: Υπουργείο Παιδείας, διαθέσιμο στο: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/EPAL_N_1566_1985.pdf

N. 1966/1991, «Μεταγραφές Φοιτητών ΑΕΙ, Σπουδαστών ΤΕΙ και Άλλες Διατάξεις», στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/tritobathmia-ekpaideuse/n-1966-1991.html>

N. 2009/1992, «Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και Άλλες Διατάξεις», στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-2009-1992.html>

N. 2083/1992, «Εκσυγχρονισμός της Ανώτατης Εκπαίδευσης», στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/tritobathmia-ekpaideuse/n-2083-1992.html>

Ν. 3191/2003, «Το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση», στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3191-2003.html>

Ν. 4763/2020, «Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Δια Βίου Μάθησης». στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/nomos-4763-2020-phk-254a-21-12-2020.html>

Ν. 5082/2024 «Ενίσχυση του Εθνικού Συστήματος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και άλλες επείγουσες διατάξεις» στην ιστοσελίδα: Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-5082-2024.html>

ΠΔ 320/1993 «Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση», στην ιστοσελίδα: Αξιολόγηση Εκπαιδευτικού Έργου, διαθέσιμο στο: http://aee.iep.edu.gr/sites/default/files/iep_files/%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1/%CE%A0%CE%94_320_1993.pdf

ΠΔ 451/1993 (ΦΕΚ 187Α)

Τρανού Α., «Εκπαιδευτικά Λογισμικά και Εργαλεία Νέων Τεχνολογιών στην Υποστήριξη Διδασκαλίας Μαθητών με ΔΕΠΥ» στο *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2016

2. Περιοδικά

Αθανασάκου Π., «Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική και η Προσπάθεια Ένταξης της Ελλάδας σε αυτή», στο: *Κείμενα Παιδείας*, τχ.3(2022),σ. 3-6, διαθέσιμο στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/keimena-paideias/article/view/26727/22690>

Ζαμπέτα Ε., «Δημοκρατική Διακυβέρνηση και Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Εκπαίδευση», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ.27 (2021), σ.39-60

Ζαμπέτα Ε., «Θρησκεία, Δημοκρατία και Εκπαίδευση» στο *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη. Εξαμηνιαία Επιστημονική Επιθεώρηση*, τχ 1 τ.13 (2018), σ. 19-31

Κληρίδης Ε.– Τριταίου Χ., «Η Επιλεκτική Χρήση της Σύγκρισης στη Διαμόρφωση της Εκπαιδευτικής Πολιτικής της Κύπρου αναφορικά με το νέο Ωρολόγιο Πρόγραμμα Σπουδών της Μέσης Εκπαίδευσης», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ 26 (2021), σ. 72-100

Πρόκου Ε., «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ανώτατη Εκπαίδευση και οι Επιδράσεις της στην Ελλάδα, πριν και κατά την Διάρκεια της Οικονομικής Κρίσης», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ 26 (2021)

Πασιάς Γ.– Ε. Πρόκου, «Μεταρρύθμιση του Ελληνικού Πανεπιστημίου (2011-2015). Η Διαχείριση της Κρίσης και η Αλλαγή Παραδείγματος», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ.28 (2022), σ.45-74

Πασιάς Γ. – Δ. Φωτεινός, «Παγκόσμια εκπαιδευτική ατζέντα και πολιτικές της γνώσης: σύγχρονοι τόποι και λόγοι», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ.28 (2022)

Ρουσσάκης Ι., «Ήπια ισχύς και εκπαιδευτική διπλωματία: τα διεθνή προγράμματα ανταλλαγών ως μηχανισμοί εκπαιδευτικής διακυβέρνησης», στο *Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση*, τχ.27 (2021), σ.120-144

Angus MacNeil J.- Doris. Prater L –Busch S., «The effects of school culture and climate on student achievement», στο *Int J. Leadership in Education*, Jan 2009, vol.12, no1

Asteriou D. – Agiomirgiannakis G., «Human Capital and Economic Growth Time Series Evidence from Greece» στο *Journal of Policy Modelling*, (2001)

3. Εγκυκλοπαίδειες - Λεξικά

Συλλογικό Έργ, *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό*, Αθήνα 1989, σ.3918

4. Διαδικτυακές Πηγές

Απόφαση αριθ.253/2000/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24^{ης} Ιανουαρίου, για τη θέσπιση του δευτέρου σταδίου προγράμματος κοινοτικής δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης «ΣΩΚΡΑΤΗΣ», ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/socrates-phase-ii.html>

Γενική Γραμματεία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης & Δια Βίου Μάθησης, στην ιστοσελίδα: ΕΕΚΔΒΜ, διαθέσιμο στο: <https://www.gsvetlly.minedu.gov.gr/evropaiki-politiki/evropaiki-enosi/75-2020>,

Γκλαβάς Σ., «Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό Κράτος», Αθήνα 2010, διαθέσιμο στο: http://www.pi-schools.gr/progr_spondon_1899_1999/episkopisi.pdf

Ελληνική Δημοκρατία, «ΕΥΡΙΔΙΚΗ: Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πληροφόρησης για τα Εκπαιδευτικά Συστήματα και τις Πολιτικές στην Ευρώπη» ιστοσελίδα: Υπουργείο Παιδείας Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, διαθέσιμο στο: <https://www.minedu.gov.gr/euridiki>

Απόφαση 1720/2006/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15^{ης} Νοεμβρίου 2006 για τη θέσπιση προγράμματος δράσης στον τομέα της», ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/lifelong-learning-programme-2007-13.html>

Εθνικής Αρχής Ανώτατης Εκπαίδευσης, στην ιστοσελίδα: ΕΘΑΑΕ, διαθέσιμο στο: <https://www.ethaae.gr/el/>

Ελληνική Δημοκρατία, στην ιστοσελίδα: Υπουργείο Παιδείας Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, διαθέσιμο στο: <https://www.minedu.gov.gr/news/57531-18-01-24-enisxyetai-kai-anavathmizetai-i-epaggelmatiki-ekpaidefsi-kai-katartisi>

Ελληνική Δημοκρατία, στην ιστοσελίδα: Υπουργείο Παιδείας Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, διαθέσιμο στο: <https://www.minedu.gov.gr/rss/45795-15-07-20-ksekinontas-apo-ti-vasi-tis-ekpaideftikis-pyramidas-metarrythmiseis-se-10-vimata>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Βρυξέλλες 2016, διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0005.01/DOC_3&format=PDF

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ψήφισμα του Συμβουλίου περί Στρατηγικού Πλαισίου για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία στον Τομέα της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης με στόχο τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης και πέραν αυτού (2021-2030)», Βρυξέλλες 2016, διαθέσιμο στο: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01))

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση» άρθρα 126-127, ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT>

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Ψήφισμα του Συμβουλίου της 21 Ιανουαρίου 1974 για την υιοθέτηση Προγράμματος Κοινωνικής Δράσης», ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/e42d26f0-5fe6-4e26-be07-df0d7dcfc14c/language-el>

Επίσημος Ιστιότοπος ΕΕ, «Στρατηγική 2020», ιστοσελίδα της ΕΕ, διαθέσιμο στο: <https://www.eesc.europa.eu/el/sections-other-bodies/other/europe-2020-steering-committee>

Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, «Erasmus⁺ (2014-2020)», ιστοσελίδα της ΕΕ, διαθέσιμο στο: https://www.eacea.ec.europa.eu/grants/2014-2020/erasmus_en?prefLang=el&etrans=el

Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, «Στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης», ιστότοπος της EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/glossary/sustainable-development-goals.html>

Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/enhanced-eu-cooperation-in-vocational-education-and-training.html> Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Etwinning», διαθέσιμο στο: <https://school-education.ec.europa.eu/el/etwinning>

Επίσημος Ιστότοπος της ΕΕ, διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2b6aaa9f-0bf9-4c7e-9260-06eae843a4da/language-el>

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης στον Τομέα της Εκπαίδευσης. Έκθεση Αποτελεσμάτων κατά το 1995 και 1996», ιστοσελίδα: EUR-Lex, διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:51997DC0099&from=HR>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Λευκό Βιβλίο για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση – Διδασκαλία και Εκμάθηση προς την Κοινωνία της Γνώσης*, Λουξεμβούργο 1996, σ. 9, στην ιστοσελίδα της ΕΕ, διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/8722c9fb-71da-435f-94b6-33aab67eb081>

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Συμπεράσματα» στη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (14 Δεκεμβρίου 2017), διαθέσιμο στο: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-19-2017-INIT/el/pdf>

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Σύσταση του Συμβουλίου για την προώθηση των κοινών αξιών, της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς και της ευρωπαϊκής διάστασης της διδασκαλίας», διαθέσιμο στο: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9010-2018-INIT/el/pdf>

Erasmus-Plus, «Erasmus⁺ (2021-2027)», ιστοσελίδα της Erasmus, διαθέσιμο στο: <https://www.erasmus-plus.gr/>

UNESCO, «Glossary», ιστότοπος της UNESCO, διαθέσιμο στο: <https://uis.unesco.org/en/glossary>

Organisation for Economic Co-operation and Development, «Education for a Bright Future in Greece», 2018, στην ιστοσελίδα: OECD, διαθέσιμο στο: https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-for-a-bright-future-in-greece_9789264298750-en, ημερομηνία προσπέλασης 22.2.2024

Organisation for Economic Co-operation and Development, «Results in Focus», 2015, στην ιστοσελίδα: OECD, διαθέσιμο στο: <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>

B. Βιβλιογραφία

Αθήνη Α. – Ξουριάς Ι., *Νεοελληνική Γραμματεία 1670 – 1830*, Αθήνα 2015

Ανδρέου Α.– Παπακωνσταντίνου Γ., *Εξουσία και οργάνωση – Διοίκηση του Εκπαιδευτικού Συστήματος*, Αθήνα 1994

ΑΣδεράκη Φ., «Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές της Γνώσης: Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Έρευνα και Καινοτομία», στο *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές* (Επιμ. Ν. Μαραβέγιας), Αθήνα 2016

Βούζας Φ., «Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού» στο *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών*, χτ. 2002

Γκλαβίνης Π., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Αθήνα 2009

Γκόβαρης Χ. –Ρουσσάκης Ι., *Ευρωπαϊκή Ένωση. Πολιτικές στην Εκπαίδευση*, Αθήνα 2008

Δακοπούλου Α., «Εκπαιδευτική Αλλαγή – Μεταρρύθμιση – Καινοτομία» στο *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων* (Επιμ. Αθανασούλα –Ρέππα – Μ. Κουτούζης – Γ. Μαυρογιώργος, Δ, Χαλκιώτης), Αθήνα 2008

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Επίπεδα Αυτονομίας και Ευθύνες των Εκπαιδευτικών στην Ευρώπη*, Βρυξέλλες 2008

Ζαμπέτα Ε, *Αγωγή και Εκπαίδευση της Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας στην Ευρώπη – Συγκριτική Προσέγγιση*, Αθήνα 1998

Καβασακάλης Α., *Η Θεσμοθέτηση ενός Συστήματος Διασφάλισης Ποιότητας στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο: Συγκρότηση δικτύων υπεράσπισης αντιλήψεων και αξιών στο υποσύστημα πολιτικής του Πανεπιστημίου*, Αθήνα 2015

Κατσαρός Ι., *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2008

Μπαλάσκας Κ., *Κοινωνική Θεώρηση της Παιδείας*, Αθήνα 1984

Μπότσιου Κ., «Ιδεολογική και Πολιτική Αφετηρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης», στο *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση: Οργάνωση και Πολιτικές 50 Χρόνια* (Επιμ. Ν. Μαραβέγιας – Μ. Τσινισιζέλης), Αθήνα 2007

Μπουζάκης Σ., *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνολογική Εκπαίδευση*, Αθήνα 2006, τ.Β

Παπαδάκης Ν., *Εκπαιδευτική πολιτική: η εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική (;) Επιστημολογικές μεθοδολογικές όψεις και θεσμικά πεδία*, Αθήνα 2003

Πασιάς Γ., *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση, Θεσμικός Λόγος και Εκπαιδευτική Πολιτική (1950 – 1999)*, Αθήνα 2006

Πασιάς Γ., «Διακυβέρνηση, Παγκόσμια Εκπαιδευτική Ατζέντα και ο Ρόλος των Διεθνών Οργανισμών» στο *Ανιχνεύοντας το Εκπαιδευτικό Τοπίο (Επιμ.Κ Φασούλης – Γ. Ρουσσάκης – Α. Σαμαρά – Ε. Φυριπής – Γ. Πασιάς)*, Αθήνα 2016

Πεσμαζόγλου Β., *Πολιτική Οικονομία της Ανάπτυξης – Μια Εισαγωγή*, Αθήνα 2015

Πλιάκος Α., *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο*, Αθήνα 2012

Ρέππα - Αθανασούλα Α., *Εκπαιδευτική Διοίκηση και Οργανωσιακή Συμπεριφορά. Η Παιδαγωγική της Διοίκησης της Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2008

Σαΐτης Χ., *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης: Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα 2002

Σταμέλος Γ.– Βασιλόπουλος Α.– Καραβασακάλης Λ., *Εισαγωγή στις Εκπαιδευτικές Πολιτικές*, Αθήνα 2015

Στεργίου Α., «Το Κοινωνικό Περιεχόμενο των Ευρωπαϊκών Συνθηκών και η Παραδοσιακή Κοινωνική Μέθοδος στην Παραγωγή Ευρωπαϊκών Δικαιωμάτων», στο *Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Επιμ. Θ. Σακελλαρόπουλος)*, Αθήνα 2011

Τσαούσης Δ., *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική, Βασικά Κείμενα για την Παιδεία, την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση*, Αθήνα 2000

Χασάπης Δ., *Σχεδιασμός, Οργάνωση, Εφαρμογή και Αξιολόγηση Προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης: Μεθοδολογικές Αρχές και Κριτήρια Ποιότητας*, Αθήνα 2000

Χρήστου Θ., «Ο θεσμός του Οδηγού Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών» στα *Πρακτικά του ΙΔ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 1994, σ.601-613

Χρήστου Θ., *Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1821) έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947)*, Αθήνα 1999

Χρήστου Θ., *Τα σύνορα του Ελληνικού Κράτους και οι διεθνείς συνθήκες (1830 – 1947)*, Αθήνα 1999

Χρήστου Θ., «Η ίδρυση του Πανεπιστημίου», στο: Αθήνα Μόναχο. Τέχνη και Πολιτισμός στη νέα Ελλάδα (Κατάλογος της έκθεσης που οργανώθηκε στην Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου από 5.4. έως 3.7.200), Αθήνα 2000, σ.57-71

Χρήστου Θ., «Το εκπαιδευτικό σύστημα (1881-1910). Αιτήματα, μεταρρυθμίσεις και ελλείμματα» στην: *Ιστορία των Ελλήνων*, τ11 (2006), σ. 484-525

Χριστοδουλίδης Θ., *Από την Ευρωπαϊκή Ιδέα στην ΕΕ. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος 1923-2004*, Αθήνα 2010

Ball S., *Education reform: a critical and post-structural approach*, Buckingham 1994

Fletcher C., *Computational Galerkin Methods*, New York 1984

Hague R., - Harrop M., *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*, Αθήνα 2011

Hoy W.– Miskel G., *Educational Administration: Theory Research and Practice*, New York 2012

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την διαμόρφωση και εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής από την δεκαετία του '80 έως και σήμερα. Την περίοδο αυτή συντελείται σημαντική μεταστροφή των πολιτικών του παρελθόντος αποτελώντας κομβικό σημείο στην Ελληνική Ιστορία της Εκπαίδευσης. Μέσα από αυτή οδηγούμαστε στην εξαγωγή κρίσιμων συμπερασμάτων, που προκύπτουν μετά από ανάλυση των πολιτικών και στρατηγικής που υιοθέτησε η χώρα μας, σε ένα περιβάλλον συνεχώς μεταβαλλόμενο κατά τα εξεταζόμενα έτη στον τομέα της εκπαίδευσης με οδηγό την ευρωπαϊκή προοπτική και τα κοινά ιδεώδη. Στο τέλος αναφέρονται οι προκλήσεις και προοπτικές του σύγχρονου περιβάλλοντος καταλήγοντας σε προτάσεις για την προσέγγιση της εκπαίδευσης.